

9 | **Matěj Matela**
Osudy faráře Viktora
Nevického

24 | **Ivan Hlavatý**
Řecký fenomén Sotiris Joanidis

38 | **Pavel Marek**
Stavitel chrámů Vsevolod Kolomackij

TÉMA ČÍSLA

Cizinci
a uprchlíci

SKRYTÁ KRÁSA

Středověké rukopisy z našich sbírek

27. 1. – 23. 4. 2023

Vlastivědné muzeum v Olomouci
Handkeho sál

muzeum

Pedagogická
fakulta

MIA MASARYKŮV ÚSTAV
A ARCHIV AV ČR, s.r.l.

KROK 1/2023

Periodický tisk územně
samosprávného celku Olomoucký kraj

Téma čísla.

Cizinci a uprchlíci

Obálka:

Z cyklu Jsme z jiné planety. Foto: Jindřich Štreit.

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 20., číslo 1

Vychází čtyřikrát ročně v Olomouci

Vedoucí redaktor:

Mgr. Tomáš Chalupa

Odpovědná redaktorka:

Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:

RNDr. Bc. Iveta Ťulpíková, Mgr. Miloš Korhoň, PhDr. Martin Kučera, prof. Mgr. Jindřich Štreit, Mgr. Michaela Heloňová, PhDr. Marie Gronychová, Mgr. Pavel Rušar, Mgr. Filip Gregor, PhDr. Jindřich Garčic, RNDr. Lenka Prucková, MgA. Antonín Valenta, Mgr. Lubor Maloň

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci,

Bezručova 3, 779 11 Olomouc

IČO: 100625

tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

Grafická úprava:

Petr Macháček

Předtisková příprava a tisk:

Profi-tisk group, s. r. o.

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Číslo vychází:

15. 2. 2023

Obsah

- 03** Úvodník (*Tomáš Chalupa*)
- 04** Ukrajinské armádě pomáhá od prvního dne, zásobuje dvě brigády všim potřebným (*Tomáš Chalupa*)
- 09** Pohnuté osudy řeckokatolického faráře Viktora Nevického (*Matěj Matela*)
- 14** Zahraniční uprchlíci za druhé světové války na Přerovsku (*Petr Jiráček*)
- 19** Naše nebo cizí? (*Filip Gregor*)
- 24** Sotiris Joanidis – řecký fenomén z Rejvízu (*Ivan Hlavatý*)
- 31** Zahraniční lektoři „ambasadorů“ cizích kultur na našem území (*Martin Kučera*)
- 38** Stavitel chrámů Vsevolod Kolomackij (*Pavel Marek*)
- 45** Jak světoví vědci zasáhli do geologie Moravy (*Tomáš Lehotský, Vladimíra Jašková*)
- 53** Pozdější dirigent MET New York prchal před fašismem z Prostějova (*Ivan Čech*)
- 56** Táhle něžné moravské roviny (*František Všetická*)
- 59** Tyrolští Němci v okupovaném pohraničí (*Jaroslava Čajová*)
- ### VÁRIA
- 61** Černý bílý ano ne (*Jiří Lapáček*)
- 69** Výrobci a obchodníci s liturgickými předměty v Olomouci (*Jana Krejčová*)
- 76** Železnice miluji, cestovat Evropou se dá i s bedekrem z roku 1913, říká Jaroslav Rudiš (*Tomáš Chalupa*)
- 79** OKU 2022 na výpravě: Silou vody – Odra a vodní stavby na jejím horním toku (*Miroslava Dvorská*)
- 84** Stručná historie Červeného kostela (*Tomáš Chalupa*)
- 87** Jan Blahoslav se narodil před 500 lety (*Helena Kovářová*)
- 89** Kulturní itinerář
- ### TÉMA ČÍSLA 2/2023
- Železnice, mosty a cesty

Z cyklu *Jsme z jiné planety*. Foto: Jindřich Štreit.

Úvodník

Vážení a milí čtenáři revue KROK, téma již 20. ročníku našeho magazínu se nabízí už dlouho. Cizinci a uprchlíci jsou dnes velkým tématem, které současně definuje i naši vlastní kulturu a historii. Cizincem se člověk může stát lehko, zvláště v dnešní době, kdy jsou hranice otevřené, jazykové bariéry nízké a chuť člověka zkusit štěstí někde jinde velká. Z vlastní zkušenosti mohu říct, že nic tak nezocelí jako dlouhodobý pobyt v cizí zemi. Člověk po návratu domů získá nadhled, který umožňuje nahlížet z jiné perspektivy na všechny domácí problémy. Pamatuji si, jak jsem byl při mém pracovním pobytu ve Skotsku opojen bodrou srdečností místních lidí. Takový Skot je družný, příjemný chlapík, tedy na rozdíl od chladných Londýňanů, a nezkaží žádnou legraci. Návrat do České republiky byl doslova kulturním šokem a chvíli jsem si připadal i doma jako cizinec a cítil jsem se poněkud bezradně z našich poněkud přízemních kulturních a politických válek.

Když jsme u těch válek, jsou to právě války, které většinou způsobí, že někdo opustí svoji zemi nedobrovolně a stane se z něj uprchlík. Na uprchlictví je těžko hledat něco dobrého, ale přece, myslím si, že i tahle vynucená pouť světem může přinést životní obohacení, a to pro obě strany. Stačí nepodléhat předsudkům, ale naopak se dívat na každého jiného jako na člověka. Ostatně uprchlíci a vyhnanci postavili Austrálii a Spojené státy americké. Není náhoda, že Amerika i Austrálie jsou dnes prosperující a otevřené společnosti, kde je vlastně každý tak trochu přistěhovalcem. Jen si to vezměte, děda Donalda Trumpa byl Němec, tatínek Baracka Obamy pocházel zase z Keni, slavný rakouský silák Arnold Schwarzenegger se stal gubernérem Kalifornie. V Americe to mají zkrátka cizinci dobré a přiznám se, že se mi líbí ten tavící kotlík kultur a národů. Přál bych si, aby na nás přeskočila trocha té americké otevřenosti. Jsem si jistý, že by nám to bylo ku prospěchu.

Přeji Vám příjemné čtení.

Tomáš Chalupa

Ukrajinské armádě pomáhá od prvního dne, zásobuje dvě brigády vším potřebným

V asyl Kapustej dokončoval na olomoucké právnické fakultě svá studia, když vypukla válka na Ukrajině. Místo příprav na státnice začal organizovat sbírky pro uprchlíky. Původně relativně malá pomoc se rozrostla do nevídaných rozměrů. Kapustej vybral přes sedm milionů korun a zásobuje dvě vojenské brigády vším potřebným včetně automobilů a elektroniky. „*Jsem přitom pořád jen jednotlivec, nemám na to ani založený spolek. Dělán to sám za sebe.*“ Zeptali jsme se ho, jak se to stane, že jednotlivec má pod křídly celé úseky fronty a jedná s veliteli vojenských uskupení.

Jak jste se vlastně dostal do České republiky?
Narodil jsem se v roce 1995 na Ukrajině v Zakarpatské oblasti kousek od města Mukačeva. Prožil jsem tam svých prvních pět let života. Pak mě naši vzali do Prahy, bylo tu pro mě všechno připravené, oni zde pracovali už dříve, ještě za dob Československa. Tady je mnohem lepší úroveň vzdělání, zdravotnictví, celkově jsou zde lepší podmínky. Začali jsme žít v Praze a já začal chodit do školky.

V České republice jsem absolvoval celý vzdělávací systém, tedy školku, základní školu, střední školu... Po maturitě mi kamarád vykládal o Olomouci, že je to super studentské město, mluvil o něm moc hezky, takže jsem si dal přihlášku na zdejší právnickou fakultu. Mě právo vždycky lákalo, mohl jsem jít i na Karlovu univerzitu v Praze, ale vybral jsem si Olomouc. Dokončuji studia, jsem v pátém ročníku, čekají mě jen státnice a diplomka. Zrovna, když jsem se chystal na státnice, tak přišla válka.

Jaké to bylo, když jste se dozvěděl, že ve vaší zemi začala válka?

Volal mi to ráno kamarád, bylo to hrozné. Nevěděli jsme, co se bude dít, jestli vůbec bude existovat nějaká Ukrajina, kam dojdou Rusové, co všechno obsadí, nikdo nic nevěděl. Máma byla v šoku, bylo to těžké, všude bylo plno dezinformací, že Rusové jsou už v Oděse, že obsadili Kyjev, takže jsem hned začal na Facebook psát důvěryhodné informace, jak to tam vypadá. Čerpal jsem informace z důvěryhodných zdrojů, jako je např. Kancelář

prezidenta Ukrajiny, Generální štáb apod., to jsem všechno překládal do češtiny, aby všichni věděli, jaká je situace. To byla taková první činnost, co jsem vyvíjel. Pak jsem jel do Prahy, kde jsme měli rodinnou poradou a dlouho jsme řešili, co vlastně budeme dělat. Jestli pomáhat odsud, nebo spíše jet pomáhat přímo na Ukrajinu. Byla to opravdu dlouhá debata. Máma mě přesvědčila, ať zůstaneme tady. Nechtěla, abychom zahodili všechno, co jsme tu léta budovali. Začali jsme tedy pomáhat odsud.

Co jste udělali jako první?

Hned první týden války jsme jeli pro příbuzné na slovenskou hranici. Viděli jsme tam tu šílenou situaci – hodně lidí, ale bohužel málo pomoci, málo jídla, oblečení, bylo to tam velmi špatné. Chtěli jsme pomáhat uprchlíkům na hranici. Obvolal jsem ještě cestou domů známé, kamarády a sousedy a první sbírka humanitární pomoci začala u nás v garáži. Lidí nám tam nosili trvanlivé potraviny, konzervy, nějakou drogerii. Bylo toho docela dost, takže jsme ještě ten den tu pomoc odeslali s jedním řidičem na hranici. To byly ty první začátky, prostě na koleně, v garáži, hlavně jídlo a hygienické potřeby. Kamarád mi pak doporučil založit sbírku na podporu Ukrajiny. To bylo na konci druhého týdne války. Založil jsem sbírku při nadaci Znesnáze21. Napřed to byla sbírka obecně na podporu Ukrajiny, pak se z toho stala sbírka na podporu vojáků.

Jak jste se k myšlence podporovat přímo konkrétní armádní jednotky dostal?

Potkal jsem se s jednou paní, dobrovolnicí z Ukrajiny, která pomáhá ukrajinským vojákům už od roku 2014. Právě ona mě přivedla na myšlenku

Maminka Vasyla Kapusteje předává jednotce terénní vozidlo.
Zdroj: archiv Vasyla Kapusteje.

zaměřit se na pomoc pro vojáky na frontě. Dávalo mi to smysl, protože na frontě se vlastně rozhoduje o osudu celé války. Navíc o uprchlíky se starají všichni, velké i malé neziskovky, ale za vojáky na frontu jezdí málokdo. O to víc ale ti vojáci tu pomoc potřebují a také pocítí, protože tam nikdo nejedí. Takže jsem se rozhodl, že budeme jezdit k naší zakarpatské brigádě, která je regulérní součástí Ozbrojených sil Ukrajiny. Oficiální název je 128. samostatná horská úderná zakarpatská brigáda (vojenské číslo: В/Ч А 1556). Naložili jsme dodávku pomoci a s tou paní jsme se vydali za nimi. Ona je znala, věděla, kde se nachází, měla jejich důvěru.

Jaké to bylo, když jste tam přijeli?

Řekl bych, že dost nervózní. Oni vůbec nečekali, že k nim někdo přijede až odněkud z České republiky. Na bráně na nás koukali, co tam děláme. Byli

Vasyl Kapustej dopravil k jednotce potřebnou pomoc. Zdroj: archiv Vasyla Kapusteje.

z toho dost v šoku, navíc si mysleli, že jsme přijeli jen jednorázově a už nás nikdy potom znovu neuvidí. My jsme jim pořád říkali, že se vrátíme, ale oni tomu nevěřili. Museli jsme k sobě najít nějakou důvěru. Ale když jsme opravdu přijeli podruhé, potřetí, počtvrté, tak pochopili, že to bude kontinuální dlouhodobá pomoc. Ledy roztály a situace se změnila. S veliteli jsme si vytvořili důvěru a velmi přátelské vztahy, začali nám dávat seznamy, co by potřebovali přivést. Podle těch seznamů jsme v Praze vše nakupovali. Peníze jsme měli z té sbírky, takto jsme tedy postupně začali zlepšovat polní podmínky 128. brigády.

Co bylo nejvíce potřeba?

Napřed to byly stany, karimatky a spacáky. Pak jsme jim doslova od nuly vybavili celou polní kuchyni. Situace s jídlem a vařením tam byla dost špatná, chyběli jim základní věci, proto jsme se pustili zrovna do kuchyně. Následovaly polní sprchy (outdoorové) sprchy. Pak jsme kupovali elektrospotřebiče a elektroniku, především tablety,

drony, mobilní telefony, vysílačky a powerbanky. A nakonec jsme začali vozit automobily.

Automobily?

Ano, terénní automobily s pohonem všech čtyř kol. Koupili jsme jim také dodávku. Automobily jsou totiž nepostradatelnou součástí každé jednotky – kvůli logistice, přepravě zásob, raněných apod. Přibráli jsme pod svá křídla další jednotku – 24. (Ivovskou) mechanizovanou brigádu krále Daniela (vojenské číslo: В/ч А 0998), která teď bojuje u Bachmutu. Začali jsme za nimi jezdit, také i jim jsme pořídili auta, drony a spoustu dalších věcí. Teď jsme rozjeli projekt, kdy chceme kamion přestavět na pojízdný „lazebně-prádelný komplex“. Budou v něm sprchy, pračky, sušička, koutek na žehlení či na oholení. Toto vozidlo by mělo jezdit po celém úseku fronty, kde působí 24. brigáda. Pět tisíc vojáků tak dostane možnost se normálně vykoupat a vyprat si uniformu. Tento projekt, který nás bude stát přes milion korun, nadchl velení 24. brigády natolik, že mně a mámě dali za naši činnost medaili pro dobrovolníky. K medaili jsme jako výraz díků za naši pomoc, kterou jsme brigádě poskytli, dostali i plaketu.

Moment, abych tomu rozuměl, vy jste koupil těm dvěma brigádám několik automobilů a teď jim chcete poslat kamion přestavěný na mobilní sprchy a prádelnu?

Ano, ale samozřejmě jsem to kupoval z peněz z té sbírky. Ta sbírka se pořád zvětšovala. Původní cílová částka, které jsme chtěli dosáhnout, byla nějakých 380 tisíc. Já jsem chtěl víc, třeba milion, ale lidi, co se v tom vyznají, mi radili držet se spíš níž, aby se to vůbec vybralo. Tak jsme začali sbírat

a já si říkal, zda to klapne alespoň na těch 380 tisících. O Vánocích jsme překonali částku 7 milionů. V nadaci Znesnáze21 mi řekli, že jsme zřejmě nejprogresivnější sbírka, kterou tam mají, tedy která nejvíce roste. A patrně i nejprogresivnější sbírka svého druhu v celé ČR. Já jsem jednotlivec, student, nejsem právnická osoba, nemám žádné sdružení, přesto se mi podařilo dostat se na tyto částky. Ale není to jen moje zásluha, samozřejmě je to možné jen díky lidem, kteří přispívají. Když se hodně lidí spojí dohromady, tak pak se dá dokázat hodně. Někdo pomůže hodně, někdo pár korunami, každý podle svých možností, každá koruna se počítá.

Úplně se bojím zeptat, co plánujete koupit dál? Letadla?

To ne, ale snažím se o nějaké dlouhodobé projekty. Nechci jen vozit věci a zase odjet, tak jak tomu bylo na začátku války. Také jsme vytvořili projekt rehabilitačního centra pro vojáky. U Bachmutu je situace velmi zlá, máme tam obrovské ztráty, je tam hodně raněných, jsou tam lidé s posttraumatickými stresovými poruchami, neustále tam probíhá dělostřelecké a raketové bombardování, takže jsme za frontou vytvořili rehabilitační centrum, kde se můžou vojáci dát dohromady. Budou tam vojenští psychologové, ošetřovatelé a další personál, který pomůže lidem rehabilitovat a zrelaxovat se. Jedno takové centrum začalo pracovat už začátkem ledna, jeho provoz nás bude stát 60 tisíc korun měsíčně. Je to pilotní projekt, pokud se to osvědčí, tak chceme udělat další. Mým cílem je pomoci co největšímu počtu lidí a aby pomoc byla trvalá a měla nějakou dlouhodobou hodnotu. Další projekt se týká zraněných vojáků. Obrátil se na mě velitel 24. brigády, jestli bych nedokázal zařídit

nějakou přepravu vojáků do České republiky na léčení. Protože ukrajinské nemocnice jsou přeplněné a na maximum svých kapacit. Ale bohužel tohle celé vážne na obrovské byrokracii na obou stranách. Neustále si nás s tím různé úřady přehazují a trvá to hrozně dlouho. Takže tenhle projekt se zatím nepodařilo rozjet, ale pracujeme na tom.

Jak vůbec vnímáte pomoc Čechů, je dostatečná?

Češi i Slováci, protože na ty nesmíme zapomínat, jelikož také přispívají, mě svou velkou pomocí hodně překvapili. Třeba na Vánoce jsem si říkal, že lidi nebudou mít peníze, nikdo nám nic nepošle, ale 25. prosince nám začalo chodit hodně finančních darů, což souviselo s tím, že o nás psali na Seznamu. Ale stejně, prostě byly Vánoce, nečekal jsem, že den po Štědrém dnu někdo bude mít chuť nám posílat nějaké peníze. Takže jsem byl velmi mile překvapen. Jinak ale obecně vzato bohužel

Kapustej s maminkou u vojenské jednotky. Zdroj: archiv Vasyla Kapusteje.

pomoc upadá a je to logické, válka trvá dlouho, lidé už jsou z toho unavení a mají i jiné starosti. Máme něco jako tvrdé jádro dárců, kteří nám přispívají materiálně či finančně kontinuálně už 11. měsíc v kuse, ale obecně se dá říct, že míra pomoci pozvolna klesá. Na začátku války byla pomoc enormní, opravdu obrovská.

Jak by měla válka skončit a co říkáte na hlasy, že je potřeba se co nejdříve dohodnout a uzavřít aspoň nějaký mír?

Pro dobro Ukrajiny, ale i celé Evropy, je nutné, aby válka skončila drtivou ruskou porážkou a na Ukrajině nezbyl jediný ruský voják. Musí být osvobozena všechna území včetně Donbasu a Krymu. Tady nelze dělat kompromis a uzavírat nějaká pro-

vizorní příměří. Pokud by se to stalo, tak ta válka za rok za dva začne znova. Oni budou chtít brát pořád další území, to nikdy nepřestane, pokud nebudou drtivě poraženi. Musí si uvědomit, že to, co udělali, je špatně a že Putin a jeho režim je špatný. Měla by v Rusku proběhnout nějaká vnitřní změna, aby pochopili, že se vydali úplně špatnou cestou. Já jsem ale v tomto skeptický a obávám se, že k tomu nedojde, protože to by muselo být Rusko obsazeno a nějak okupováno, třeba jako Německo po druhé světové válce, ale to se nestane. Spíš tam hrozí nějaká občanská válka a rozpad, což je hodně nebezpečná situace. Ale tam ještě nejsme, první musí být Rusové poraženi a vyhnáni z celé Ukrajiny a potom uvidíme, co nám budoucnost přinese...

Tomáš Chalupa

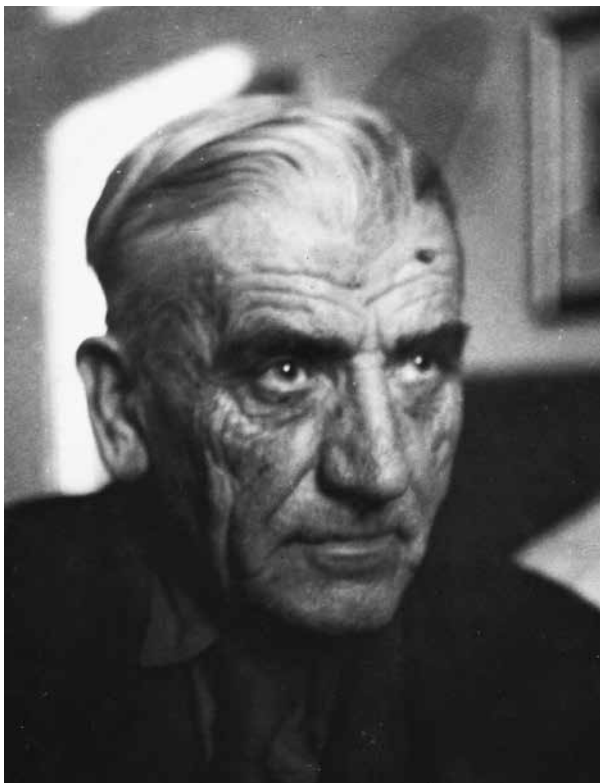
Pohnuté osudy řeckokatolického faráře Viktora Nevického

MATĚJ MATELA

Návštěva hřbitovů našich pohraničních měst a vsí se často podobá toulkám moderními dějinami střední Evropy. Zatímco ve vnitrozemních regionech nesou pomníky převážně česká, většinou opakující se jména rodin, z nichž mnohé v dané obci žijí po celá staletí, místa posledního odpočinku v oblastech někdejších Sudet se vyznačují daleko větší národnostní pestrostí. Jedinečným příkladem budiž hřbitov města Jeseníku, kde vedle sebe – svorně a již oproštěni od světské řevnivosti a půtek – spočívají ostatky Němců, Čechů, Slováků, Řeků i Rusů. Neméně barvitá je rovněž mozaika konfesní, kdy bychom zde kromě katolických hrobů našli také protestantské či židovské. Základní okruh nejvýznamnějších náboženských vyznání evropského kulturního prostoru pak v horní části hřbitova pomyslně uzavírá náhrobek, na němž je vyryt pravoslavný kříž, klasicky znázorňovaný dvěma vodorovnými břevny a pod nimi jedním kratším břevnem šikmým. Svůj poslední odpočinek zde totiž našel slovenský řeckokatolický duchovní Viktor Nevický se svou

manželkou Vilmou, jejichž příběh až příliš věrně ilustruje tragiku druhé poloviny 20. století ve střední Evropě.

Jedním z významnějších okamžiků dlouhodobé snahy znovusjednotit východní a západní křesťany se stalo vyhlášení tzv. brestlitevské unie roku 1596, podle níž se měli pravoslavní věřící obývající území polsko-litevského státu podříditi papeži a přijmout římskokatolickou věrouku s tím, že si mohli ponechat ortodoxní liturgii ve staroslověnské a nadále se řídit juliánským kalendářem. Na tuto podmínku však přistoupila jen malá část pravoslavných. Tito „odpadlíci“, jak je mnozí ortodoxní dosud nazývají, stáli u zrodu katolické církve byzantského obřadu neboli řeckokatolické církve, jež dodnes představuje pomyslný most mezi dvěma hlavními pilíři křesťanského světa, tedy Římem a pravoslavím. Přestože bychom řecké katolíky našli mezi Slováky, Poláky, Rumuny, Maďary, Italy či Chorvaty, za svou národní církev ji považují pouze Rusíni, východoslovanský národ usídlený především v oblastech východního Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Životem těžce zkoušený, o to více však zásadový Viktor Nevický.
Zdroj: archiv Tamary Dudášové.

Nejzápadnější většinou řeckokatolickou obcí na slovenském území je Šumiac (okres Brezno), jenž vznikl díky rusínské kolonizaci. Tamní Rusíni se sice časem plně poslovenštili, nicméně svou víru si většinou zachovali. A právě zde se Viktor Nevický 11. dubna 1886 narodil. Silná víra a touha po vzdělání jej zavedly do kněžského semináře v Prešově. V listopadu roku 1909, jen několik dní před vysvěcením na kněze, využil skutečnosti, že jeho církev nenařizuje duchovním povinnost celibátu, a pojal za manželku o devět let starší Vilmu

Prokopovičovou ze Staré Ľubovni, která jej bude provázet po celý život. Prvním působištěm se mu stala spišská farnost Litmanová, nevelká horská vesnička ležící dnes při samé hranici s Polskem. Za rok mu přibyla i starost o věřící v nedaleké farnosti Kremná. Po skončení první světové války byl roku 1919 přeřazen do blízké obce Kamienska, v níž strávil bezmála čtyři desetiletí.

Znalec historie obce Kamienska, rusínský spisovatel a aktivista Mikuláš Koneval, si na pana faráře, podobně jako další pamětníci, dobře vzpomíná. „*Krásny človek, obdarený mimoriadnou fyzickou silou, krásným basovým blasom, zlatého srdca a výnimočného charakteru,*“ popsal Koneval nejzákladnější osobnostní rysy otce Nevického, jenž se do dějin Kamienky zapsal skutečně zlatým písmem a farníci na něj nedali dopustit. Nevického zmiňovaná dobrota se plně projevila za druhé světové války, kdy před nacistickou perzekucí zachránil několik lidí. Roku 1953 zase při rozsáhlém požáru poskytl na řadu týdnů prostory fary pro všechny rodiny, jimž shořel příbytek. V té době však již nepochybně věděl, že své poslání nebude vykonávat dlouho...

S nástupem komunistů k moci nastaly krušné časy rovněž pro řeckokatolickou církev. Zatímco pravoslavnou hierarchii si nový režim vzhledem k její silné orientaci na Moskvu v podstatě plně podmanil, v případě řeckých katolíků, tradičně více inklinujících k západnímu světu, se mu to dařilo o poznání hůře. Prvním větším případem započatého teroru vůči této církvi se stala fyzická likvidace oblíbeného užhorodského biskupa Teodora Romži, jenž byl roku 1947 zbit tyčemi a později v nemocnici otráven. Snahy o zničení církve, k čemuž komunisté koncem 40. let vyčlenili ze

státní kasy tři miliony korun, vyvrcholily 28. dubna 1950, kdy se uskutečnil tzv. Prešovský sobor, chceme-li „lžisobor“, jak je tato událost řeckými katolíky i historiky nazývána. Režim tehdy sezval řeckokatolické duchovní, aby přijali usnesení o začlenění jejich církve k pravoslavným. Oproti delegátům, tj. prověřeným členům Komunistické strany Slovenska, a zástupcům širší veřejnosti zde však přítomní kněží tvořili směšné minimum, mnozí pak dorazili pod pohrůžkou násilí. Předem naplánovaným vyústěním tohoto shromáždění byla de facto likvidace řeckokatolické církve. Režim se zaměřil převážně na kněze, kteří čelili mnohdy brutálním represím a pronásledování. Nejznámějším se stal případ prešovského eparchy Pavla Petera Gojdiče, obviněného z velezrady, špionáže a podpory banderovců, za což mu soud udělil doživotní trest. Dne 17. července 1960, v den svých 72. narozenin, následkem těžkých podmínek, tvrdé práce, mučení a rakoviny plic v leopoldovském kriminále zemřel. On i Teodor Romža byli v roce 2001 papežem Janem Pavlem II. blahoslaveni.

Přestože Viktor Nevický ve spojování konfesí spatřoval budoucnost křesťanství, nucené sloučení jej rozezlilo, čímž se nikterak netajil. Své farníky v Kamience, z nichž mnozí se přiklonili k pravoslaví, však opustit nechtěl, a ve značně složité situaci první poloviny 50. let proto musel sahat k diplomatickým krokům. V dochovaných matričních záznamech se tak např. šalamounsky označoval jako „pravoslavný katolík“, čímž se na jedné straně přihlásil k přikázané ortodoxii, zároveň se ale nehodlal vzdát svého původního vyznání. Nejistota trvala do roku 1954, kdy Nevický dostal rozkaz opustit kněžskou služ-

Mladý Viktor Nevický (v horní řadě druhý zleva) jako seminarista. Zdroj: archiv Tamary Dudášové.

bu, vystěhovat se z Kamienky a opustit Slovensko. Uchýlil se k rodině své dcery Márie, provdané za Pavla Štefánika, bývalého příslušníka Svobodovy armády a synovce jednoho ze zakladatelů československého státu. Ten do června roku 1953 působil na vojenské posádce v Jeseníku jako náčelník štábu pluku a velitel praporu, poté byl z armády

Otec Nevický v obklopení svých farníků v Kamience. Zdroj: archiv Tamary Dudášové.

Manželé Nevičtí před domem v Jeseníku. Zdroj: archiv Tamary Dudášové.

vzhledem ke svému původu a smýšlení propuštěn. Zaměstnavatelé před ním zavírali dveře, nakonec jej přijali jako řidiče sanitky.

Na těžké roky strávené v Jeseníku si dodnes živě vzpomíná dcera Pavla Štefánika a Nevického vnučka Tamara Dudášová, roz. Štefániková, z Bratislavy. Značně vytížený otec, jemuž přidělovali těžké případy, se domů často navracel i po 48 hodinách směny. Matce Márii režim znemožnil vykonávat profesi učitelky, běhla proto prádlo v Arandaru (Moravolen). Až roku 1958 získala povolení vyučovat ruštinu na základní škole v Dolní Lipové. Přestože byla Tamara ještě dítě, starala se i o mladší sestru a v mnohém také o své prarod-

diče. Babička Nevická se nedokázala vyrovnat s tím, že musela s manželem opustit svůj domov v Kamience, a její permanentní duševní útrapy nakonec vedly k tomu, že se u ní objevila demence. V otřesném psychickém i fyzickém stavu dorazil do Jeseníku i sám Nevický, který trpěl rakovinou hlasivek. Celou, osudem tolik zkoušenou rodinu navíc neustále sledovala Státní bezpečnost, jejíž příslušníci se neštíteli otevírat poštu a pod nejrůznějšími záminkami provádět domovní prohlídky. I navzdory hrozícím postihům se však v domě na ulici Jaroslava Ježka často scházela tehdejší řeckokatolická inteligence, faráři, kteří s Nevickým sdíleli utrpení komunistického

režimu. Těžký život Štefánikům a Nevickým jen tu a tam prosvětlila omamná vůně růže stolisté, z níž babička vyráběla výtečnou marmeládu...

„Aký bol starý otec Nevický človek? Jedným slovom fantastický. Mal výborný zmysel pre humor, taký elegantne ironický. Každé ráno nám vnučkám pripravil meltu, osmažil chlieb, natrel maslom. Vulgárne nikdy nehovoril, aj keď by na to mal často právo. Okrem slovenčiny vedel samozrejme ukrajinsky, ale aj maďarsky a nemecky. Neuveriteľne pevný človek, neuhol ani o meter,“ vzpomíná s láskou na svého dědečka vnučka Tamara. Nevického rakovina si vyžádala dvě velké operace v Praze u profesora Hlavačky. Ke konci života dýchal pouze přes kanylu a mluvil s velkými obtížemi. Jeho dlouholeté trápení skončilo 15. prosince 1959. Ačkoliv na parte nesměl být ani kříž, na náhrobek jej pozůstalí prosadili. Pohřeb, při němž se předvánočním Jeseníkem nesly hlasité zpěvy východního ritu, vykonal režimem rovněž perzekvovaný kněz Babják a dorazil i Nevického bratr Miron, sestra Anna a značný počet lidí z Kamienky. Vilma svého manžela následovala za půldruhého roku a spočinula po jeho boku.

Roku 1963, kdy se poměry začaly uvolňovat, bylo rodině umožněno přestěhovat se do Bratislavy. Pavel Štefánik se po revoluci aktivně zasazo-

Místo posledního odpočinku Viktora Nevického a jeho manželky Vilmy na jeseníckém hřbitově. Foto: autor článku.

val o rehabilitaci odkazu svého slavného strýce, generála Milana Rastislava Štefánika, a celé rodiny, v čemž dosud pokračuje dcera Tamara, která o útrapách své rodiny za bývalého režimu povyprávěla mimo jiné i na besedě uskutečněné v prostorách Vlastivědného muzea Jesenicka 19. května 2022. Zde se upřímně vyznala z toho, že dědeček Viktor Nevický pro ni, stejně jako pro další členy rodiny, zůstává nenahraditelným vzorem duševní síly, zásadovosti a mravní integrity.

Článek milerád věnuji paní Tamaře Dudášové a panu Mikuláši Konevalovi.

Matěj Matela (* 1992) se soustředí na střípky kulturního dědictví původního německého obyvatelstva Jeseníků, zejména vysokohorských oblastí. Věnuje se výrazným a zapomenutým osobnostem regionu, dějinám lesnictví či protikomunistickému odporu. Působí jako etnograf ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

»» matejmatela@seznam.cz

Zahraniční uprchlíci za druhé světové války na Přerovsku

PETR JIRÁK

Následující příspěvek se podrobně věnuje různým případům, kdy na Přerovsku (čímž je míněn „velký“ okres Přerov, jenž vznikl v roce 1960) došlo k výskytům válečných i jiných uprchlíků cizích národností. V některých případech se tito na Přerovsku ani nestihli ukrývat, poněvadž byl jejich výskyt z nějakého důvodu záhy udán. V dalších případech se uprchlíci nějakou dobu ve vymezeném prostoru ukrývali, v málo případech až do konce války. Informace pro tento článek byly čerpány nejen z regionální literatury, ale především z archiválií Státního okresního archivu Přerov, např. z presidiálních spisů Okresních úřadů Přerov a Hranice a z bezpečnostních spisů Okresního národního výboru Přerov.

Ukrývání polských uprchlíků v roce 1940

K ukrývání (minimálně) dvou polských uprchlíků došlo v roce 1940 na Kojetínsku. Na konci toho roku se u kojetínského rolníka Františka Minaříka ukrýval polský státní příslušník Jan Stopka (ročník 1921), který na podzim 1940 utekl po několika měsících z prací v Německu a na

cestě domů se dostal do hanáckého Kojetína. Minařík byl domluven s místním četníkem Karlem Bártů, že Stopku nechá u sebe doma, aniž by jeho pobyt hlásil. Po zotavení měl Polák odejít do své okupované vlasti, avšak 17. prosince 1940 oznámil někdo z občanů Kojetína, že se u Minaříka nelegálně ukrývá nějaký Polák. Udavačem byl pravděpodobně někdo z místních příznivců kolaborantské organizace Národně socialistická česká dělnická a rolnická strana, pro kterou se ujala přezdívka „zelené hákové kříže“. Ještě téhož dne byl Stopka zatčen a dodán do vazby kojetínského okresního soudu. Poté, co byl 7. ledna 1941 odvezen na olomoucké gestapo, nebylo o jeho osudu v Kojetíně nic známo.

Do tovačovského bytu Heleny Hausknechtové přišel v roce 1940 muž, jenž o sobě tvrdil, že je uprchlý polský zajatec Potocki. Jeho žádosti o poskytnutí přístřeší Hausknechtová nevyhověla, poněvadž se bála souseda organizovaného v kolaborantské organizaci. Nechala u sebe Poláka alespoň odpočinout a na cestu ho vybavila jídlem. Poté ji Polák na pár hodin navštívil ještě

několikrát a vždy odcházel z jejího bytu vybaven jídlem. O jeho dalším osudu nic nevíme.

V průběhu roku 1940 došlo k dvěma případům zadržení polských uprchlých zajatců na Hranicku. Dne 30. října 1940 strážmistr Kristián Blecha z četnické stanice Soběchleby zadržel během obchůzky v obci Horní Nětčice pět polských válečných zajatců, kteří o osm dní dříve uprchli ze zajateckého tábora Lamsdorf 8B. Wolodymyr Woloszczuk, Stefan Laza, Petro Rebij, Mychajlo Branda a Wasyl Kužda byli v den zadržení předáni služebně gestapa v Hranicích.

O tři týdny později, ve večerních hodinách 20. listopadu 1940, Václav Černý, strážmistr vládního vojska, přistihl na železniční trati mezi obcemi Slavíč a Drahotuše dva polské zajatce, již dva dny předtím utekli ze zajateckého tábora v Moravském Berouně. Černému se podařilo zadržet vojína ukrajinské národnosti Pavla Danielkiho (ročník 1916), bývalého příslušníka polského dělostřeleckého pluku 12. Danielki byl na žádost gestapa dodán do vazby Okresního soudu v Hranicích, zatímco po jeho druhovi Nikolaji Pieczukovi bylo zahájeno rozsáhlé pátrání.

Případy z let 1941–1942

V létě 1941 mohli občané Kovalovic u Kojetína v pomoci Polákovi Jakobovi Szarkovi (ročník 1912), jenž na začátku června 1941 uprchl z práce u rolníka v Rakousku. Dne 14. srpna 1941 si během útěku do Polska rozdělal v lese Doubrava oheň, na kterém pekl brambory. Neznámého muže spatřilo několik osob, mj. dvě ženy, které se vracely z Vlčích Dolů do Kovalovic u Kojetína. Poněvadž zrovna končily žně, kvůli rozdělávání ohňů byly nařízeny přísné předpisy a ustanoveny

Újezdec na staré pohlednici. Zdroj: SOKA Přerov.

požární hlídky, oznámily případ Janu Zahradníčkovi, který měl službu velitele požárních hlídek. Zahradníček, náměstek starosty, oznámil událost hajnému a pak se spolu s ním a dalšími občany vydal k lesu. Szarka zadrželi u ohničku, aniž by se pokusil o útěk. Teprve v obecní kanceláři Kovalovic u Kojetína prosil Zahradníčka o propuštění, ale ten musel případ kvůli velkému množství svědků nahlásit na četnické stanici v Kojetíně. V noci přišli do Kovalovic u Kojetína dva četníci a Poláka si odvedli. O osm dní později byl Szarko předán Němcům.

V odpoledních hodinách 24. července 1942 byl v obci Újezdec u Přerova zatčen uprchlý francouzský válečný zajatec Georget Octave Amiard, který 24. června 1942 utekl ze zajateckého tábora Rawa-Ruska. Zatčení provedl štábní strážmistr Jan Sedlák z četnické stanice Přerov. Až do dalšího rozhodnutí byl Amiard převezen do vazby Okresního soudu v Přerově. Zmínku zasluhuje skutečnost, že Jan Sedlák byl 2. května 1945 popraven na Lazecké střešnici v Olomouci-Černovíru za účast v protinacistickém odboji, konkrétně za podíl na vypuknutí Přerovského povstání 1. května 1945.

V ranních hodinách 16. září 1942 byli na přednádraží v Přerově zadrženi dva uprchlí váleční zajatci – Angličané Thomas Lewis Hunt (ročník 1920) a Frederick Southern (ročník 1916). Oba se nacházeli v budce pro brzdaře jednoho osobního vlaku, do něhož nasedli v Lipníku nad Bečvou. Angličané vypověděli, že asi o měsíc dříve utekli z pracovního tábora, odkud se pěšky dostali až do Lipníka. Po výsledku provedeném přerovskými četníky byli oba předáni do vazby Okresního soudu v Přerově a o celé věci byla vyzrozuměna venkovní služebna gestapa v Olomouci.

Případy z let 1943–1944

Tři angličtí váleční zajatci, již 11. července 1943 uprchli ze zajateckého tábora v Libavé, byli o šest dní později zadrženi v polích u Radslavic. Robert Lowton, Reginald Hart a Samuel Hill byli zatčeni Františkem Bartošem a Antonínem Ulmanem z četnické stanice Pavlovice u Přerova. Prostřednictvím četnické stanice v Přerově byli Angličané předáni Německé kriminální policii v Olomouci.

Dne 30. července 1943 proběhlo v Tovačově pátrání po dvou neznámých cizincích, kteří byli spatřeni u dvora v Trní (k. ú. Věrovany). Výskyt cizinců telefonicky nahlásil ze zámku jistý Navrátil. Četníkům ze stanice v Tovačově se povedlo oba muže vypátrat. Četník Josef Urban následně zatkl dva ukrajinské zemědělské dělníky, kteří se jmenovali Konstantin Bardak (ročník 1908) a Johann Petrivskij (ročník 1926). Oba utekli 11. července 1943 z práce v Horní Falci (část Bavorska). Jako důvod útěku uvedli špatné platové podmínky. Četníci je předali Okresnímu soudu v Přerově, odkud byli později převezeni do Brna.

Dne 11. dubna 1944 byli v kamenolomu u obce Sušice zadrženi čtyři britští váleční zajatci Joseph Agenbar, Reginald Bebbington, Charles Davy,

William Gollogly, kteří pět dní předtím utekli z tábora Stalag 344 u Vratislavi. Eugen Záhumenský a František Bartoš z četnické stanice Pavlovice u Přerova předali zatčené Angličany přerovské služebně gestapa.

Syn zemědělce z Lověšic nahlásil 24. dubna 1944 výskyt čtyř neznámých mužů na polní cestě mezi obcemi Horní Moštěnice a Bochoř. Dopoledne stejného dne byli neznámí muži zatčeni četníky Františkem Venzarou ze stanice v Přerově a jeho kolegy Augustinem Olehlou a Vladislavem Ženožičkou z četnické stanice Horní Moštěnice. Ukázalo se, že v případě zatčených šlo o Francouze. Zatímco voják Michel Roussel utekl ze zajateckého tábora Stalag 2 C, zbývající Francouzi utekli z práce v německých podnicích ve Štětíně. Kvarteto Francouzů bylo předáno služebně gestapa v Přerově.

Na jaře 1944 se několik uprchlých sovětských zajatců objevilo v Újezdci u Přerova. Jelikož o jejich pobytu v obci vědělo mnoho osob, nahlásil je starosta obce Josef Vítek telefonicky četnické stanici v Přerově. Do Újezdce se poté dostavili dva protektorátní a dva němečtí četníci, kteří si odvedli čtyři nemocné sovětské zajatce. Ostatní Sověti z Újezdce závčas utekli směrem k Hostýnským vrchům.

Ukrytování sestřeleného amerického letce

V poledne 17. prosince 1944 proběhla zejména nad střední Moravou velká letecká bitva, kdy německé stíhačky napadly americké bombardéry, které letěly bombardovat německé rafinerie ve Slezsku. V rámci této vůbec největší letecké bitvy nad územím protektorátu přišli Němci o 42 letadel a Američané o 25 letadel. V soubojích s německými stíhačkami byly u Přerova sestřeleny tři americké bombardéry B-24 J Liberator. Jeden z nich dopadl nedaleko

mlýna Kaláb v obci Kokory, další dva v lužním lese u Troubek a vedle samoty Vrbovec u Rokytнице. Část osádek tří sestřelených amerických bombardérů zahynula v troskách letounů, většina letců však seskočila na padácích, byla brzy zajata a zbytek války strávila v německých zajateckých táborech. Pouze jeden ze sestřelených Američanů měl jiný osud.

Frederick Winston Hughes, střelec v zadní věži bombardéru sestřeleného u obce Kokory, seskočil padákem na okraj lužního lesa mezi Citovem a Troubkami, nedaleko od místa pádu jiného amerického bombardéru. Hajný Stanislav Jakubčík odvedl Hughese do hájenky v Trní, která se nachází v katastru Věrovan. V hájence byla vybudována důmyslná skrýš – sklepní prostor přístupný pouze shora z místa za kuchyňskou pecí. Zde se ukrýval také Zdeněk Medek, účastník Slovenského národního povstání a synovec paní Jakubčíkové. Když to bylo nutné, schoval se Američan do skrýše, jinak žil v hájence spolu s Jakubčíkovými.

Dne 27. března 1945 přijelo do hájenky gestapo, zřejmě na základě nějakého udání. Hughes i Medek se závčas schovali do úkrytu, avšak Stanislav Jakubčík byl zatčen a vrátil se až po válce. Po neúspěšné prohlídce hájenky ji Hughes z pochopitelných důvodů opustil a zásluhou Víta Himra (ročník 1918), účetního cukrovaru v Brodce u Přerova, se ukrýl na jeho pracovišti, konkrétně v prostoru nad chlévy. Hygienu vykonával Američan v Himrově bytě ve svobodárně cukrovaru, případně u brodeckého cukráře Antonína Kalabuse (ročník 1898), s jehož dcerou Věrou Himr tehdy chodil (po válce si ji vzal za ženu).

Himr i Hughes se zúčastnili 1. května 1945 protiněmeckého povstání v Brodce u Přerova

Hájenka v Trní, kde se Hughes čtvrt roku ukrýval. Foto: Petr Jirák.

a Citově, kde se podíleli na odzbrojování Němců. Pozdvižení, které vypuklo pod vlivem povstání v Přerově, bylo německými vojáky poměrně rychle potlačeno. Zbytek války strávili Himr i Hughes v úkrytech – první z nich se ukrýval i v řepných kanálech brodeckého cukrovaru, zatímco Američan byl schován v Císařově. Osmého května 1945 Himr a jeho pomocník Karel Šebestík (ročník 1916) předali Hughese sovětskému velitelství, jež zařídilo Američanův návrat do USA, kam Hughes odjel na konci června 1945. Himr a Kalabus obdrželi v roce 1947 od generála D. D. Eisenhowera čestný dekret za pomoc při ukrývání amerického vojáka.

Krátce o sovětských uprchlících zaponených do partyzánského odboje

Na přelomu let 1944 a 1945 odbojáři z Výklek a jiných obcí v okolí Lipníka nad Bečvou poskytovali pomoc řadě uprchlých sovětských válečných zajatců, kteří byli poté přemísťováni k partyzánským působícím ve východních oblastech Moravy. Když byl na konci ledna 1945 ve Výklekách založen partyzánský oddíl Juraj (velitel Josef Jakeš),

stalo se jeho příslušníky také několik uprchlých sovětských válečných zajatců.

Řada dalších uprchlých sovětských zajatců se stala příslušníky všech oddílů a skupin 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky, které působily od konce roku 1944 na Hranicku a Přerovsku. Jako příklad uveďme obec Dobřčice nedaleko Přerova, kde měla centrum partyzánská skupina Tolstoj. U vlastenců v Dobřčicích ilegálně žilo několik uprchlých sovětských válečných zajatců. Patřili mezi ně také velitel partyzánské skupiny Tolstoj a partyzán Vladimír Sedych, jenž byl 1. května 1945 vážně postřelen v Přerově během povstání. Zásluhou statečných osob byl tajně operován v přerovské nemocnici a pak odvezen do nedaleké obce Kozlovice, avšak nakonec přece jen 8. května 1945 zemřel. Údajně se ještě před smrtí zaradoval ze zprávy o vítězném konci války.

Perlička na závěr

Už v polovině dubna 1945, tedy nedlouho před koncem války, se u Jindřicha Drábka (ročník 1916) ve Vinarech schovávali dva uprchlí sovětské příslušníci. Nejednalo se ovšem o uprchlíky z německého zajetí ani o pracovní utečence, nýbrž o dva muže, kteří byli nedlouho předtím ubytováni ve škole v Předmostí. Na tomto místě se nacházeli také další občané Sovětského svazu, již ještě v roce 1945 sloužili u německé armády. O těchto bylo v Přerově a okolí všeobecně známo, že výměnou za chléb či alkohol nabízeli součásti vojenské výstroje.

Oba sovětské muži přespávali v Drábkově stodole asi pět dní, ale pak museli odejít, protože jejich pobyt se nezamlouval Františku Výkrutovi (ročník 1899), Drábkovu sousedovi. Výkruta totiž znal muže

od vidění z Předmostí a měl je proto spojené s okupantskou armádou. Drábkovi darovali sovětským mužům, snad Ukrajincům, stravu na cestu a vysvětlili jim, jak se dostat do Pavlovic u Přerova.

Když se Výkrutovi museli po válce hájit osočení z kolaborace, uvedli, že „*skutečným uprchlým zajatcům*“ by pomohli. Anežka Výkrutová zmínila případ z roku 1943, kdy se u nich v domě krátce ukrývali tři uprchlí sovětské zajatci, které nakonec jejich syn odvedl k Radslavicím a tam jim ukázal směr cesty k Hostýnským vrchům. Tento případ sice nemohl být ověřen, avšak Výkrutovi pomohla událost z úplného konce války. Po potlačení Přerovského povstání totiž poskytl úkryt četnickému praporčíkovi Vymětalovi, jenž unikl před německým zatčením. Po válce to potvrdil samotný Vymětal, velitel stanice Sboru národní bezpečnosti Předmostí.

Poznámka autora: V textu zmíněné obce Kozlovice, Lověšice, Předmostí, Újezdec a Vinary se staly v průběhu let 1960–1980 částmi města Přerov.

Petr Jiráček (* 1980) je archivář a historik (mj. absolvent archivnictví na FF UP v Olomouci). Od roku 2008 pracuje ve Státním okresním archivu Přerov. Zabývá se především dějinami protinacistického odporu a odboje v českých zemích a různými zajímavostmi z regionální historie Střední Moravy.

»» p.jirak@pr.archives.cz

Naše nebo cizí?

Příběh prostějovské cizinky Margarety Zweigové

FILIP GREGOR

V letošním roce uplyne 130 let od narození a zároveň 35 let od úmrtí Margarety Zweigové (roz. Bauerové), první manželky dramatika Maxe Zweiga. Narodila se v Mnichově, ale ve 30. letech 20. století se s manželem přestěhovala do Prostějova, kde nakonec strávila zbytek života. Co v tzv. hanáckém Jeruzalémě prožila a s jakou věcí se nikdy nesmířila, je předmětem následujícího příspěvku.

Margareta se narodila dne 23. dubna 1893 v Mnichově. Její otec Peter Bauer, rodák ze Schwabingu, pracoval jako kreslíř pro řadu kulturních časopisů, například pro kulturní a společenský týdeník *Jugend* (Mládí). Matka Ida, pocházející z dobře situované berlínské rodiny, byla naopak ženou v domácnosti. Po náhlé smrti otce Petera v roce 1904 se Margareta s matkou a mladší sestrou Lottou, s níž si velice dobře rozuměla, přestěhovaly do Berlína, kde ve čtvrti Steglitz bydlely v bytě v Holštýnské ulici č. p. 43. V místě začala navštěvovat dívčí měšťanskou školu a projevila hlubší zájem o malířství, hudbu a literaturu. Její vějíř s 16 modrozelenými pery od vídeňské firmy

V. H. Wertheimer nebo taneční pořádek z roku 1911, oba předměty uložené ve sbírkách prostějovského muzea, dokládají, že velice ráda tančila. Také navštívila řadu zemí. Dokonce jistou dobu strávila v Anglii.

Na začátku první světové války onemocněla její matka těžkou formou rakoviny. Šance na její uzdravení byla i přes vynaložené finanční prostředky na péči velmi malá. Další ránou pro ni byly problémy v osobním životě. Asi koncem roku 1914 padl její snoubenec Emil Groag, starší bratr Zweigova přítele Heinricha Groaga. Aby překonala svůj stesk, přijala nabídku k sňatku od Hanse Tschirche. Bohužel i on přišel o život, ovšem až na samém konci války. To Margaretu znepokojilo ještě víc, protože zůstávala ve svých pětadvaceti letech stále svobodná. Když pak dostala další nabídku k sňatku, tentokrát od finančně zajištěného Ernsta Löhra, vedoucího jedné berlínské soukromé firmy, ihned ji přijala a v roce 1919 se za něho provdala. Bydleli společně s Margaretinou sestrou Lottou v bytě jejich matky, která mezitím zemřela. Manželství

ale nebylo šťastné. Situace se nezměnila ani po narození jediného syna Hanse.

Setkání s osudovou láskou

Maxem Zweigem

Margareta byla Maxi Zweigovi souzena. Poprvé se měli setkat v Ahrenshoopu v létě roku 1914. Nakonec k tomu ale nedošlo. Další možnost přišla po 1. světové válce, kdy setkání zprostředkoval Heinrich Groag. Max i Margareta v sobě našli rychle zalíbení. Max ji začal doma v berlínském bytě navštěvovat, dokonce se spřátelil s jejím manželem. Doprovázel ji do divadla nebo na výstavu. Přátelství nakonec přerostlo v milenecký vztah. Margaretin manžel Ernst si tuto skutečnost brzy uvědomil a zakázal Margaretě, aby se s Maxem dále scházela. Navíc jí oznámil, že asi přijme nabídku na lépe placené místo a že se musí odstěhovat z Berlína. Margareta byla zoufalá. Rozvod s manželem byl nepřijatelný, protože Max ji v té době ještě nebyl schopen finančně zajistit. Situace se změnila po smrti Maxova otce Gustava Zweiga v roce 1925. V rámci dědictví se dostal k jistému obnosu finančních prostředků a mohl tedy Margaretu zabezpečit. Po bedlivé úvaze nakonec Margareta požádala svého muže o rozvod. Ten její návrh ale odmítl. Místo toho se rozhodl, že se odstěhuje ze společného bytu a navíc si s sebou odvedl syna Hanse. S tím se jen velmi těžce smířovala.

Do roku 1926 žila v berlínském bytě společně se svojí sestrou. Lotta ale náhle zemřela. Aby Margareta nezůstala ve velkém bytě sama, nastěhoval se k ní její milovaný Max. V té době si také manžel Ernst Löhr našel novou ženu. Když se to Margareta dozvěděla, podala žádost

o rozvod. Manželství Löhrových bylo rozvedeno následující rok z viny obou manželů. Malý Hans byl svěřen do péče otci. Ernst ale nebyl schopen se sám o svého syna postarat, odvezl jej proto ke své tetě do Eschwege. Daleko od rodičů a především od matky, ke které chlapce pojilo od dětství silné citové pouto, u něj brzy vyvolalo změny v jeho chování. Dobrou náladu střídaly vzdorovitost a vynucování si pozornosti. Jeho chování se nezlepšilo ani poté, co ho otec předal do výchovy nazpět matce. Ve škole měl problémy s učivem, byl nevladatelný, dokonce se v roce 1931 stal členem Svazu mládeže při Nacionálně socialistické německé straně dělnické (Jugendbund der NSDAP). Pro jeho dobro se ho Margareta nakonec rozhodla umístit do výchovného ústavu na severu Německa, kde ho často navštěvovala. Jestli se zde Hans také stýkal se svým otcem Ernstem, není zřejmé. O dalších osudech Ernsta Löhra je známé jen to, že spáchal sebevraždu po vstupu sovětské armády do Berlína v roce 1945.

Dne 16. března 1932 uzavřeli Margareta s Maxem v jejich berlínské čtvrti Steglitz sňatek. Jejich společné soužití bylo téměř dokonalé. Margareta se starala o domácnost, pomáhala svému muži prepisovat jeho hry, dokonce si poctivě zapisovala sebemenší vydání do malých kapesních deníčků. Max naopak zabezpečoval domácnost po finanční stránce. Měli takřka stejné názory na lidi a události, neshodli se ale v umění. Když například Max své ženě předčítal, musel vybírat pouze veselé tituly, jako například román o Donu Quijotovi, cestopis *Gulliverovy cesty* nebo pohádky. Margareta se totiž držela hesla: „*Život je vážný, necht' umění je veselé.*“ Proto také nepřekvapí její zdrženlivý postoj k manželově tvorbě.

Naplnit základní podmínku jejich manželství se jim nedařilo splnit. Vytoužené dítě stále nepřicházelo. Dokonce se od Margarety odvrátil syn z prvního manželství Hans, když se dozvěděl, že si vzala Žida a že se zároveň neformálně hlásí k židovství. Od té doby se už oba pravděpodobně nikdy neviděli. Po válce Max zjistil, že Hans padl jako důstojník SS při ústupu nacistů v posledních měsících války na severu Čech. Pro Margaretu to byla další velká rána, se kterou se nikdy nesmířila. Matkou se pak podruhé už nikdy nestala.

Cesta do Prostějova

Po vítězství nacistické strany a nástupu Adolfa Hitlera k moci v roce 1933 se manželé Zweigovi ze strachu rozhodli opustit Berlín. Doufali, že tím tak uniknou útlaku, který byl vyvíjen nejenom na židovském obyvatelstvu v Německu. V roce 1934 se přestěhovali do Prostějova do domu Maxových rodičů na ulici Vápenice č. 23. Žili spíše uzavřeným životem. Stýkali se pouze s několika svými známými a některými členy místní nebo olomoucké židovské obce. Margareta se starala o domácnost a podporovala svého muže v tvorbě. V roce 1938 souhlasila s jeho odjezdem do tehdejší Palestiny, kde měl v telavivském divadle Habima uvést hru *Marranové*. Zpět po několika měsících se ale podle plánu nevrátil. Zůstal na místě, protože mezitím vypukla druhá světová válka a Židé se stali v řadě zemí osobami nežádoucími. Max si uvědomoval závažnost vzniklé politické situace. Aby alespoň uchránil svou ženu od možné perzekuce, která jí mohla hrozit díky manželství s Židem, nechal se s ní úředně rozvést (1940) a zároveň jí přenechal svůj prostějovský dům. Díky jejich rozvodu, který byl po válce zneplatněn, Margareta přečkala vá-

Portrétní fotografie Margarety z doby mládí, Berlín, asi 1910, Ateliér Wertheim Berlín. Zdroj: MGP, sbírka LP, podsбірka Max Zweig.

lečné období. Mezitím vystřídala několik dělnických míst, také ale pracovala jako úřednice. Sice měla německý původ, hlásila se k československé národnosti. Po válce jí to ale nebylo k ničemu platné. Soužití Čechů a Němců se většinové společnosti nejevilo jako žádoucí. Chtěli se vypořádat s kolaboranty a zrádci. Pozornosti tedy neunikla ani ona, i když nic neudělala. Nejprve byla podle *Ústavního dekretu prezidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské* ze dne 2. srpna 1945 zbavena

Max a Margareta ve svém berlínském bytě, Berlín, 1931. Zdroj: MGP, sbírka LP, podsbíрка Max Zweig.

československého státního občanství. Následně byla vystěhována ze svého domu a umístěna do sběrného tábora pro Němce do Vrahovic, kde čekala s dalšími Němci na odsun. Díky pomoci Maxe a jeho přátel byla nakonec po třech měsících z tábora propuštěna. Dokonce zpět získala československé státní občanství. Nicméně další těžké chvíle ji ale čekaly. Neměla se kam vrátit. Do jejího prostějovského domu byla nastěhována cizí rodina. Po složitém jednání v něm sice nakonec dostala přidělený pokoj, byla ale zoufalá, protože bez manžela a s novými nechtěnými spolubydlicemi neviděla dobře život v nové republice. Musela omezit návštěvy kulturních institucí a smířit se s novým způsobem života, který byl odlišný od toho, který dříve znala. S Maxem si pravidelně psala a zároveň ho prosila, aby se co nejdříve vrátil do Prostějova. Podařilo se to až v roce 1947. Po bezmála devíti letech se oba opět shledali. Jak musela být Margareta šťastná, když opět viděla svého Maxe. Max však dorazil do Prostějova s jediným cílem.

Odvést si svou ženu do Tel Avivu, kde si mezitím vytvořil malé, ale jisté zázemí. Nepočítal však s jedinou věcí. Že Margareta jeho nabídku odmítne. Max v Prostějově žít nechtěl, protože by se zde neuživil jako umělec, také neuměl česky a nesouhlasil s politickým systémem. Margareta se obávala, že by v nové zemi nesehnala práci. Domluvili se tedy na kompromisu. Budou žít odděleně, ale budou trávit společně jistou dobu v roce. Je možné, že Max tajně doufal, že se k němu po nějaké době sama vrátí. K tomu ale nakonec nedošlo.

Předtím, než Max odjel z Prostějova, oficiálně pro Margaretu zařídil, aby mohla doživotně užívat v domě jeho rodičů jeden pokoj. V případě, že by byl celý dům znárodněn, nemohl by nikdo vystěhovat osobu s doživotním užívacím právem na jednu místnost dělící se o další místnosti s jinými nájemníky. To se po roce 1948 nakonec ukázalo jako velmi prozíravý krok. Od této doby sice měla Margareta o bydlení postaráno, neztotožnila se však s novým režimem. Vedla spory s úřady, ale i nájemníky. Aby se dostala do duševní pohody, pěstovala růže, také četla nebo psala dopisy. Setkávala se jen s několika vybranými osobami. Až do odchodu do penze pracovala jako dělnice.

(Ne)radostná setkání

S Maxem se z politických důvodů opět setkala až v roce 1962. K cestě do Rakouska, kde mělo setkání po letech proběhnout, potřebovala výjezdní doložku. Tu získala, což se pak opakovalo i v dalších letech, ale dlouhé odloučení si vybralo na jejich vztahu krutou daň. Společný vztah se změnil na pouhé přátelství. Jak si kdysi slíbili, začali se od této chvíle každý rok setkávat. Margareta se během návštěv také blíže seznámila s Maxovou

přítečkyní, později druhou manželkou Wilhelminou Buchererovou, která někdy jezdila s ním. Pravidelně navštěvovali Imst, poslední týden trávili ve Vídni. Společná setkání probíhala až do roku 1982, kdy Margareta viděla naposledy svého muže ve Vídni při inscenaci jeho hry *Sv. František* v tamním minoritském kostele (kostel Panny Marie Sněžné). Od té doby ze zdravotních důvodů do zahraničí necestovala.

Margareta bydlela až do své smrti v Prostějově, kde oslavila řadu kulatých výročí. Sice přesně nevíme, jaké dárky kromě blahopřání konkrétně dostávala, víme však, že k 93. narozeninám obdržela od svého Maxe barevný katalog s názvem *Flowers and Trees of the Holy Land* s věnováním, které napsala Wilhelmina Buchererová. Za pozornost stojí zdobné linie podpisů Maxe a Wilhelminy, které věnování obsahuje. Není to nic neobvyklého, uváděli je v korespondenci s ní běžně. Max ji dokonce pravidelně oslovoval Grétko. Věnování zní: „*Der lieben Grete, zum 93. Geburtstag mit herzlichsten Glückwünschen und Gratulation von Mäxchen und Minchen, Jeruzalem 17. März zum 24. April 1986.*“ (Volně přeloženo: Milé Grétě k 93. narozeninám srdečně přejí a gratulují Maxíček a Mína, Jeruzalém 17. března k 24. dubnu 1986.)

Margaretin život se uzavřel v pondělí dne 21. listopadu 1988. Zemřela v Prostějově ve věku 95 let. Po pohřbu, kterého se zúčastnilo jen několik jejích přátel, byla zpopelněna a její popel byl rozptýlen na hřbitově v Olomouci. Manžel Max, který na pohřbu nebyl přítomen, ji přežil o necelé 4 roky. Pozůstalost byla rozdělena pouze mezi několik jejích přátel. Část jejích osobních věcí získalo také prostějovské muzeum, konkrétně v letech 2004, 2021 a 2022.

Závěr

Ačkoli se Margareta nikdy nenaučila pořádně česky, prožila zajímavý životní osud. Nebylo ale možné z důvodu chybějících pramenů postihnout všechny jeho stránky. Proto některé věci jsou zde popsány jen v náznacích. Třeba další výzkum přinese nové informace například o její rodině nebo přátelích. Je nutné si připomínat i osudy našich cizinců. I oni totiž tvořili a tvoří součást naší společnosti.

Zdroje

Informace čerpány ze *Vzpomínek Maxe Zweiga* (2004), autobiografie Ivany Cahové (2021) a archíválií Muzea a galerie v Prostějově (MGP).

Filip Gregor (* 1993), rodák z Hranic, historik, zabývá se regionálními dějinami a tematikou prostějovských Židů.

»» fgregon@muzeumpv.cz

Sotiris Joanidis – řecký fenomén z Rejvízu

IVAN HLAVATÝ

Sotiris Joanidis (*1. ledna 1939 – †14. ledna 2021) – rázovitý, charismatický, vitální, komunikativní člověk obdařený vynikající pamětí a nevšední ochotou podělit se o své bohaté životní zkušenosti a zážitky. Sotiris byl po léta výraznou postavou řecké komunity na Zlatohorsku a Jesenicku, kde v současnosti na Rejvízu jeho rodina představuje poslední mohykány potomků dříve početných řeckých osadníků. Profesí lesník – vůbec první řecký lesník v Československu, který se díky intelektuálním sklonům stal postupem času také spisovatelem, vydavatelem, regionálním letopiscem a písmákem, laickým historikem, archivním badatelem a překladatelem z jazyků řeckého i německého. Spisovatelské aktivity Sotira měly široký záběr a jeho tvorba se dotýká řady oborů, primárně historie, ale napsal nebo rozpracoval rovněž témata z mytologie, lidové slovesnosti, myslivosti a jinak regionálně zaměřená. Svou košatou osobností a literární tvorbou reprezentoval nepřehlédnutelně nejen jesenickou řeckou komunitu, ale celou řeckou diasporu v ČR a začlenil se mezi významné představitele inteligence naší řecké minority. Tento drobný biografický příspě-

vek se připojuje k již existujícím pracím, které byly inspirovány osobností a dílem Sotirise Joanidise.

Z rodné vesnice Glikoneri v pohoří Grammos byl evakuován ve věku devíti let spolu se třemi sourozenci a s desítkami dalších dětí v roce 1948. Při strastiplném pěším pochodu horami k albánským hranicím byla kolona dětí ostřelována a bombardována z letadel monarchisty. Z Albánie skupina hromadně na korbách nákladních vozů UNNRA a po železnici dorazila v srpnu roku 1948 do Mikulova v Československu. V Československu prošel Sotiris jako mnohé jiné řecké děti několika dětskými domovy, kde vychodil šestou až osmou třídu základní školy. Krátce pak studoval elektrotechniku v Rožnově pod Radhoštěm, odkud se v sedmnácti letech v roce 1956 přestěhoval na tři čtvrtě roku k rodičům na Rejvív, kde nastoupil do manuálního zaměstnání v lese. Nato prožil dva roky v Ostravě, kde se při zaměstnání ve Vítkovických železárnách vyučil ve večerní škole soustružníkem a frézařem. V roce 1958 se vrátil na Rejvív a k práci v těžbě dřeva, aby posléze v letech 1961–1963 vystudoval s vyznamenáním ve Strážnici Lesnickou mistrovskou školu. Na polesí Rejvív pak

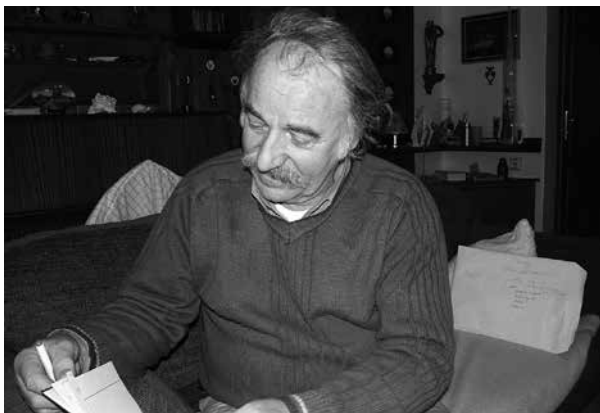

Z vesnice Glikoneri stojí dnes jen budova bývalé školy, dnes turistická ubytovna s výhledem do údolí řeky Aliakmonas. Foto: autor.

pracoval jako lesník až do roku 1992, potom do roku 1994 jako vedoucí výroby u soukromé lesní firmy a nakonec jako vedoucí pily v Bukovicích do roku 1999, kdy nastoupil do důchodu.

V roce 1979 se oženil s Lefterií Tiliu, Řekyní původem z vesnice Kotíli rovněž v pohoří Grammos, se kterou má dva syny, Apostolease a Konstantinose. Už jako hajný a aktivní myslivec se věnoval studiu archivních materiálů k historii regionu a psaní, ale naplno se této vášni mohl oddat až v pozdějším věku, kdy z praktické potřeby založil v roce 1992 vlastní nakladatelství. To, stejně jako rekreační objekt na Rejvízu, který pronajímal turistům, pojmenoval RULA po své manželce Elefterii neboli Lefterii, zdrobněle Lefterule a zkráceně Rule. Často a rád vzpomínal na dětství v Řecku. Jeho vzpomínky na rodné Glikoneri, exodus a život v Česku jsou zčásti zaznamenány rovněž v archívu Paměti národa. Vzhledem k nízkému věku, ve kterém opustil Řecko,

zachoval si S. Joanidis na rodnou obec i region a události doby pozoruhodně mnoho živých vzpomínek. Pamatoval si Glikoneri jako vesnici s kamennými domy a střechami, krytými rovněž plochými kameny, rozloženou na příkrém úbočí vysoko v horách, obtížně přístupnou jen pěšinami a stezkami pro muly. Do paměti se mu také vryla okolní drsná horská krajina s bílými vápencovými skalami a pokrytá smíšenými nebo listnatými lesy dále od vesnice, poněvadž v jejím okolí bylo stromoví zničeno chovem ovcí a koz a produkcí dřevěného uhlí. S tím posledním souvisí také jeho nejranější a dramatická vzpomínka z dětství ve věku asi tří let. Tou byl tragický požár rodného domu zapříčiněný samovolným vznícením dřevěného uhlí, které otec skladoval ve sklepních prostorách. V paměti mu utkvělo, jak ho otec předal dědovi, který bydlel naproti, a z jeho náručí pozoroval plameny pohlcující dům a pobíhající vesničany. V roce 1948 se stalo Glikoneri hlavním stanem velitelství „partyzánů“ DSE

Sotiris Joanidis. Foto: autor, 2009.

a sídlem „horské vlády“, které sídlili v budově školy. Tato budova jako jediná z celé vesnice stojí dosud a je využívána jako turistická ubytovna. Celé dny tehdy malý Sotiris trávil mezi vojáky, kteří si ho oblíbili a přezdívali ho Tziblondos pro jeho světlé vlasy, „macatou“ postavu a celkovou podobnost s tehdejším stejnojmenným řeckým mistrem světa v řecko-římském zápase. Byl prý hodně zlobivé dítě, podle vlastních slov dokonce nejzlobivější ze všech sourozenců.

Měl dva starší sourozence, Vasilise a Marii, a dva mladší – Lefterise a nejmenšího, tehdy dvouletého, Anastasise. Vesnice se stala terčem leteckého a dělostřeleckého bombardování vládními vojsky, proto bylo rozhodnuto o přemístění dětí ze všech ohrožených vesnic a oblastí do „spřátelených zemí“. Mnohátýdenní transport byl tak příšerným a deprimujícím zážitkem, že se nesmazatelně zapsal v paměti Sotirise Joanidise. Skupina dětí z Glikoneri čítající přes osmdesát dětí a doprovázená několika „vychovatelkami“, mladými dívkami, které měly za úkol o ně cestou i v cílové zemi pečovat, šla pěšky přes drsné hory Grammosu do Albánie několik nocí za nesmírných

útrap a ostřelovaná z vládních letadel, několik dětí přitom zahynulo. V albánském Korčë zůstala skupina spolu s dalšími transporty z jiných vesnic několik týdnů, ale chudá Albánie nemohla živit dlouho tak velké množství uprchlíků. Další cesta nákladními auty UNRRA poznamenala Sotirise Joanidise až do dospělosti. Sám o tom napsal: *„Horší jízdu jsem už nikdy v životě nezažil. Korba s plachtou byla nacpaná dětmi, které do té doby neviděly ani cestu pro auta, natož pak nákladák. Všude smrděla nafta. Jelo se s jednou, dvěma přestávkami aspoň deset hodin, od rána do tmy, nejméně pět dnů. Večer nám dávali chleba s marmeládou a čaj, ale na jídlo nikdo neměl ani pomyslení. Silnice plná děr, autem to pěkně házelo. Křičeli jsme, plakali, nikdo nás neposlouchal, muselo se vpřed. Všem nám bylo hrozně zle, zvraceli jsme. Leckdo se počůral i pokálel. Ze mne šla už jen zelená voda. Ztratil jsem zájem o život, všechno mi začalo být jedno. Když jsme dojeli do Jugoslávie a zastavili na noc v nějaké škole, odepsali mne. Už jsem nic nevnímal. Naštěstí se tam objevil zkušený lékař Titovy Národně osvobozené armády Jugoslávie a ten mi pomohl. Nějakým způsobem vysál zvratky z mých úst a plic. Zachránil mne a já ani nevím, jak se jmenoval. Všechno mi vykládala naše vychovatelka, když jsem se probral.“* Následkem tohoto zážitku ještě jako dospělý dlouho nemohl cítit naftu nebo její zplodiny, jezdit autobusem, hned se mu dělalo špatně.

O tom, jak paměť, byť dobře sloužící, dovede být ošidná, se Sotiris sám přesvědčil, když se poprvé po desítkách let znovu ocitl v rodné obci. Pamatoval si, že jako malí chlapci šplhali na vzrostlý dub nedaleko jeho rodného domu. Na dubu visel zvon, na který *picirikí / πιτσιρίκοι* – malí uličníci – zvonili, aby pozlobili dospělé. Když po mnoha letech strom opět uviděl, překvapilo ho, jak byl oproti vzpomínkám tento

horský dub, který ovšem tehdy vnímal z perspektivy malého chlapce, přes své značné stáří nízký. Na první týdny v záhytném táboře v Mikulově na jižní Moravě, kam přijeli hladoví, otrhaní, špinaví a zavinění, vzpomínal Sotiris Joanidis vděčně. Hlavně na důkladné vykoupaní, nové šaty, spoustu jídla, čisté bílé povlečení v opravdových postelích a s humorem na velké dávky insekticidu DDT, kterým v podobě bílého prášku byli zasypani doslova od hlavy po paty. V Československu mu také bylo přiřčeno datum narození 1. ledna, přestože skutečný den a měsíc narození byly jiné, ale chyběly doklady, které by to potvrdzovaly, on sám znal pouze rok narození.

Po Mikulově následovalo putování po dětských domovech, kde se spolu s ostatními řeckými dětmi kromě řeckých reálií a jazyka učil hlavně češtině a posléze absolvoval několik tříd českého základního školství. U prvního v řadě z těchto domovů, zámku v Lesné u Varsnsdorfu, si živě vybavil jeden den, kdy při nástupu a vyvěšování státních vlajek, řecké a české, zůstala stát česká v půli žerdi. Až později se dozvěděl, že to bylo v den smrti prezidenta Edvarda Beneše. Rodiče své děti v dětských domovech navštěvovali, jak jen to bylo možné, ale první dobu v Československu vzít k sobě děti nemohli z ekonomických a existenčních důvodů. Sotiris Joanidis se vrátil k rodičům, kteří žili na Rejvízu, až v březnu 1956. Pracoval tvrdě v sedmnácti letech jako dřevorubec, což v té době bylo daleko namáhavější povolání než dnes v době motorových pil. Na Rejvíz se po dvouleté pauze v Ostravě znovu vrátil v roce 1958 po vážném pracovním úrazu otce, aby přispěl k obživě rodiny.

Opět pracoval v lese, kde byl jako vyučený soustružník a frézař spolupracovníky žádaný hlavně pro broušení a ostření ručních pil břichatek a od podzimu 1958 řetězů prvních motorových pil, zprvu těžkých

U hájenky, domova S. Joanidise, po léta vlály vlajky řecká a česká.
Foto: autor.

dvoumužných pro dvoučlennou obsluhu a od šedesátých let jednomužných. On sám patřil díky pracovním výkonům k těm, kdo dostali jednu z prvních tří motorových pil na polesí. Vydělával na tehdejší dobu „pěkné peníze“, ale kvůli mládí ho to táhlo spíše do města. Tomu však zabránil tehdejší ředitel lesního závodu Evžen Šmelhaus, který ho přesvědčil ke stredoškolskému studiu lesnictví. Po absolvování lesnické školy v Hranicích nastoupil opět na Rejvízu v roce 1961 jako hajný a vedl skupinu dvaceti až osmdesáti pracovníků, z větší části řeckých lesních dělníků.

Dlouhá léta byl jediným řeckým lesníkem a také myslivcem v Česku, ale časem se lesnictví, myslivosti a lovu věnovalo několik dalších krajanů. Povolání a lesnatá krajina Rejvízu plná zvěře Sotira ovlivnily na celý život. Sám meditoval, že „*mě les vlastně postupně vychoval a získával jsem k tomu kraji vztah*“. V roce 1965 se poprvé oženil. Jeho manželka česko-německé národnosti ho přivedla k německému jazyku, ze kterého nakonec úspěšně odmaturoval při zaměstnání na jesenickém gymnáziu. Tento jazyk mu přišel vhod později, když se

začal zabývat kronikou a písemnostmi rejvízského kněze Jeronýma Pavlíka, který ho značně inspiroval svým zájmem o dějiny regionu. Po večerech četl, zapisoval si poznámky a začal studovat původní prameny a materiály. Znalost němčiny uplatnil také při doprovázení německých loveckých hostů, kdy někteří z nich, původem z této části bývalých Sudet, sem přijížděli pod záminkou lovu, aby navštívili bývalý domov svůj nebo svých rodičů. Mezi Sotirisky nezapomenutelné zážitky patří jeden takový host, který přijel ulovit jelena, ale sotva se paroháč konečně objevil na dostřel, nic se nedělo ani po pobídce. Když na něho lesník Sotiris pohlédl, „Němec brečel, v horizontu viděl Schneckopfe Grulich (Kralický Sněžník), říkal, že odtamtud je jeho rodina, a kašlal na nějakého jelena“. Osud sudetských Němců srovnával S. Joanidis s osudem českých Řeků, kteří také dlouhá léta nemohli ani navštívit vlast: „Člověk dokáže Němce trochu chápat, co se týká stesku po vlasti, byli podobně postiženi jako Řekové, když teprve zakázaná vlast se stává tou pravou vlastí, která tě táhne domů.“

Z archivu Sotirise Ioanidise, který na fotu z roku 1959 leží před lesními dělníky.

On sám se považoval za Řeka i Čecha zároveň. Vychován v dětských domovech byl jako Řek, doma u rodičů, kam přišel sice téměř jako dospělý a kde se hovořilo výhradně řecky, byl veden rovněž k řeckému vlastenectví, ale v dětských domovech se současně učil česky a české lidové písně. K tomu, jako u jiných řeckých exulantů, se družila vděčnost za velkou pomoc a nový život, který Československo řeckým uprchlíkům poskytlo. Většina života prožitého na Rejvízu, kde pospolu multikulturně koexistovalo několik národností, na něho měla ten vliv, že se cítil být Řekem i Čechem a kosmopolitou současně. „*Já jsem se vlastně obohatil o jeden domov. Jsem Čech i Řek. A to není jenom u mě, to je u všech Řeků, kteří tu zůstali, a dokonce i u těch Řeků, kteří se vrátili zpátky do Řecka. [...] každý z nich [...] vzpomíná na Česko jako na svoji druhou vlast,*“ vyprávěl Sotiris. Přes své proklamované částečné „češství“ nebo jinými slovy jistou národnostní rozpolcenost bylo evidentní, že vždy vnímal a měl za svou původní a hlavní vlast Řecko, do kterého zvláště v mladším věku toužil se vrátit, jako to udělali jeho sestra Marie v roce 1984 a bratr Theodoros o desetiletí později. Řecko pro něho neznamenovalo jen vlašný pojem vlast, ale přímo kořeny jeho bytí. Dilema návratu nakonec definitivně za něho vyřešily malé děti a rodina, solidní zaměstnání, myslivost a dobré sociální postavení. Obdobně tomu bylo u jeho rodičů a ostatních sourozenců, zvláště rodiče chtěli zůstat u svých dětí a vnoučat, přestože z Jesenicka, Zlatých Hor, Horního Údolí a Rejvízu odešla většina jejich krajanů a přátel zpět do Řecka. Navíc nebylo kam se vrátit, vesnice už neexistovala. Do Řecka a do rodného Glikoneri se jel několikrát podívat, poprvé v roce 1978 s rodiči, kdy jim trochu pokazilo slavnostní pocit ze setkání s Řekem vyšetřování rodičů policií na hranicích. Rodiče i Sotirise nějakou dobu

vyslýchali kvůli partyzánské minulosti, ale pak mohli konečně „s očima plnýma slz“ uvidět ruiny bývalého Glikoneri.

Jak už samy tituly jeho knih napovídají, mimořádný zájem a prostor věnoval kraji, v němž zakotvil na celý život. Nejobsáhlejší i nejoblíbenější jsou jeho historické letopisy nazvané *Zlaté Hory v Jeseníkách*, v nichž popisuje dějiny regionu a jednotlivých obcí na Zlatohorsku od nejstarší doby do současnosti na základě bohatého pramenného, archivního a bibliografického materiálu. V doslovu uvádí, že se podrobněji věnoval 20. století, které podle něj je „málo zmapované“, a současně chtěl „přiblížit období po vzniku Československé republiky do padesátých let, kdy se v tomto kraji od základu změnilo obyvatelstvo“. Výtečně se mu tento záměr podařilo naplnit v kapitolách věnovaných poválečnému osídlení Zlatohorska a především v kapitole o řecké emigraci. Hlavní cíl a poslání této knihy, a podle mne i dalších obdobně regionálně zaměřených děl S. Joanidise, výborně vystihl jesenícký archivář K. Growka: „*Tato tiskem vydaná retrospektivní kronika Zlatých Hor chce sloužit jako zdroj vztahu ke kraji, kde žijeme [...], je upřímná [...], je psaná s osobním nasazením. [...] čtenář [...] najde podobnost osudů mnoha generací lidí žijících v drsném a krásném prostředí Zlatohorska, pokud si přizná, že má vztah k této zemi – je to, jako by lesník Joanidis zasadil nový stromek.*“ Na tuto „kroniku“ Zlatohorska a Jesenicka volně navazují další historicko-popularizační a beletristické publikace o Rejvízu, místní důlní těžbě, lokálních bájích a pověstech, především kniha *Rejvíz a báje z okolí* nebo *Pracující potoky*.

Významná část jeho díla je inspirována lesnictvím a myslivostí. Lovecké příběhy, autobiografické zážitky a postavy místních lidí beletristickou a humoristickou formou vylíčil nejen v knize *O lovech a lovcích*, ale

Řezbovaná židle s opěradlem s podobiznou Sotirise Joanidise v penzionu Rejvíz u tzv. stolu štamgastů. Foto: autor.

také v bohužel nedokončených a nevydaných dvou volných vzpomínkových pokračováních, pracovně nazvaných *O lidech a lidičkách* a *O lesích tenkrát Severomoravských*. Jako velký bibliofil si opatřil počátkem 90. let 20. století živnostenský list na nakladatelskou činnost a založil vlastní nakladatelství pojmenované, jak zmíněno výše, podle své řecké manželky RULA. Tak mohl s vynaložením vlastních finančních prostředků, s pomocí grantů a sponzorů, obzvláště z řad řeckých podnikatelů, vydávat nejen vlastní díla, ale také knihy jiných autorů. Pro Sotirise jimi byli především „děti duše“ neboli básníci. Zasloužil se tak o vydání několika sbírek poezie jeseníckých bardů slova. Emocionální záležitostí pro něho byla monografie jeseníckého malíře Jana Orlíka, kterou připravoval s přispěním sochaře Romana Borečka. Dalším zajímavým počinem v nakladatelství RULA je

poutavý cestopis *Maroko očima geologa* od předního českého geologa doc. RNDr. Jaroslava Skácela, CSc, který v Maroku žil a pracoval téměř deset let. Tato kniha není pouhým klasickým cestopisem, ale barvitým vylíčením marockých reálií, tradic a života „stranou turistických cest“ a zasloužila by jistě větší publicitu, podobně jako další práce autora věnované lidové architektuře a národopisu rodného regionu a Jesenicka.

V Sotirisově vlastní tvorbě pochopitelně nesměla chybět tematika helénská. Monograficky se věnoval tematice řecké menšiny v českých zemích v knížce *Řekové v Česku*, do níž jako ostatně v dalších svých knihách začlenil autobiografické vzpomínky. Za mimořádně vydařený počín považuji jeho převyprávění eposů *Ilias* a *Odyssea* a dalších antických písní trojského okruhu, které napsal jako mladý otec ve zkrácené prozaické verzi v českém jazyce původně pro své tehdy malé syny. Dílo léta existovalo jen v rukopise, až konečně po dalším přepracování je v roce 2009 vydal knižně pod názvem *U všeho byl Odysseus*. Tato zdařilá Joanidisova narativizace homérských eposů by rozhodně zasloužila větší známost a rozšíření. Stejně jako řecká antika nenechávala ho chladným ani řecká současnost a obzvláště ho přitahovala tzv. makedonská otázka, které věnoval útlu brožuru pod vše vypovídajícím titulem *Nedobré řecko-slavomakedonské vztahy*. Poměrně silnou odezvu vyvolal román zasazený do doby řecké občanské války řeckého autora Konstantina Kokosise přeložený a vydaný Joanidisem pod názvem *Achileas, Achil, nebo ... nic*. Pohněval např. brněnského slavistu a literárního historika slavomakedonského původu prof. PhDr. Ivana Dorovského, DrSc., který údajným nenávisným, anti-slavomakedonským tendencím obsaženým v románu věnoval nejednu ostrou repliku. Bohužel se

již nedočkáme románu, který Sotir připravoval pod pracovním názvem *O návratu Řeků*. Kromě regionu Zlatých Hor a myslivosti tak Řecko a Řekové v Česku tvoří další významný tematický okruh v literární a historické tvorbě řeckého autora a spisovatele z Rejvízu.

Sotiris byl značně společenský člověk, který si téměř denně zaskočil podiskutovat s místními i návštěvníky Rejvízu ke stolu štamgastů v restauraci penzionu Rejvíc, kde sedával na řezbované židli s vlastní podobiznou. Zde nebo ve svém domě na polosamotě, který byl zdálky k poznání díky vlajkám řecké a české povívajících na vysokých stožárech, vítal návštěvy. Osířelo nejen jeho místo u stolu starousedlíků, ale celý Rejvíc a řecká komunita přišli o vzácného krajana a spoluobčana. V závěru použiji slova Sotirise Joanidise, která vyjadřují jeho vztah k Rejvízu a Zlatohorsku a současně k rodičům, kteří mu předali nejen řecké cítění, ale také vynikající charakterové vlastnosti: „*Především jsem vděčný rodičům, že mě přivezli tak daleko a právě do tak krásné krajiny. Děkuji skromné mamince a pracovitému tátovi.*“ Mně nezbyvá, než vyjádřit poděkování Sotirovi za dílo, které po sobě zanechal, a vděčnost za to, že jsem měl jsem tu čest být jeho kamarádem.

Ivan Hlavatý (* 1957) vystudoval obor národopis a folkloristika na FF UK v Praze. Zabýval se řadu let výzkumem řecké minority v Česku a věnuje se problematice národopisu Řecka a sousedních regionů Balkánu, Malé Asie a Předního Východu. Je autorem řady článků i výstav o řecké minoritě v ČR a autorem nebo spoluautorem několika publikací.

»» athapaska@seznam.cz

Zahraniční lektoři „ambasadory“ cizích kultur na našem území

MARTIN KUČERA

Koncem 19. století míří do českých zemí stále více cizinců, kteří se na našem území věnují soukromé výuce moderních jazyků. Tento dosud badateli opomíjený fenomén je spojen zejména s rostoucí popularitou soukromých Berlitzových jazykových škol, kdy výuka je vedena pouze v rodném jazyce rodilého mluvčí s vysokoškolským vzděláním. Tzv. Berlitzova přímá metoda výuky cizím jazykům se do Evropy rozšířila z USA. Pojmenována byla podle německého učitele Maximiliana Berlitze, který se v USA živil výukou francouzštiny. Když onemocněl a po delší dobu nemohl vykonávat učitelskou profesi, najal za sebe náhradu v osobě rodilého Francouze Jolyho, který ovšem neovládal angličtinu. Se studenty komunikoval pouze v mateřském jazyce. Když se Berlitz po nějaké době vrátil do své třídy, tak zjistil, že studenti obstojně komunikují ve francouzštině. Metoda se začala šířit do velkých měst. Po Bostonu, New Yorku, Berlíně, Paříži, Vídni a dalších evropských městech jsou Berlitzovy soukromé jazykové školy provozovány i v Praze (a koneckonců fungují ve světě dodnes). Následně jsou zřizovány v menších

českých a moravských městech. V dobovém tisku se napříč regiony objevují inzeráty nabízející kurzy angličtiny, francouzštiny, italštiny (vlaštiny), němčiny, polštiny, ruštiny, španělštiny, ba dokonce i češtiny. Metoda přímého kontaktu s lektorem měla klientovi nahradit pobyt v cizině a napomoci zvládnout cizí jazyk do několika měsíců na základní komunikativní úrovni. Cizinci si časem zakládají i vlastní jazykové školy (provozované na základě koncese), vytváří si nové výukové metody, vznikají dokonce originální učebnice pro výuku cizích jazyků.

S příchodem cizinců-lektorů je spojeno zakládání nejrůznějších spolků pro pěstování kultury a jazyka daného národa. Kupříkladu v Přerově již od konce 19. století fungoval francouzský kroužek (Cercle français), z nějž se stala po roce 1918 Alliance française, která již měla před první světovou válkou pobočku v Olomouci (zal. 1911) i v nedalekém Prostějově (zal. 1912). Francouzští lektoři spolupracovali s lektory jiných národností, kteří se u nás zasadili o založení kroužků či klubů anglické, italské nebo ruské kultury. Např. v Olomouci

se předsednictví Anglického kroužku ujal anglický lektor John Henry Watson (1887–?), který ve městě žil od roku 1907. Z dobového tisku se dovídáme také o existenci Anglického klubu (The English Club), jehož hlavní tváří se stal Londýňan C. E. Garner.

Strana 6. SLOVÁCKÉ NOVINY. Číslo 7

Berlitz-ova metoda. The modern School of languages. Otevření soukromého kursu pro děti i dospělé v Uherském Hradišti.

Ve čtvrtek dne 26. t. m. o půli 8 hod. večerní konají se v kredenci rektorního sálu v Uherském Hradišti **tri veřejné lekce** (anglicky, francouzsky a něm.) na zkoušku zdarma. Obecťstvo se žádá, aby se v počtu nejpočetnějším sálcůstého sběhu keči na zkušku, aby si mohli zdříli sami z vlastního názoru úsudek o této vřebřed metodě. Vstup jest volný a nijak závazný.

Založena 1870. **Společitelna král. města Uh. Hradiště** Federální ústav rak.-něm. banky. příjímá vklady na 4% úrok. — Jmání rezerv. fondů společnosti obnáší Kč 474.191.66. Poskytuje půjčky na domy a pozemky, na učebny a učební pomůcky, na obilniny a výrobky z vinařství, na výstavbu a opravu školních budov. — Na výstavbu „Větrný mlýn“ v Uherském Hradišti.

SKLAD stavebních a krycích potřeb jakož i uhlí, umělých hnůjův a chlévkového ledkuu C. Martiniáka ve Št. Městě

PAROSTROJNÍ CÍHELNA A KAMNÁRNA JOSEFA STANCLA V UHERSKÉM HRADÍŠTI — MAŘATICÍCH NABÍZÍ: CÍHLY všeho druhu, TAŠKY a FALCOVKY, TRUBKY všech rozměrů, DLAŽDICE, SPORNÁKY a KAMNA HLINĚNÁ a regulátorská topeniště. Cihelný telefon 171. Čestlily a oředry sděru.

ORIGINAL MOTOREN Čte a rozšiřujete „Slov. Noviny!“

LANGEN & WOLF, WIEN. X.

Rolnické záložna v Uherském Hradišti zápasné společenstvo zručením svých sálců příjímá vklady každé výše na úrok 4 1/2% a vyplácí i větší obnosy bez výpovědi. Poskytuje členům půjčky na různé účely; pro sí obor zručením výpovědi. Ják údělníckovo písní sděluu na P. T. vědáníne jména. Sámé ústve profita sálců. Jednotlivé sděluu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku s Práze. Dřadje se každodenně mimo oředry a ústvy od 8–2 hod. odpoč. ve vřebřední domě na Komenského náměstí č. 157-á. DŘADJE sděluu sděluu se odobřet v kanceláři. Upozorujeme P. T. obecťstvo, by se s sálců obřebřed v peněžních záležitostech na časť naš obřebřed.

Veškeré skladové farní tiskopisy dostati lze v knihotiskárně K. Novoiného v Uh. Hradišti.

Občanské záložna ve Bzenči příjímá vklady na krátký 4 1/2%.

CYRILL MARTINÁK, oběd učím a stavební potřebami, uměním nalépsim a občanským ústavem sděluu v severním západě č. 792.

Zdrava výše každému velmi vykazána, sděluu sděluu sděluu sděluu (přidáno), iže obě 3 Kč. Třve vklady sděluu 4 proc. Vřebřední sděluu vřebřední sděluu sděluu. Hledí se vřebředně pro děti i dospělé, odpovídá, přeč. čteny sděluu, na ústvy sděluu a půjčky, které se poskytují na ústvy sděluu a živovně sděluu.

Májím a sděluu sděluu sděluu sděluu. — Přidáno i sděluu sděluu sděluu. — Půlka č. sděluu v Uh. Hradišti.

Propagace jazykových kurzů ve Slováckých novinách, 1911. Zdroj: Kramerius/VKOL.

Do zahraničí se cizinci vydávají po zdárném absolvování vysokoškolského studia a vykonání vojenské služby (nejčastěji ve věku do 30 let), kde působí, jak již bylo řečeno, jako soukromí lektoři nebo učitelé na středních školách a univerzitách (z ekonomických důvodů jsou často navíc pomocnými pedagogy na českých středních školách). Podle Stéphanu Reznikowa byla soukromá výuka jazyků cizinci vnímána jako nejvíce perspektivní obor, ve kterém se mohli v zahraničí nejčastěji uplatnit. V publikaci *Frankofilsvi a česká identita* k tomu uvádí, že na území Čech žilo v roce 1910 cca 343 občanů fr. národnosti. Z Moravy statistiky chybí, ale rešerše ukazují, že se jednalo o desítky osob. Osudy cizinců byly často velmi podobné. Kupříkladu Francouz Georges Charles Chauffour se z rodného města Châtellerauld vydává po studiích a vojenské službě nejprve do Anglie, kde pracuje jako učitel francouzštiny na středních školách. Po několika letech se přesouvá do Německa, kde se věnuje soukromé výuce na Berlitzově škole jazyků. Následně odchází do Čech, kde se ožení. Pracuje v Ústí nad Labem, v Olomouci, Prostějově a v Praze, odkud se s rodinou vrací zpět do Prostějova, kde se trvale usadí a po vzniku ČSR i přijme československé občanství.

V Brně fungovala Berlitzova škola jazyků nejméně od roku 1898. Jako její ředitel je uváděn Hubert L. Monney. Později jej vystřídal Eugène Billaudeau, který po druhé světové válce působil jako lektor na zdejší univerzitě. Do Brna se před první světovou válkou přistěhoval i Maxime Isnard. Oba dva Francouzi se zde zasadili o založení francouzských kroužků. Původně jako pobočka brněnské Berlitzovy školy byla zřízena i filiálka v Moravské Ostravě. Jejím ředitelem se

stal Francouz Louis Clément Magotteaux, který zde po vzniku ČSR spoluzakládal pobočku Alliance française. Na Ostravsku nabízela lektorské služby také Pařížanka Eléonore Bryuèreová, která ve třicátých letech minulého století stála u zrodu Francouzského kroužku v Orlové. Oba své služby pravidelně nabízeli v místních novinách s tím, že jsou jedinými rodilými mluvčími vyučujícími francouzštinu v Moravské Ostravě. V Těšíně kurzy francouzštiny několik let nabízela slečna M. Schlumpf-Rousselová. V Uherském Hradišti byl ředitelem Berlitzovy školy Ferdinand Rougenié. V Praze byl známým lektorem ředitel Berlitzovy školy Jules Pichon, v Plzni pak Auguste Tissier, kterého vystřídal Léon Chollet. V Hradci Králové učil na obchodní akademii Pařížan Eugène Maloubier. V jižních Čechách působili a výuce francouzštiny se věnovali bratři Raul a Marcel Bonnaudovi. V Jičíně a v Praze pak sourozenci Ernest a Louis Vavasseurovi. Ve výčtu lektorů francouzské národnosti na našem území bychom mohli pokračovat, obraťme ale pozornost k regionu Hané. V Olomouci se již ve druhé polovině 19. století usadil francouzský lektor Amable Nirpot (1857–1914), který se z rodného kraje Vogéz vydal do Varšavy, kde se roku 1886 oženil s francouzskou guvernankou (narodil se v Châtel-sur-Moselle, později žil v Nancy). Z Polska novomanželé záměřili do Olomouce, kam se za nimi stěhuje i širší rodina. Nirpot se ve volném čase věnoval filatelistice. Přátelil se s rodinou profesora Eugena Fierlingera, který byl mimochodem kmotrem jednoho z jeho dětí. Členové rodiny jsou pohřbeni na městském hřbitově v Neředíně (oddíl VIII, č. 146, 147, 148). Hroby dnes mají jiné nájemce.

Den 19. únr 1911. HLASY Z HANÉ. Úhel 104. Strana 4.

FRANÇAIS ANGLAIS ITALIEN
etc. „The Modern School of languages“.
Professeurs: Henri TRIOU (francois)
Gilbert PARSONS (anglais)
Milio ONDEI (italien)
Hádkovo náměstí 3. Dům pana Wolfa.
Velmi levný honorář. Prospekty zdarma.

Pozvání
42. valnému shromáždění akcionářů
První rolnické sladojny v Prostějově,
které se bude odvíjet
ve středu, dne 4. října 1911 o 10¹/₂ hod. dopoledne
v zahrádké restaurací Akciového pivovaru v Prostějově.
Denní pořádek:
1. Zpráva o činnosti a účet a účet za minulý rok.
2. Zpráva o činnosti a účet za rok 1910/11.
3. Volba úředníka za rok 1911.
v Prostějově, 19. únr 1911.
Správní rada.

Prodám HOSTINEC
s rolničkých pěstí
s hospodářstvím na Hané.
Klíče k tomu v smlouvě o koupi.
A. DREXLER,
prodej a pojízdná pian, pian a harmonium
v Prostějově, Pernátský nám. č. II
(s modré hvězdy).
Zaopatření opatření na ověry klavírů a harmoniumů.
Pronajme se krám s bytem a příslušenstvím vedle Internátu Obchodní akademie. K doptání u Jos. Dostála, maj. domu.

ÉCOLE CHAUFOUR
jen REJSKOVA ul. 7.
ENGLISH!
MR BROWNING
FRANCAIS: Monsieur C. Chaufour, professeur de langue française.
MR. Hladký Jan Rejskova ul. 7.
Monsieur Chaufour, majitel školy.

Montéry
Prodám se domek
v Přeloučce č. 58,
sádky v okolí se 5 mil.
od města, vyhledá, kotel
se výhledem pro kachle,
kuchyni, koupelnu a
vchod. Kuchle, koupel
vchod i dům, dle
návrhu 120

Josef Hoffmann,
střední úřad pro nemovitosti a
zemědělské záležitosti
Prostějově, Školství tř. č. 10,
hlásí se přičiněním realitní úřadu a s
organizací realitní úřadu a s organizací
realitní úřadu realitní úřadu.

V dosavadních městech Moravy jsou dvě rozsáhlé tovární místnosti
s kotelny a se všemi potřebami, podzemní
vozovými, vodovodními, elektrickými a
s výhledem na město a na řeku. K
prodeji. Koupelny a kuchyně
bavlny, bavlny a bavlny.
Koupelny a kuchyně a kachle.

Reklama H. Trioua a G. Chaufoura v *Hlasech z Hané*, 19. 9. 1911. Zdroj: Kramerius/VKOL.

Do první světové války byly osudy „olomouckých“ Francouzů spojeny zejména s místní Berlitzovou jazykovou školou (v dobovém tisku uváděn často název The Berlitz School of Languages nebo The Modern School of Languages) a spolkem Alliance française. V Olomouci byla od roku 1906 nabízena výuka francouzštiny, angličtiny, němčiny, dále také italštiny, kterou učila slečna Clelia Bosi, která studovala v Římě. Klienty měla

Podle dobových komentářů to byl člověk temperamentní, společenský, bystrý, vtipný a hovorný. Peraldi absolvoval univerzity v Aix-en-Provence a Paříži. Poté cestoval, zamířil do USA, Kanady, následně Anglie a několik let pobýval v Německu, kde si výborně osvojil němčinu. Kromě Olomouce nabízel lektorské služby i v okolních městech. Např. v *Hlasech z Hané* inzeroval výuku francouzštiny, angličtiny a ruštiny v Prostějově, a to ve spolupráci s J. H. Watsonem a rodilým Rusem. Peraldi byl v době první světové války povolán do Francie, která se tehdy stala nepřátelskou velmocí Rakousko-Uherska. Olomoučané o něm neměli dva roky zprávy. Domnívali se, že buď v bojích padl, anebo na Olomouc zapomněl. Až jednou byla k rukám Ferdinanda Špiška doručena zpráva, ve které stálo krátké sdělení: „*Drahý nepříteli, jsem na Korsice v Ajaccio dozorcem nad zajateckým táborem, ve kterém jsou také Vaši krajané. Jeden z nich je profesorem a zná Vás. Tisknu Vám přátelsky ruku. Váš M.*“ Oním zajatcem byl profesor obchodní akademie v Brně a pozdější generální konzul v Kanadě, Mexiku a Austrálii prof. František Květoň (1881–1976).

Francouzskou komunitu na Hané o něco později rozšířil také Francouz Lucien Coudrin (1888–1912). K cestě na Moravu jej podle všeho přiměl Angličan Harry Symes (1877–?), který byl ředitelem Berlitzovy školy a v Olomouci pracoval od roku 1907. Znali se z Londýna, kde Coudrin učil francouzštinu (patrně na Berlitzově škole, kterou vedl Symes). Mladý Francouz ale v Olomouci záhy vážně onemocněl a po neúspěšné léčbě i v olomoucké nemocnici zemřel (během hospitalizace byl odkázán na tlumočníka, poněvadž neuměl německy a za krátkou dobu se ani nestihl naučit česky). Pochován byl na

Dne 19. září 1912. HLASY z HANÉ Číslo 104 Strana 4

Ep. ŠTENGLER I. I. obdržel

celou knihovnu cenných spisů za 10 K:

1. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Teorie ústředních a okrajových ústavů*. Přeložil ŠTENGLER I. I. 100 K
 2. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Výklad a vysvětlení českého práva a zákonů*. 100 K
 3. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Právní nauka*. 100 K
 4. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Právní nauka*. 100 K
 5. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Právní nauka*. 100 K
 6. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Právní nauka*. 100 K
 7. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Právní nauka*. 100 K
 8. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Právní nauka*. 100 K
 9. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Právní nauka*. 100 K
 10. Prof. Dr. ŠTENGLER I. I. *Právní nauka*. 100 K

Služby a práce

SLUŽBY A PRÁCE.

Adresy zaměstnavatelů a právní kanceláží v síle zvlášť uvedených oddílů této administrace „Hlas z Hané“ každého dne od 10-11 hodiny dopoledne. **Průmysl, obchod a zemědělství** přijímá se za 10 K a před odměnou 10 K. **Krátký pomocník** obdělá na vesnici státní pozemky. **Královský pomocník** přijímá se za 10 K a před odměnou 10 K. **Služba a práci hledají osoby mažské.** **Málokoli spolehlivých mužů** přijímá se za 10 K a před odměnou 10 K. **Málokoli spolehlivých mužů** přijímá se za 10 K a před odměnou 10 K. **Málokoli spolehlivých mužů** přijímá se za 10 K a před odměnou 10 K.

POHOVKY

od 30 K, původní matrace od 15 K a všechny jiné druhy prací čalounických a kožedělných ve velkém výběru nabízí

Jazyky francouzského

Prof. Jos. Hanák,

Prostějov, Kostelecká ulice č. 2.

František Chalupec

v Prostějově

Nové zřícené elektrické divadlo

Fr. Vychodil

Velký gramofon s 20ti deskami

Fr. Vychodil

Inzerce soukromé výuky v *Hlasech z Hané*, 19. 9. 1912. Zdroj: Kramerius/VKOL.

neředínském hřbitově v oddílu XVII do hrobu 311. Pohřeb zesnulému Francouzovi na své náklady vypravila a o jeho hrob se starala místní Alliance française. Menší mramorová deska byla pořízena z darů jeho přátel a známých. Opatřena byla tímto textem: À la mémoire de Lucien Coudrin, décédé en juin 1912. Alliance française d'Olomouc (Památce Luciena Coudrina, který zesnul v červnu 1912.

Způsobem kartografickým. — Maturitní zkoušky v úlohu byly umístěny. — Ukončena se maturitní zkouška v matematice, přičemž došlo k několika chybným odpovědím. — Počátkem školního roku 1919/1920 byl v ČSR spuštěn projekt spolupráce s francouzskými středněškolskými profesory, jehož smyslem bylo podpořit a zkvalitnit výuku francouzštiny na vybraných českých středních školách (reálných, gymnázia, obchodní akademie). Neobešlo se to samozřejmě bez komplikací (profesorů z Francie nebyli považováni za pedagogické síly rovné českým učitelům, problém nastal i s vyplácením jejich platů či s uznáváním renty v penzi). Nejvíce profesorů zůstalo v Praze, jednotlivci pak byli přiděleni do regionů. V Čechách působili francouzští lektori v Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové nebo Jičíně. Na Moravě byli vysláni do Olomouce, Prostějova, Brna a Ostravy. Kromě nově přichozích lektorů z Francie byli do služby povoláni i Francouzi, kteří se v českých zemích usadili již před první světovou válkou (jako tomu bylo v případě Julesa Pichona, Léona Cholleta nebo Charlese Chaufoura).

První česká... (text partially obscured)

Deník a různé zprávy.

První číslo „Hlasů z Hané“ vyšlo za přítomnosti... (text partially obscured)

První číslo „Hlasů z Hané“ vyšlo za přítomnosti... (text partially obscured)

První česká...

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

První česká... (text partially obscured)

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Lidové samovyřezky a Věkovi přístroj

Podoblasti správny.

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

Podoblasti správny. (text partially obscured)

výprodej

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

výprodej. (text partially obscured)

Česká republika

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

Česká republika. (text partially obscured)

v Karlových Varech civilně oddán s Hermínou, roz. Müllerovou (1890–?), rodačkou z Prostějova, kde se následně novomanželé na čas usadili. Ruelle se aktivně zapojil do činnosti místní sekce Alliance française, jejíž večírky zpestřoval přednáškami z oblasti francouzské literatury. Z Prostějova se později odstěhovali do Prahy, kam byl Ruelle povolán na francouzské reálné gymnázium. Ruelle patrně ovdověl, v Praze se roku 1932 podruhé oženil (s Marií Veselou). Manželé bydleli nedaleko Prahy. Ruelle se věnoval i překladatelské činnosti.

Nejen s Olomoucí, ale také s Přerovem a Prostějovem, kam zajížděly na pozvání vedení místních sekcí Alliance française, a zejména se soukromou výukou francouzštiny jsou spojeny Francouzky Françoise Mélanie Rousselotová (1867–1938) a Marie Koudelková, roz. Kristensen (1888–1957). První zmíněná dáma pocházela z francouzského města Blâmont a v Olomouci se objevila ve 20. letech 20. století. Před první světovou válkou prchla z Vídně a složitou cestou se přes Rusko a Japonsko dostala do USA, odkud se přes oceán vrátila do Francie. Poté se odstěhovala do Olomouce, kde také zemřela. Pohřbena je na neředinském hřbitově. (O její hrob se do zrušení spolku starala olomoucká Alliance française, dnes je hrobové místo opuštěné, ale doufejme, že se najde nějaký mecenáš, díky kterému tato poslední upomínka

na všechny občany francouzské národnosti žijící a zemřelé v Olomouci nezanikne!) Naopak Marie Koudelková se provdala za Jana Koudelku, jehož rodina hospodařila na usedlosti v Poloníně u Litovle, odkud se patrně na počátku 20. století vydal za lepším životem do ciziny a zůstal v Lyonu, kde se oženil se švadlenou z Čech Marií Vielandovou. Po čase ovdověl a za manželku si vzal zmiňovanou Marii Kristensenovou, jejíž rodina pocházela z Norska. Jejím synovcem byl student Slovanského gymnázia Vladimír Koudelka, který zahynul v Osvětimi roku 1942. Svůj život zasvětila rozvoji olomoucké Alliance française, jejíž vedení převzala po Viktoru Matyášovi. Po roce 1954 se vrátila zpět do Francie. Zemřela v Lyonu.

Přítomnost francouzských lektorů – řekněme jakýchsi neoficiálních „ambasadorů“ francouzské kultury na našem území – sehrála zásadní roli v šíření jazyka a kultury Francie v českých a moravských městech a podstatným způsobem přispěla k rozvoji česko-francouzských kulturních vztahů zejména před první světovou válkou, ale i po vzniku Československa, kdy přátelství našich národů dosáhlo svého vrcholu.

Článek vychází z rukopisů připravovaných publikací s názvy *Francouzský jazyk a kultura v Olomouci a Galerie českých frankofilů a Francouzů žijících v Olomouci první polovině 20. století*.

Martin Kučera (* 1981) ve volném čase se věnuje regionálním dějinám, v posledních letech mapuje působení frankofonních spolků na Moravě.

»» martin.kucera@vkol.cz

Stavitel chrámů

Vsevolod Kolomackij

PAVEL MAREK

Téma života ruské a ukrajinské emigrace v Československu, která po druhé ruské revoluci roku 1917 prchla do bezpečí před bolševickým sociálním inženýrstvím, je nepochybně velkým opusem české historiografie. Reflektuje osudy přibližně 30 000 lidí, kteří zde díky prostředí Masarykovy demokracie našli přechodně i dlouhodobě nový domov a dali také nový smysl svému životnímu úsilí. Do země přicházeli nejen rolníci a zemědělstí dělníci, ale také množství mladých lidí, studentů toužících po vzdělání, a příslušníků inteligence – lékařů, techniků, právníků, pedagogů, vědců, spisovatelů a umělců patřících mezi elity bývalého ruského impéria. Tito lidé nebyli pouhými pasivními hosty slovanské země, ale svými aktivitami se zařadili mezi budovatele a spolutvůrce meziválečného Československa. Jejich osudy popsaly nejednu stránku života všech regionů a koutů země. Své místo mají i na olomoucké střední Moravě. Vybrali jsme jeden z nich.

Ukrajinec s duší Rusa

Neobyčejní lidé prožívají nevšední život. Jméno Vsevoloda Volodymyroviče Kolomackého (* 8. února 1896 v obci Saražince Pogrebiščeského okresu Vinnické oblasti, na východ od Kyjeva, Ukrajina, † 13. února 1980 v Rumburku, ve Šluknovské části okresu Děčín na severu Čech) najdete v nedávno (2021) v Praze vydaném slovníku asi 13 stovek osobností, které reprezentují intelektuální špičku emigrace z ruského impéria v Československu. Autoři Kolomackého označují za pravoslavného duchovního, církevního činitele a architekta. Zdá se nám, že v zájmu pravdy je třeba tuto charakteristiku zpřesnit, doplnit a rozšířit.

Skutečně, Vsevolodova cesta od mládí jako by směřovala k duchovní službě. Pod vlivem zbožné pravoslavné rodiny (otec působil v obci jako kostelník a žalmista a podle některých zdrojů byl on i jeho manželka dětmi pravoslavných kněží) po absolvování kyjevo-podolského církevního učiliště v letech 1911–1914 navštěvoval pravoslavný

duchovní seminář v Kyjevě. Do této cesty však zasáhly události 1. světové války. Studium nedokončil a s vlasteneckým entuziasmem se hlásil jako dobrovolník do carské armády. Nebyla v tom náhoda. Později jednomu příteli napsal: „*Jsem ruský nacionalista. Jsem od dětství naučen a pak životem poučen, abych za svůj národ a stát mohl kdykoliv duši položit...*“ Jeho celoživotním politickým vyznáním byl monarchismus. Odvodní řízení do armády však nedopadlo dobře. Nebyl přijat z věkových, bylo mu tehdy teprve 18 let, ale také ze zdravotních důvodů (jeho zrak posilovaly brýle s 11 dioptriemi). Vsevolodovo odhodlání bránit vlast však přenášelo hory. Dne 10. září 1914 v Kyjevě vstoupil do České družiny, do první vojenské jednotky československých legií formujících se na území Ruska. Stal se vojákem. Na celých deset let.

Vojínem i podplukovníkem, rozvědčíkem a velitelem

Kolomackého pobyt v armádě byl skutečnou anabází. Hned v srpnu 1914 byl nasazen na frontu v sestavě Kostromského pluku jako rozvědčík. V bojích u Tarnova utrpěl poprvé střelné zranění. Protože se osvědčil, velení jednotky ho vyslalo do kyjevského vojenského učiliště Konstantina Konstantinoviče, kde absolvoval kurs pro přípravu důstojníků (1915). Pak se opět vrátil na frontu jako velitel oddílu rozvědky ve 127. Putilovském pěším pluku a rychle dosáhl hodnosti podporučíka. V roce 1917 se po dalším těžkém poranění ruky, nyní s roztržením kosti, léčil v Kyjevě.

Nová fáze v Kolomackého vojenské kariéře nastala po politickém zvratu v zemi vyvolaném Leninovými bolševiky. Opustil československé legie a v lednu 1918 vstoupil do Dobrovolnické armády

Protojerej V. Kolomackij v r. 1929. Zdroj: archiv autora.

generála Kornilova, aby mohl bojovat v občanské válce proti režimu sovětů. Byl účastníkem tzv. prvního Kubánského polního tažení v sestavě Důstojnického pluku generála Markova. Na úrovni pluku pak velel rozvědčíkům a střídal fáze bojového nasazení s obdobími léčení a rekonvalescencí. V bojích mnohokrát projevil statečnost, což jeho nadřízení sice ocenili řadou medailí a vyznamenání (celkem šest), avšak daní za to byla mnohá lehčí i těžká zranění (celkem sedm) a zdravotní problémy, jež si pak nesl po celý zbytek života. Koncem

Kostel sv. Ludmily v Řimicích. Kresba V. Kolomackého. Zdroj: archiv autora.

října 1920 se Kolomackij stal velitelem pluku, s nímž se po porážce „bílých“ silami Rudé armády ocitl na Krymu a pak v maloasijské Gallipoli v Turecku. Odtud pak vedla jeho cesta do Rumunska a na tehdy už československou Podkarpatskou Rus. Bylo mu jasné, že trasa zpět do své vlasti je zavřena.

Kolomackij si kládl přirozené otázky: Co budu dělat? Bez rodinného zázemí v cizí zemi? Čím se budu živit? Nakonec měl štěstí. Jako bývalý legionář získal poměrně velmi rychle československé

občanství a dostal možnost podílet se na budování nové československé armády. Po absolvování důstojnického kurzu v Košicích byl jako nadporučík přidělen do 19. pěšího pluku v Mukačevě na Podkarpatské Rusi. Když se pak v květnu 1923 oženil s Jelizavetou Vlasenkovou, vše nasvědčovalo tomu, že našel nejen novou vlast, rodinu, ale také perspektivu v podobě rozvíjení vojenské kariéry.

Pravoslavným knězem a stavitelem chrámů

Záhry se však ukázalo, že vše, co Vsevolod Kolomackij prožil od roku 1914, bylo pouze nechtěným vybočením z životního osudu, který směřoval ke službě Bohu a lidem v kněžské profesi. V polovině ledna 1924 zcela nečekaně opustil armádu a biskupem Venjaminem (Fedčenko) se nechal vysvětit na diakona a vzápětí na kněze. Stal se pravoslavným duchovním v obci Russkoje nedaleko Mukačeva. Podkarpatoruská etapa Kolomackého misijního působení byla bouřlivá, naplněná střety mezi věřícími řeckokatolického a pravoslavného vyznání, ale také mezi stoupenci jurisdikce cařihradského a bělehradského patriarchátu. Sedmkrát se ocitl ve vězení v důsledku zápasů o vlastnictví kostelů. Teprve poté, co se ve druhé polovině 20. let situace částečně uklidnila, horlivému a schopnému knězi Kolomackému se na půdě své církve naskytla šance rozvinout nejen soustavnou pastorační činnost, ale objevit v sobě předpoklady pro tvůrčí práci v oblasti sakrální architektury a výtvarného umění. V roce 1926 se pustil do budování nejprve dřevěných a potom zděných pravoslavných kostelů a tato činnost ho provázela až do roku 1977, kdy ve věku 81 let postavil v obci Ulič-Krivé na východním Slovensku svůj poslední ikonostas.

Chrám sv. Cyrila a Metoděje v Chudobíně. Kresba V. Kolomackij. Zdroj: archiv autora.

Kolomackého rukama doslova „prošlo“ kolem 86 pravoslavných chrámů: pro architektonicky jednodušší kostely zpracoval celý projekt stavby nebo její opravy sám, v případě monumentálních chrámů vytvořil návrhy, které byly stavebními firmami převedeny do prováděcích projektů. Navrhoval podobu ikonostasů, umělecky a řemeslně je realizoval, projektoval interiéry kostelů, vytvářel nástěnné malby a psal ikony. Je obdivuhodné, jak tento válečný invalida s těžkou zrakovou vadou tyto úkoly zvládal bez předběžného technického

nebo uměleckého školení a vzdělání (byl ovlivněn spoluprací s výborným ruským architektem a malířem, rovněž ruským emigrantem Nikolajem Paškovským), jen svým přirozeným talentem a za pomoci hrstky pomocníků, jimž šel příkladem nejen jako stavbyvedoucí, ale i jako obyčejný zedník, instalatér, elektrikář, pokrývač, zlatník, malíř atd. Na stavbách většinou fyzicky pracoval až 12–16 hodin denně, doslova o chlebu a vodě. Ke každé stavební akci přistupoval s pocitem zbožnosti jako k misijnímu dílu. Zahajoval ji a končil

bohoslužbami, světil materiál i nástroje. Jeho přísná pravidla na staveništích počítala s pravidelnými modlitbami a zákazy alkoholu, kouření a vulgárních projevů. Kolomackého „rukopis“ nese pravoslavná sakrální architektura rozetá po Podkarpatské Rusi, Slovensku, Moravě a Čechách.

Katedrála sv. Gorazda v Olomouci. Kresba V. Kolomackij. Zdroj: archiv autora.

Spolupracovníkem biskupa Gorazda

O příčinách odchodu Vsevoloda Kolomackého z Podkarpatské Rusi na Moravu, resp. do české pravoslavné eparchie vedené biskupem Gorazdem (Pavlík), která se stala druhým místem jeho dlouhodobějšího pobytu v československé emigraci, většina autorů jeho životopisů spekuluje. Jasně do tohoto problému vnáší reflexe jeho korespondence s českým pravoslavným biskupem. Iniciátorem změny působiště nebyl biskup Gorazd, ale samotný Kolomackij, který už v prosinci 1932 hledal únik z prostředí intrik, denunciací a svévole, v němž tehdy žil v Užhorodu. Biskup Gorazd mu podal pomocnou ruku a v letech 1934–1935 ho přijal do české eparchie. Formálně ho ustanovil vojenským kaplanem v Brně pro obvod zemského vojenského velitelství, v praxi však Kolomackému svěřil realizaci své vize stavby pravoslavných kostelů a farních budov, které měly vzniknout v českých zemích ve všech lokalitách s věřícími pravoslavného vyznání.

Ovoce úzké spolupráce Vsevoloda Kolomackého a biskupa Gorazda v oblasti pravoslavné sakrální architektury, která neměla rozměr pouhého „úředního“ styku, ale významně zasahovala i do osobního života „stavitele chrámů“, je pozoruhodné. Spočívalo ve vybudování pěti nových pravoslavných chrámů. Všechny vznikly v krátkém období kolem druhé poloviny 30. let, na teritoriu, které při dobré vůli můžeme označit za relativně nepřítli vzdálené od Olomouce, a Kolomackij je nejen projektoval, ale také postavil a vyzdobil. Pokud zvolíme chronologický přístup k jejich výtce z hlediska vzniku, tak první chrám sv. Ludmily v Řimicích byl postaven za necelý rok v l. 1933–1934. Na první pohled zaujme živou barevností (kombinace

Kaple sv. Václava ve Střemeníčku. Zdroj: archiv autora.

červené, modré a bílé) a v interiérech užitím moravského lidového ornamentu. Po něm následovala stavba chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Chudobíně, vysvěceného v roce 1936, který se stal památkem tragicky zesnulého zakladatele moderní Jugoslávie krále Alexandra I. Karađorđević; jeho busta byla do války umístěna na fasádě budovy. Vysvětlení této vazby je nutno hledat ve skutečnosti, že česká pravoslavná eparchie byla integrální zahraničí součástí Srbské pravoslavné církve, jež měla také nad českými pravoslavnými jurisdikční dohled. Z časového hlediska téměř souběžně s chudobínským kostelem vznikala kaple sv. Václava ve Střemeníčku poblíž Bouzova (vysvěcená v r. 1937), která na rozdíl od stavební členitosti cyrilometodějské svatyně vyniká jednoduchostí architektury citlivě zasazené do svahovitého terénu. Biskup Gorazd plánoval, že se kostel stane součástí areálu pravoslavného monastýru. Olomoucká katedrála zasvěcená jednomu z žáků a pokračovatelů

Kaple sv. Trojice v Čelechovicích na Hané. Zdroj: archiv autora.

v díle soluňských bratří sv. Cyrila a Metoděje sv. Gorazdovi, postavená v l. 1937–1939 v Olomouci, patří k vrcholným stavebním dílům Vsevoloda Kolomackého. Stavitel chrám pojal nejen jako důstojnou a reprezentativní sakrální prostoru s bohatým dekórem v interiéru i exteriéru, v němž bude slavena liturgie, ale v duchu predikce o Olomouci jako budoucím ústředí moravské eparchie pamatoval také na výstavbu provozního zázemí kostela využitelného pro interní i veřejné aktivity církve. Do stavby pátého Kolomackého kostela, kaple sv. Trojice v Čelechovicích na Hané, které se v mnohém podobá kapli ve Střemeníčku, nepříznivě zasáhlo období nacistické okupace země. Začala v roce 1941 a autor projektu ji mohl dokončit až po válce v roce 1947.

Vyhnanec i v novém domově

Budování chrámů se stalo, jak je patrné z předchozího textu, životním posláním protojereje

V. Kolomackij (první zleva) při svěcení olomoucké katedrály v r. 1939. Zdroj: archiv autora.

Vsevoloda Kolomackého. Do dějin české pravoslavné církve se však zapsal i jinak. Přetržku v její existenci způsobenou událostmi kolem atentátu na Reinharda Heydricha v roce 1942 přežil se štěstím a konec války ho zastihl tentokrát jako „stavitele barikád“ v ulicích Prahy v průběhu květnového povstání. V roce 1945 se podílel na obnovení církve, pod tlakem se zřekl rodinného života a stal se mnichem. Do roku 1952 působil jako spirituál pravoslavných kněžských seminářů v Karlových

Varech, Praze a Prešově. Zřejmě nesouhlas s likvidací řeckokatolické církve a s násilným převáděním lidí k pravoslaví vyvolalo jeho nucený odchod ze Slovenska na tehdy „vylidněný“ sever Čech do České Lípy a nakonec do Rumburku. Zde také zemřel a byl pochován na městském hřbitově, daleko od své vlasti, ale blízko svým farníkům, a v zemi, jíž přinášel pravoslavné poselství. V současné době Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku připravuje jeho kanonizaci.

Pavel Marek (* 1949) je emeritním profesorem českých dějin na FF UP v Olomouci. Věnuje se moderním politickým a kulturním dějinám. Je autorem několika monografií věnovaných dějinám české pravoslavné církve.

»» pavel.marek@upol.cz

Jak světoví vědci zasáhli do geologie Moravy

Tomáš Lehotský, Vladimíra Jašková

Výskyty vápenců mezi Olomoucí a Prostějovem přitahovaly pozornost vědců již v první polovině 19. století. Na východních svazích známého hanáckého kopce Velkého Kosíře v blízkém okolí Čelechovic na Hané se v mnoha lomech těžily vápence, které obsahovaly četné zkameněliny. Díky tomu neunikla tato oblast zájmu nejen místních sběratelů, ale také domácích i zahraničních geologů a paleontologů. Bylo to v době, kdy stáří čelechovických vápenců bylo ještě velkou záhadou. To se změnilo 9. srpna 1847, kdy z Olomouce vyjel kočár a v Čelechovicích z něj vystoupili britský učenec Roderick Impey Murchison, francouzský paleontolog Joachim Barrande, estonský hrabě Alexander Keyserling a francouzský badatel Philippe Édouard Pouilletier de Verneuil. Světově proslulí geologové a paleontologové na společné exkurzi prozkoumali zdejší vápence a podle nalezených zkamenělin určili jejich devonské stáří. Byly to historicky první rozpoznané horniny devonu na našem území.

Korálový útes na Hané

Okolí Čelechovic na Hané má mimořádné postavení na geologické mapě Moravy. Unikátní paleontologickou lokalitou se stalo díky obrovskému množství zkamenělin devonských organismů, které obývaly tehdejší tropický korálový útes. Dodnes zde zůstaly zachovány dva lomy, které jsou chráněny jako národní přírodní památky. Růžičkův lom a Státní lom patří k nejvýznamnějším paleontologickým nalezištím celé České republiky. Státní lom je největší ze soustavy lomů založených v devonských vápencích. Dobře odkrytý profil stále přitahuje pozornost geologů, kteří zde pomocí speciálních měření potvrdili existenci významných globálních krizí života na Zemi v prvohorách. Vrstevní sled vápenců stáří středního devonu zde odráží důsledky jedné z těchto krizí označované jako kačácký event. Růžičkův lom je významný výskytem „červených vrstev korálových“. Tato poloha je mocná jen několik málo metrů, obsahuje ale bohatou faunu korálů, stromatopor, mechovek, měkkýšů, ramenonožců, lilijic a trilobitů. Tito zástupci různých živočišných kmenů zde v devonu v mělkém tropickém moři vytvořili a obývali

Roderick Murchison. Zdroj: Wikimedia commons.

korálový útes – pozdější ráj všech paleontologů. Schránky a části koster stavitelů útesu a jeho dalších obyvatel zůstaly uchovány ve vrstvách vápenců a zajistily malé hanácké obci světovou proslulost.

Historie průzkumu čelechovického devonu

Nejstarší zmínky o zkamenělinách z čelechovických vápenců pocházejí od generálmajora olomoucké pevnosti Michaela Kecka von Keck (1783–1840). Ten oblast navštívil v rámci geologických výzkumů širšího okolí Olomouce. Svoje poznatky sděloval v dopisech Paulu Partschovi, kustosovi mineralogických a geologických sbírek dvorního kabinetu přírodnin

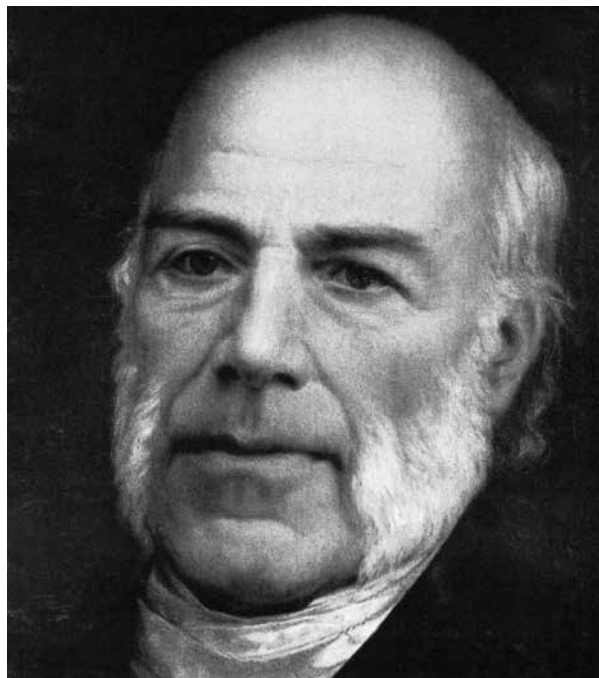
ve Vídni, kam se také dostala i část Keckovy sbírky. Na výskyt zkamenělin v čelechovických vápencích byl Keck upozorněn v roce 1839 několika dělníky. První zkameněliny pocházely z vápencového lomu u obce Rittberg (dnes Kaple). V roce 1840 navštívil tuto lokalitu společně s profesorem mineralogie na univerzitě ve Vratislavi Ernstem Friedrichem Glockerem (1793–1858). Glocker se vrátil do Čelechovic ještě v roce 1842 a nasbíral zde řadu zkamenělin v tzv. „drobovém vápenci“, který pokládal za silurský. Mimo jiné také vyjmenoval všechny výskyty vápenců mezi Olomoucí, Čelechovicemi a Předmostím u Přerova. Na fosilie z Keckovy sbírky upozornil při svém vídeňském pobytu v roce 1846 Alexander Keyserling. Ten také rozpoznal jejich devonské stáří.

Bohatství zkamenělin z čelechovických vápenců a jejich výborné zachování vzbudilo velký zájem u čtyř výše zmíněných světově proslulých vědců, kteří se zúčastnili památné exkurze a vyjeli do terénu 9. srpna 1847. Je zajímavé, že všechny tyto významné osobnosti spojoval zájem nejen o geologii a paleontologii, ale i o další přírodní vědy. V určitých okamžicích se jejich cesty propojily; společný zájem je přivedl do různých doposud neprobádaných koutů světa, zkoumali zajímavé geologické lokality a informovali o nich v odborných časopisech. Působili v dobách, kdy se teprve pokládaly základy členění jednotlivých geologických útvarů. Právě R. I. Murchison zavedl v roce 1835 název „silur“ a v roce 1839 název „devon“ (společně s A. Sedgwickem). V roce 1841 vymezil nejmladší útvar prvohor – „perm“.

Kdo byl kdo?

Jeden z nejvýznamnějších anglických geologů Roderick Impey Murchison (19. února 1792 –

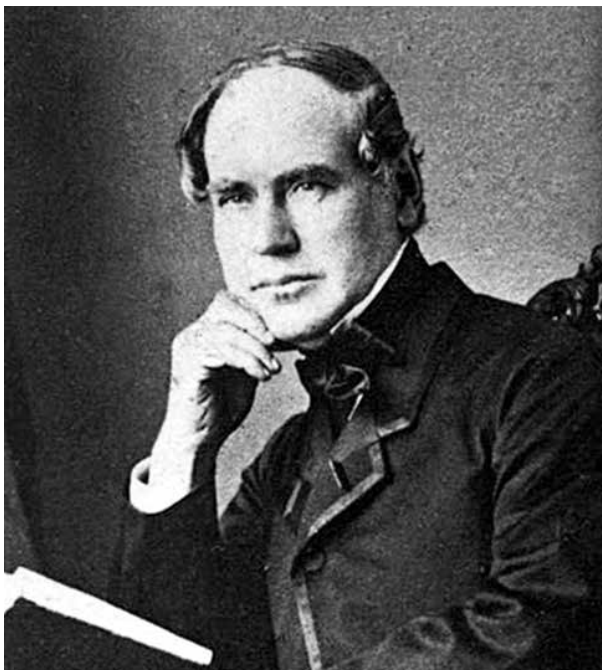
22. října 1871) pocházel z tradiční skotské rodiny. Studoval vojenskou kolej Great Marlow a posléze působil v armádě. Po skončení napoleonských válek z armády vystoupil a přesídlil do střední Anglie. Po sňatku navštěvoval přednášky v londýnském Royal Institution. Zajímal se především o geologii a stal se velmi aktivním členem Geologické společnosti v Londýně. Zde seznámil s Adamem Sedgwickem, s nímž podnikal studijní cesty po Anglii, Skotsku, Švýcarsku a Itálii. S ním se také pustil do řešení problematiky geologické stavby Alp. Od roku 1831 studoval v Anglii horniny tzv. „drobové formace“ v podloží již tehdy známého „starého červeného pískovce“ (Old red sandstone). Postupoval směrem do podloží, tedy do stále starších vrstev a mimořádnou pozornost věnoval obsahu zkamenělin. Studované horninové komplexy pojmenoval jako „silur“ podle keltského kmene Silurů. Ve stejné době studoval Sedgwick v Anglii starší oddíly „drobové formace“, pro které zavedl název „kambrium“ podle latinského označení severního Walesu (Cambria). Po stanovení kambrického a silurského útvaru se Murchison a Sedgwick zabývali „drobovou formací“ v jižní Anglii, která dostala podle hrabství Devonshire název „devon“. Později ještě vymezil Charles Lapworth, profesor univerzity v Birminghamu, samostatný geologický útvar mezi kambriem a silurem, který nazval „ordovik“. V roce 1839 vydal Murchison klasické dílo *The Silurian System*, díky němuž byl rozpoznán silurský útvar v mnoha zemích. V Čechách jím byl inspirován i Joachim Barrande, který tak nazval staré formace vystupující v oblasti mezi Prahou a Plzní. V letech 1840 a 1841 se Murchison zúčastnil dvou expedic do Ruska a na Ural společně s francouzským geologem

Joachim Barrande. Zdroj: Kříž, J. – Šnajdr, M.: *Joachim Barrande (1799–1883)*. Ústřední ústav geologický, Praha 1983.

Édouardem de Verneulem a hrabětem Alexandrem Keyserlingem. Výsledky expedic byly publikovány ve dvou svazcích s názvem *The geology of Russia and the Ural Mountains* a setkaly se s neobvyklým zájmem odborné veřejnosti. První díl vyšel v roce 1845 v Londýně a druhý s nádherně provedenými paleontologickými obrazovými tabulemi v Paříži. Právě v Rusku, v permské gubernii završil Murchison své výzkumy prvohorních geologických útvarů. Nejmladší z nich – perm – dostal své jméno podle města Perm v západním předhůří Uralu.

Francouzský inženýr a paleontolog Joachim Barrande (11. srpna 1799 – 5. října 1883), který proslul ve vědeckém světě svým celoživotním

Édouard de Verneuil. Zdroj: Wikimedia commons.

výzkumem starších prvohor Čech, se narodil v jižní Francii. Zajímal se o techniku, ale i o přírodní vědy. Vystudoval lyceum a polytechniku v Paříži. Od 30. let 19. století působil ve službách krále Karla X. jako vychovatel jeho vnuka Jindřicha (později hraběte z Chambordu). Po červencové revoluci v roce 1830 odešel s královskou rodinou do emigrace nejprve do skotského Edinburghu. Tady se potkal s R. Murchisonem a začal se rovněž zabývat o paleontologii. Později se přesunula královská rodina a s ní i Barrande do Čech. Velmi brzy se zde seznámil s českými učiteli, např. hrabětem Kašparem Šternberkem, který sám byl nadšeným sběratelem zkamenělin. Barrande byl přizván

k projektu koněspřežné železniční dráhy, která měla propojit Plzeň s Radnickou uhelnou pánví. V terénu při mapování v okolí Skrvjí a Týřovic našel Barrande první zkameněliny krásně zachovalých trilobitů a zcela propadl kouzlu českých prvohor. Zkameněliny později sbíral také na svých vycházkách do pražského okolí, především v oblasti mezi Prahou a Berounem. Najal si také pomocníky, kteří na vybraných lokalitách pracovali jako kopáči a pomáhali tak při vzniku unikátní sbírky. Barrande se ale nespokojil s pouhým sběrem a shromažďováním zkamenělin, začal je také třídit a studovat. Jeho celoživotní zájem vyústil ve vznik díla, jehož rozsah nebude asi nikdy překonán. V roce 1852 vydal J. Barrande první svazek díla o českých prvohorách *Système silurien du centre de la Bohême*. Popisy českých trilobitů doplnil dokonalými a přesnými litografickými tabulemi. Do roku 1881 vydal celkem 22 (!) svazků svého díla, většinou vlastním nákladem. Dílo má více než 6 000 stran, 1 160 litografických tabulí a je v něm popsáno a vyobrazeno celkem 3 557 druhů zkamenělin z českých prvohor. Tímto monumentálním dílem ukázal Barrande celému světu, že české prvohory patří k nejbohatším územím na zkameněliny na naší planetě.

Francouzský paleontolog Philippe Édouard Poulliet de Verneuil (13. února 1805 – 29. května 1873) se narodil v Paříži, kde také vystudoval práva. Během studií navštěvoval geologické přednášky a věnoval se studiu přírody. Několik let strávil cestováním po Evropě – nejprve se zabýval geologií klasických lokalit Walesu a později geologií Krymu. V roce 1839 spolupracoval s Adamem Sedgwickem a Roderickem Murchisonem na výzkumu staroprvohorních hornin v Německém Porýní, dále

v Belgii a severní Francii. Během svých studijních cest po Evropě Verneuil zaujal Murchisona svou osobností a především brilantní hrou na klavír, takže se jejich vztah přetavil v celoživotní přátelství. Poznatky těchto dvou vědců se vzájemně doplňovaly tím nejučinnějším a nejšťastnějším způsobem. Ve spolupráci s Adolphem d'Archiacem publikoval Verneuil v roce 1841 popis zkamenělin pocházejících z nalezišť v okolí Rýna a nesporně tak prokázal existenci devonského útvaru v Německu. Murchison jej přizval do již zmiňovaných expedic do Ruska a na Ural (1840, 1841). Souhrnně byly nové poznatky o geologii evropské části Ruska vydány ve dvou knihách. Druhý svazek je prakticky dílem Verneuila, kterému při určování prvohorních zkamenělin asistoval hrabě Keyserling a druhohorní faunu zpracoval Alcide d'Orbigny. Později Verneuil navštívil Spojené státy, kde opět zkoumal prvohorní horniny. Zajímavostí je, že se snažil korelovat výskyt těchto hornin na obou stranách Atlantiku. Správně poznamenal, že i v tak vzdálených oblastech se první stopy života projevují více či méně podobnými formami a že stejné typy organismů se postupně a paralelně vyvíjejí v celé posloupnosti prvohorních vrstev. Verneuil úzce spolupracoval i s Édouardem Collombem, se kterým podnikl četné expedice na Pyrenejský poloostrov, jejichž výsledkem bylo vydání první geologické mapy Španělska a Portugalska (1864). Za celou svou kariéru nashromáždil velkou sbírku zkamenělin, jejíž mimořádnou vědeckou hodnotu ocenil i Joachim Barrande. Tuto kolekci pak odkázal muzeu při l'École des Mines. Za svou práci získal také mnoho řádů a ocenění. V letech 1840, 1853 a 1867 byl prezidentem Francouzské geologické společnosti (Société géologique de France).

Alexander von Keyserling. Zdroj: Taube von der Issen, H.: *Graf Alexander Keyserling. Ein Lebensbild aus seinen Briefen und Tagebüchern*. Druck und Verlag von Georg Reimer, Berlin, 1902.

Alexander Friedrich Michael Lebrecht Nikolaus Arthur Graf von Keyserling (15. srpna 1815 – 8. května 1891) pocházel z Estonska. Studoval nejdříve práva na univerzitě v Berlíně, brzy se však pod vlivem Alexandra von Humbolta a Leopolda von Bucha začal věnovat přírodním vědám. Už za studentských let procestoval Alpy a Karpaty a vydal svou první práci o geologii Ortleru. Působil jako geolog a paleontolog, ale zabýval se i zoologií a botanikou. Publikoval např. práci o evropských obratlovcích. Roku 1840 se účastnil expedice barona Meyendorffa do Ruska. V témže a následujícím roce působil jako paleontolog ve výpravě

Zkamenělina vyhynulého čtyřčetného korálu, Čelechovice na Hané. Foto: Tomáš Lehotský.

Rodericka Murchisona a Philippa Verneula do Ruska a na Ural. Terénní výpravy jej dále zavedly do neprozkoumaného pečorského a timanského kraje. Keyserling odborně zpracovával i materiál nasbíraný při jiných expedicích. Popsal devonské goniatity z domanických vrstev, z arktické Sibíře studoval ceratity a další fosilní měkkýše. Po svatbě se odstěhoval na svůj zámek v estonské

Raikküle, vystoupil ze státních služeb a věnoval se hlavně botanice. Mimo jiné působil jako kurátor univerzity v Tartu, byl předsedou společnosti selského hospodářství, spoluzakladatelem oddělení zkoumající přírodní poměry při Muzeu estonské literární společnosti (pozdější estonské přírodovědecké muzeum se sídlem v Talinu). Stal se dopisujícím členem geologických společností

Státní lom u Čelechovic na Hané. Foto: Tomáš Lehotský.

v Paříži a Londýně a členem korespondentem petrohradské akademie věd. Musel však zastávat i šlechtické povinnosti a diplomatické služby. Na svém zámku Raikküla hostil Otto von Bismarck, byl společníkem velkokněžny Jeleny Pavlovny při jejích zahraničních cestách, a dokonce zastával funkci carského komořího na dvoře Mikuláše I.

Památná exkurze významných geologů do Čelechovic na Hané

V roce 1847 podnikli geologové cestu do okolí Prahy a poté se přesunuli na Moravu. Jejich společná cesta vedla na paleontologické lokality v Čelechovicích na Hané a Kapli (Rittberg). Stáří místních hornin bylo tehdy sporné – uvažovalo se o siluru, devonu ale i karbonu. O vlastní

exkurzi čtyř vynikajících geologů své doby toho víme opravdu málo. Krátkou poznámku si udělal Barrande ve svém deníku. Jejich cesta tak vedla z Olomouce přes Olšany, Čelechovice do Kaple a Slatinic a zpět přes Lutín a Hněvotín. Z této cesty publikoval R. Murchison obsáhlou studii, která vyšla tiskem v *Časopise pro mineralogii, geologii a paleontologii* o rok později. Murchison píše, že „*vápence olomouckého okolí, přestože svou petrografickou povahou upomínají na starší formaci než devon, podle charakteru bohaté fauny jsou jistě devonského stáří*“. Na základě výčtu nalezených fosilií a zvláště přítomnosti některých trilobitů a ramenonožců tedy stanovuje stáří čelechovických vápenců jako devonské. V českých zemích se tak jednalo o první rozpoznání a paleontologicky doložený devon.

Murchison si však všímal i geologické stavby čelechovického okolí. Zejména křemenných

slepenců, které se objevují pod devonskými vápenci. Ty přirovnal k vrstvám spodního devonu Rýnského břidličného pohoří. Naopak stáří drob a slepenců vystupujících nad vápenci u Slatinic bezpečně neurčil. Podle něj tyto usazeniny připomínají některé pískovce Karpat. My už dnes víme, že se jedná o horniny spodnokarbonské. Murchison také vyslovil domněnku, že na základě jeho geologických pozorování v Čechách, Kladsku a Slezsku lze předpokládat, že v podloží devonských vrstev olomouckého okolí budou nalezeny i vrstvy analogické siluru. To se však během dalších výzkumů nepotvrdilo. Jediný paleontologicky doložený výskyt silurských hornin na Moravě se nalézá na Drahanské vrchovině u obce Stínavy. Návštěva nejpřednějších geologů své doby tak dopomohla k vyřešení otázky vápenců v blízkém okolí Olomouce a nastínila i směr dalšího zkoumání neživé přírody našeho regionu.

Tomáš Lehotský (* 1978) vystudoval obory biologie, geografie a geologie na PřF UP v Olomouci a obor geologické vědy na MU v Brně. Pracuje jako odborný asistent katedry geologie PřF UP a zároveň jako paleontolog Vlastivědného muzea v Olomouci.

» » tomas.lehotsky@upol.cz

Vladimíra Jašková (* 1959) vystudovala obor základní a ložisková geologie na Univerzitě J. E. Purkyně (nyní Masarykova univerzita) v Brně. Pracuje jako geoložka v Muzeu a galerii v Prostějově. Působila jako redaktorka časopisu Přírodovědné studie Muzea Prostějovska.

» » vjaskova@muzeumpv.cz

Pozdější dirigent MET New York prchal před fašismem z Prostějova

IVAN ŌECH

Lze říci, že náš hrdina byl uprchlíkem po velkou většinu svého života. Narodil se 14. srpna 1909 v pravděpodobně židovské rozvětvené rodině v Budapešti. Podle žádosti o pas měl domovské právo v obci Velký Meder, tedy na území bývalého Československa. V Budapešti, kde absolvoval Hudební akademii F. Liszta, byl pravděpodobně spřízněn s rodinou Grünwaldových, rodinou, která koncem 19. století koupila novostavbu bývalé Katzovy pletárny v Prostějově, kterou přetvořili na jednu ze svých konfekčních

Tibor Kozma. Zdroj: Wikimedia commons.

továren, kterých měli v průběhu dalších desetiletí několik současně. Byla to ostatně i v Prostějově velmi rozvětvená a velmi úspěšná rodina. Tibor Kozma pokračoval ve svých studiích na drážďanské Hochschule für Musik Carl Maria von Weber, kterou absolvoval jako dirigent

v roce 1933. Počítačová encyklopedie Wikipedie praví, že působil jako operní dirigent v Evropě. Má zjištění to nevyvracejí, ani nepotvrzují. Působil podle mých zjištění po roce 1933 v německy hrajících divadlech jako šéf opery či dirigent v Brně, Jablonci nad Nisou, Liberci i Krnově. Bohužel ztráta Sudet a jejich poválečný návrat do našeho státu znamenaly poté radostné ničení německých divadelních archívů, a tak je zatím dochováno jen jeho uvedení německého překladu opery Bedřicha Smetany *Tajemství* v Městském divadle v Krnově v roce 1936. V roce 1937, pravděpodobně v době ohrožení republiky, měl svou základnu v Prostějově u příbuzných, starších a bezdětných manželů Grünwaldových, kteří obývali celé patro historizující vily u jejich továrny na Rejskově ulici. Zde čekal nejen na pas, ale i vízum do Ekvádoru, které pro něj znamenalo život. To je ona jediná stopa Tibora Kozmy vztahující se k Prostějovu. Požádal si o pas a tato žádost se do dnešních dnů dochovala v SOKA v Prostějově. Jako svou adresu uváděl právě vilu Grünwaldových. Jeho žádost o pas, doplněná

dobovou ateliérovou fotografií, je jediná stopa, kterou zde onen „kapelník“, jak pravi vyplněný formulář žádosti, po sobě zanechal. Ostatně osudy vily Grünwaldových byly dramatické. Hned na začátku protektorátu byla zabrána pro zdejší služebnu gestapa, zatímco sousední továrna začala být přestavována na obávaný Arbeitsamt. Potomci z širší rodiny vzpomínali, jak byli Němci povoláni, aby vystěhovanou vilu ještě důkladně vysmýčili a vyčistili. Když pak byla zdejší pobočka gestapa zrušena, stal se z vily internát německé policie. A kolaborantský redaktor tehdejších místních *Hlasů z Hané* o tom přinesl pochvalnou a loajální opěvující fotoreportáž. Z obyvatel vily se v klidných dobách po válce nikdo zpět nevrátil. Dlouhá léta pak sloužila jako mateřská školka.

Tibor Kozma. Zdroj: SOKA Prostějov.

Zpět k našemu hrdinovi. Podařilo se mu utéci poměrně dobrodružně. Zatímco jeho hostitel Vilém Grünwald zemřel ještě před transporty, které postihly jen jeho vdovu Bedřišku, řečenou Fritzi, tak ve stejné době byl Tibor Kozma zapsán již jako dirigent opery v Quitu v Ekvádoru. Z Ekvádoru odjel v roce 1941 do New Yorku, kde začínal jako dirigent, korepetitor a hlasový trenér. Na Broadwayi dirigoval provedení jazzové opery *Porgy a Bess*. Obdobný post hlasového trenéra zastával od roku 1948 v MET a od roku 1950 byl uváděn již jako dirigent Metropolitní opery. Tam je jeho úspěšná činnost pevně spjata i s hvězdnou kariérou další uprchlice z totalitního Československa – s kariérou Jarmily Novotné. Debutoval tam totiž při nastudování operety *Netopýr* v dubnu roku 1951, ve které se představila i Jarmila

Jarmila Novotná. Zdroj: Wikimedia commons.

Hochschule Carl Maria von Weber. Zdroj: mapy.cz.

Novotná v roli prince Orlovského. Dále stanul jako dirigent za pultíkem v MET u opery *Carmen*, *Borise Godunova*, *Komediantů*, *Kouzelné flétny* a *Mistrů pěvců norimberských*. V zásadě všechny tyto opery byly zaznamenány a vydány jak na gramofonových albech, tak dokonce později i na CD. V Met působil do konce roku 1957. Jeho kariéra v MET tedy byla ještě v oné první, původní budově. Souběžně byl dirigentem Empire State Music Festival od roku 1950, v roce 1960 dirigoval recitál Birgit Nilsson v Carnegie Hall. V té době pracoval v řadě evropských operních domů jako hostující dirigent.

Po ukončení kariéry v MET odešel na hudební fakultu Indiana University v Bloomingtonu v Indianě, což je státní univerzita, založená roku 1820, kde nejen vyučoval, ale vedl tamější filharmonický orchestr i operní divadlo. Působil tam až do své nenadálé smrti při autonehodě tamtéž v roce 1976. Nicméně vzhledem k tomu, že neměl příbuzné, odkázal celou svou knihovnu, velkou sbírku partitur hudební knihovně své alma mater. Je však, soudím, jediným dirigentem MET, jehož jméno bylo po krátký čas spojeno s Prostějovem.

Ivan Čech (* 1964) se po pracovní stránce pohyboval celý život v oblasti kultury a sociální péče. Dlouhá léta se zajímá o nejnovější historii a publikuje zejména v oblasti dějin holocaustu, druhého a třetího odboje. Spolupracuje s Židovským muzeem v Praze a Institutem Tereziňské iniciativy, kterým zajišťuje identifikované fotografie obětí holocaustu z Prostějova a okolí pro jejich databáze.

»» princip@seznam.cz

Táhle něžné moravské roviny

FRANTIŠEK VŠETIČKA

Albert Camus se narodil v Alžírsku roku 1913. Poprvé toto africké území opustil na začátku roku 1936, kdy podnikl cestu na Baleáry. Léčila se tam jeho manželka Simona a on se vypravil za ní. Manželství této dvojice bylo poněkud nevyvážené, neboť Albert byl chudý student, kdežto krásná Simona patřila do okruhu zlaté mládeže.

V červenci téhož roku opustil Camus, tehdy téměř třiadvacetiletý, rodné africké břehy podruhé, když se on a Simona nechali zlákat svým přítelem a středoškolským profesorem Yvesem Bourgeoisem k cestě do Evropy. Bourgeois horoval pro vodní sporty a cesta měla být vykonána na kajacích po středoevropských tocích. Zvolená trasa byla obdivuhodná. Z Alžíru vyrazili do Marseille, vlakem do Lyonu, pak Innsbruck, kde začala vodní pouť po Innu. Camus byl po prvním dnu cesty po řece natolik unaven, trpěl nedolčenou tuberkulózou, že další cestu konal vlakem. Zbývající dvojici vždy předjel a očekával ji na dohodnutém místě. Jejich cesta dále pokračovala po trase Berchtesgaden, Königsee, Salzburg, Linec, Horní Dvořiště, České

Budějovice, Praha; v Mělníku vodní putování skončilo a kajaky byly poslány do Francie, Albertův byl odeslán již dříve. Další trasa vedla přes Budyšín do Zhořelce a dále pokračovala ve směru Vratislav, Olomouc, Brno, Vídeň, Vicenza, Benátky, Janov a Marseille.

Takové bylo schéma cesty, jež má dvě uzlová místa, jimiž jsou Salzburg a Praha. V Salzburgu došlo k zlomové, absurdní situaci. Camus vyzvedl na poště došlé dopisy, mezi nimi také list adresovaný jeho ženě. Když jej otevřel, dozvěděl se, že Simona má intimní poměr s jedním lékařem, který jí dodává drogy. Tato informace byla pro Camuse osudová, měla absurdní charakter a poznamenala další průběh cesty. Soužití manželů skončilo potom rozvodem a Simona na předávkování drogami nakonec zemřela.

K jiné krizové situaci došlo v Praze, kam Camus dorazil sám patrně 5. srpna 1936 (zbývající dvojice plula po Vltavě směrem do Prahy). Ubytoval se v hotelu a cítil se vyprázdněný, byl hladov, roztrpčen, jeho osamělost zvyšovala skutečnost, že neznal česky a nemohl se s nikým domluvit. Krizová

situace se pro něho několikanásobně umocnila, když ráno zjistil, že během jeho nočního rozjímání a spánku umíral v sousedním pokoji na infarkt neznámý muž. Dozvěděl se to až ráno, když do vedlejšího pokoje nahlédl pootevřenými dveřmi. Jevilo-li se mu salzburské rozpoznání jako absurdní, pak to pražské jako absurdní a existenciální zároveň. Obě události jej zasáhly a poznamenaly jeho život.

Do Olomouce dorazila trojice patrně 22. srpna 1936, z toho dne pochází totiž dopis autora *Cizince*, jenž byl zaslán jeho učiteli na lyceu a později na alžírské univerzitě Jeanu Grenierovi. V Camusově posmrtně vydané korespondenci jej objevil olomoucký romanista Jiří Látal a zveřejnil jej ve sborníku olomoucké Vlastivědné společnosti muzejní *Středisko* (roč. 70–71, 1987–1988). Tam také vylíčil průběh této osudové cesty, jež se v Olomouci zadrhla, neboť výpravě došly peníze. Telegraficky o ně byla požádána tchyně, takže trojice se v Olomouci zdržela čtyři dny. Dopis, který Camus zaslal svému příteli a rádci, je závažný nejen z hlediska datace cesty, ale především pro vyjádření pisatelových pocitů a jeho stavu. Mimo jiné v něm uvádí: „*Psal jsem málo a málo jsem četl, ale mnoho jsem procítil (i viděl) a prožil. Mnoho jsem na vás poslední dobou myslel. Co vám mám ještě říci? Život a lidé jsou často odporní. Už se tomu však nedivím. Nemá to vlastně ani takovou důležitost, jaká se tomu přikládá.*“

Do těchto slov je zaklíněn Camusův prožitek ze Salzburgu a z Prahy. Jiří Látal jej označil jako temnou září absurdna. Autor *Moru* si po roce do svých *Zápisníků* zaznamenal průběh tehdejší cesty, jeho vyjádření je s odstupem času daleko střízlivější. K heslu Salzburg poznamenává: „*Ildermann. Sva-*

Paříž, rue Séguier 18, kde bydlel A. Camus. Foto: František Všeňka.

topetrský hřbitov. Zahrada Mirabell a její dokonalé propracování. Déšť, floxy – jezero a hory – výšlap po náhorní rovině.“ České vydání *Zápisníků* (Praha, Mladá fronta 1997) okomentovává nejasná jména a situace, u jména Ildermann není žádná poznámka. Nejde o toho lékaře s drogami?

U hesla Praha stojí: „*Barokní klášter. Židovský hřbitov. Barokní kostely. Příchod do restaurace. Hlad. Bez peněz. Nebožtík. Láčená okurka. Jednoruký s tabací harmonikou pod zadkem.*“ Albert Camus obdivoval Franze Kafku, Jiří Látal uvádí, že vyčerpaný autor *Pádu* Kafkův hrob nenavštívil. Lze však pobýt na pražském židovském hřbitově, mít úctu ke Kafkovi a jeho hrob pomínout?

O Olomouci Camus v *Zápisnících* píše: „*Táhle něžné moravské roviny. Kyselé slivky a dojemné dálky.*“ Nic víc.

Camus se z cesty po Evropě vrátil a celá jeho spisovatelská dráha byla teprve před ním. *Mýtus o Sisypovi* vydal roku 1942 a téhož roku svůj první román *Cizinec*.

Látalův příspěvek o Camusově cestě je závažná a objevná studie, navíc není prvotní, neboť autor v ní na jednom místě cudně uvádí: „*Na literární význam pražského pobytu jsem upozornil v český psaném článku roku 1970. Byl vytištěn, provedl jsem korekturu a sazba byla potom rozmetána z důvodů mně neznámých.*“ Bděli zasáhli; věděli, že z bývalého komunistu Camuse se stal antikomunista. Roku 2010 pořádalo Centrum pro ekonomii a politiku seminář k padesátiletému výročí Camusovy smrti, z něhož vyšel sborník pod prostým názvem *Albert Camus*. O autorově vztahu k Čechám do publikace přispěl pouze Miloslav Petrusek, který se však zaměřil na ohlas Camusova díla v české odborné literatuře. O Látalově studii a o jejím významu se z jedenácti účastníků sborníku nezmínil žádný z nich. Nepochybně proto, že je zasut v regionálním periodiku. Jsme prostě malá země s malou kulturou.

České reálie se však u Camuse nevčerpávají uvedenými záznamy v *Zápisnících*. Kupř. v *Cizinci* se nachází dosti drsná událost umístěna do Československa. Hrdina románu, který spáchal vraždu,

je uvězněn a z dlouhé chvíle dojde k následujícímu nálezu: „*Mezi slamníkem a pelestí postele jsem našel kus starých novin, skoro už slepený s látkou, zažloutlý a prosvítající. Na něm byla ještě čitelná drobná zpráva, u které sice chyběl začátek, ale zřejmě se událost odehrála v Československu. Z jedné české vesnice se vydal jakýsi muž do světa za výdělkem. Po pětadvaceti letech se vrátil jako boháč, se ženou a s dítětem. Jeho matka a sestra měly doma společně hostinec. Chtěl je překvapit, a tak nechal manželku s dítětem na noclehu u konkurence a sám se odebral k matce; přišel a matka ho nepoznala. Napadlo ho, že si z matky udělá dobrý den, a najal si u ní pokoj. Se svými penězi se nijak netajil. A v noci ho matka se sestrou utloukly kladivem, oloupily ho a mrtvolu hodily do řeky. Ráno přišla manželka a bezděky prozradila, kdo vlastně neznámý nocležník byl. Matka se oběsila. Sestra skočila do studny.*“ Uvedená příhoda má svůj počátek ve folklorní literatuře, kde byla několikrát zpracována. Jde o námět označovaný etnografy obecně jako návrat ztraceného syna. Historka z *Cizince* svědčí spíše o Camusovi a o jeho představách o poválečném Československu.

Už Jiří Látal se pídil po tom, v kterém olomouckém hotelu se francouzská trojice ubytovala. Nakonec nic nezjistil, hotelové knihy byly časem zničeny. V náhradu zato uvádím, že v Paříži bydlel Camus v rue Séguier 18.

František Všeticka (* 1932) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se převážně českou, slovenskou a ruskou literaturou, ponejvíce její poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou.

»» fvseticka@seznam.cz

Tyrolští Němci v okupovaném pohraničí

JAROSLAVA ČAJOVÁ

Téma cizinctví může mít nekonečný počet podob. Zážitky, které s některými z nich máme, často odplynou s časem, jiné vedeme v patrnosti déle, některé pro svou mimořádnost zůstanou v paměti trvale.

Takovou mimořádnou formou pro mě byla situace, ke které došlo v mém rodišti a v řadě okolních vesnic, zabraných v roce 1938 nacistickým Německem. Později, v letech druhé světové války zde došlo k záboru zemědělských usedlostí, konkrétně v Šumvaldě více jak třiceti, které byly postupně osidlovány rodinami tyrolských Němců, v rámci široce plánované osidlovací germanizační akce, která byla uskutečňována v sudetské župě, na území protektorátu Čechy a Morava, ale i v jiných okupovaných východních zemích: v Polsku, na Ukrajině aj.

Usedlosti byly vyvlastněny bez náhrady, majitelé museli zanechat dobytek a veškerý pracovní inventář, museli se vystěhovat do 48 hod. (někdy i 24 hod.), v některých případech i do jiného okresu. Pracovní síla, někdy to byly vlastní děti, musela zůstat a pracovat pro cizince, kteří v rámci germanizačního osidlování přicházeli z Německa, kde prošli po optování pro Německo (čili vystěhování se z území Itálie) určitým výběrovým sítem.

Tato okupantská politika vedla k řadě osobních a rodinných tragédií. Byla uplatňována na území dnešního Olomouckého kraje a místním není vlastně příliš známa, protože nebyla dosud historiky adekvátně zpracována.

Tak se tedy mohlo stát, že dne 8. října 2021 (v období covidové epidemie) se na toto téma konala na půdě Vídeňské univerzity konference a byla představena vydaná publikace na toto téma, samozřejmě z pohledu obyvatelstva, které bylo pro tuto osidlovací germanizační politiku použito, aniž to bylo v našem kraji zaregistrováno.

Seriózní zpracování těchto skutečností z optiky těch, kteří byli vysídleni a obráni o majetek, aby uvolnili místo pro cizí osídlence, případně navíc donuceni pro ně pracovat, pro náš region zatím chybí. Doufejme, že ne na dlouho.

PhDr. Jaroslava Čajová (* 1952) navštěvovala SVVŠ v Uničově, absolvovala studium francouzštiny, španělštiny a rumunštiny na MUNI (tehdy UJEP) v Brně. Profesionálně se věnovala překladatelství a tlumočnictví a managementu těchto činností. Založila soukromé nakladatelství JANUA.

»» cajova.janua@seznam.cz

Z cyklu *J sme ze stejné planety*. Foto: Jindřich Štreit.

VARIA

Černý bílý ano ne

Co znamenal rodný kraj pro Oldřicha Mikuláška

JIŘÍ LAPÁČEK

Noc a sen

Večer se tiše rozplakal,
tesknota ve hvězdách.
A na nebi v tmách
kosmický smích popraskal
jako zrcadlo.

Skutečnost, kyvadlo
času se na snu roztočí
jak rouleta a usíná
u prohraného kasina.
Smutný se propadám do očí

teskných a do ran
Krista a puklých srdcí,
na pavučinách ponětí zhasíná
zelená lampa jak naděje a koran

modlí se v mešitě za příští den:
nový, rosou omytý,
slunkem vyžehlený,
žít, může, ale jen jeden...

Umře jen
noc a sen

Tuto báseň si mohli přečíst čtenáři přerovských novin *Obzor* v čísle 97 z 27. 4. 1930. Jde o první báseň, kterou pod svým jménem uveřejnil Oldřich Mikulášek, tehdy dvacetiletý mladý muž.

I když je Mikulášek spojován především s Brnem a jižní Moravou, narodil se v Přerově 26. 5. 1910 v rodině železničního zřízence Josefa Mikuláška, který pocházel z Luhačovic, a Anny, rozené Babicové, která se narodila v Bratislavě, ale její rodina pocházela z obce Hovězí. Rodiče se do Přerova přistěhovali v roce 1906, častokrátě měnili byt, mladý Oldřich světlo světa spatřil v Kozlovské ulici. Od roku 1921 žila rodina na náměstí Svobody v nově postaveném domě stavebního družstva Lešetín, č. p. 1874.

Oldřich měl o dva roky staršího bratra Zdeňka, který se vyučil sedlářem, o čtyři roky mladšího bratra Josefa, vyučeného holiče, a o devět let mladší sestru Miladu, která se provdala do Prostějova. Po vyjití čtyř tříd měšťanské školy absolvoval

zdejší dvouletou obchodní školu v letech 1925–1927. Byl průměrným žákem, dle vysvědčení na odchodnou byl výborný z nauky o zboží, těsnopisu a nepovinného francouzského jazyka, ale jen dobrý z jazyka českého, který vyučoval Richard Kleiber, pozdější starosta města Přerova.

Oldřich Mikulášek v roce 1970 vzpomínal na svoje studium: „A přece mně utkvívají v paměti profesori Široký, Procházka řečený Špagát, Mrkvička, Strava, profesorka Fišerová i ředitel Psota a vím, jak mně imponoval prvně zmíněný velkorysým přístupem k studentovi, o němž si myslel, že je nadaný a po dvou nedostatečných mu dal nakonec výbornou, na kterou se zmoohl až do třetice, vzpomínám, jak profesor Mrkvička nám házel slibnou udice s návnadou

Oldřich Mikulášek v Přerově, 1928–1930. Zdroj: SOKA Přerov.

otázky, jejíž správné zodpovězení zaručovalo, že nebudeme zkoušeni do konce školního roku, vzpomínám, že jsem nikdy nepochopil taje účetnictví (a ani později v životě mně strany má dáti a dal jaksi nevycházel), ale kupodivu jsem projevil talent k těsnopisu, kterého jsem nikdy nepoužíval – a musím se dvakrát pousmát. To, když profesorka Fišerová na mě zírala s jistým zděšením, jak odřikávám celé stránky látky z obchodní nauky – jak se říká, i s čárkami – aniž vím, co povídám, a pak mně později v hospodě řekla – ale copak jsem věděla, že z vás bude básník, to bych vás tak netrápila. Profesor Mrkvička, který si mne posílal pro oblíbené Lidovky, taky netušil, že tam budu za deset roků řádným redaktorem, a já jsem taky netušil, že v branži, jež nejvíce souvisela s mým obchodním vzděláním, vydržím akorát jeden měsíc. Ale pořád se ještě pamatuju ze zbožíznalectví na corifilus aromaticus, zingiver officinale a ovšem lauru nobilis (opravte mě, jestli se pletu) a pořád mám taky na paměti, že je dobré zkusit deset odlehklých povolání a být v nich dobrý už pro posílení sebevědomí a skončit u jedenáctého, které nás celého sežere a pak jsme teprve spokojeni. Měl jsem takové vášně dokonce dvě – a vším jsem byl rád.“

Poté, co skončil školní docházku, jej čekalo hledání toho správného způsobu obživy. Ještě v roce 1927 nastoupil na měsíc jako výpomocný úředník (fakturista) do „továrny na cukrovinky, čokoládu a poživatiny Hela“ v Přerově. Následně byl pět měsíců nezaměstnaný. V letech 1928–1929 byl rok a půl správcem cihelny Čeňka Horáka v Újezdci u Přerova, pak ještě vozopisářem na železnici v době cukrovarnické kampaně a opět nezaměstnaný. V červenci 1930 se na čtyři měsíce stal redaktorským elémem každou sobotu (akvizitěrem – sběratelem inzerátů) v *Obzoru*, ale v prosinci 1930

odešel do Zlína k firmě Baťa, kde byl činný jako litograf a leptač. Po určité době se vrátil zpět do Přerova a přijal místo soukromého tajemníka redaktora *Obzoru* Josefa Kovaříka, který byl dopisovatelem brněnské ústřední redakce *Lidových novin*.

Kovařík měl zkušenosti s vydáváním sportovního týdeníku *Přerovský sport*, který vycházel od 30. 3. 1929, ale v února 1930 skončil. Zřejmě z Kovaříkova popudu se Mikulášek rozhodl pokračovat v Přerově ve vydání na sport zaměřených novin, a to týdeníku *Sportovní Noviny*. První číslo vyšlo 14. 10. 1933, ale podnik nebyl příliš úspěšný, protože již 18. prosince 1933 vydávání ustalo.

Po odchodu Josefa Kovaříka do Prahy se uvolnilo místo v *Obzoru*, které Oldřich Mikulášek získal v lednu 1934. První viditelnou prací na novém místě byla redakce básnické sbírky Jaroslava Ondráčka *Kamelot*, která vyšla nákladem *Obzoru* v říjnu 1934. Ale již od prosince téhož roku zaregistrovali čtenáři značku „om“, kterou začal Mikulášek podepisovat své příspěvky na poslední straně novin, věnované sportu, a to především fotbalu. Postupně také začal psát drobné příspěvky ve formě fejetonů na různá témata, které byly rovněž otiskovány na poslední straně novin. Svou novinářskou kariéru v Přerově skončil v červnu 1937, od 1. července nastoupil jako redaktor *Lidových novin* v Brně.

Atmosféru redakce *Obzoru* nám přibližuje pasáž z dopisu Rudolfa Skyby adresovaného v roce 1959 Oldřichu Mikuláškov: „Narodil jsem se ve Wilsonce. Zrovna naproti *Obzoru* v roce 1920. Jako kluk díval jsem se z našich oken (na snímku poslední dvě vpravo) do redakce *Obzoru*. Velmi živě se dosud na to pamatuji. Matka mi říkala: ‚To je pan Kovařík, to je pan inženýr Fildán, pan ředitel Hauke, a to je pan Mikulášek... To zas bude boží dopuštění!‘ Co to

Třída II. A přerovské obchodní školy na výletě po Čechách – Trosky, Hrubá skála, Teplické skály, Mikulášek v druhé řadě třetí zleva uprostřed, 1927. Zdroj: SOkA Přerov.

boží dopuštění v redakci je, to jsem tehdy ještě nechápal. Naučil jsem se je poznávat mnohem později a přišel jsem mu celkem úspěšně na chuť. Abych nezapomněl, ještě mně ukazovala ‚pana Suchdolského‘ a dodávala – zase přijede cirkus a pan Suchdolský bude o něm psát. Dodnes si vzpomínám na vaše postavy a tváře v redakci. Kovařík byl malý, takže z něho přes záclonku jsem viděl taktak obličej. U vás, urostlejších, byl to navíc i kus hrudníku. Zvláště na Tebe si dobře vzpomínám, dosud mám v živé paměti Tvé neposedné vlasy, nehřebínkově poletující po redakci. Jako křídla... Mnoho lidí z té doby mohl bych ještě jmenovat. Polidorovy, starého Löhnfelda, babku, co před redakcí prodávala jabka, dolejšího ševce, prostě všechny ty, jimž Wilsonka byla domovem...“

V té době udržoval Mikulášek kontakty se začínající básnířkou Jarmilou Urbánkovou a později zvláště s Jiřinou Haukovou, dcerou šéfredaktora přerovského *Obzoru*. Ta na něj vzpomínala v knize *Záblesky života*. Mikuláškově se svěřila, že píše

Obzor, vydavatelství, v roce 1920, roh Wilsonovy a Jiráskovy ulice.
Zdroj: SOKA Přerov.

verše. Ten jí něco pochválil, něco ne a vybral básničku *Rozbřesk* a dal k sázecímu stroji s pseudonymem Jola, pod nímž tiskla Hauková již v brněnské *Snaze*. Když to uviděl její otec Karel Hauke, šéfredaktor *Obzoru*, rozzuřil se a báseň sebral. Po čase ovšem 11. 8. 1935 v *Obzoru* vyšla a po ní následovaly další.

S Mikuláškem se sblížovala stále víc, protože jí půjčoval poezii, například přinesl Horovy *Dvě minuty ticha*, Halasovy *Staré ženy* a Hrubínovo *Zpíváno z dálky*. Ukázal jí také svou báseň *Tanec nad Pompejemi*, kde se Haukové líbil obrat „*kolem osy bosých nohou v osykách*“. Ptala se ho na to, jak píše verše. Říkal, že pořád. On prý si teď už našel v básnění svou vlastní cestu. A také cítí, jak uvázl v určité koleji. Počátkem septimy mu vypomáhala v redakci, protože druhý redaktor se ženil a měl dovolenou. Mikulášek jí řekl, co a jak má dělat, kde shánět denní zprávy, jak upravovat zprávy z Kroměříže, a objednal si u ní na neděli fejeton. Naučil ji také lámat noviny v sazárně. U pana Vojtěcha Jirsy, který byl externí spolupracovník, si

objednala rožky, byla to jeho specialita. Kursivka v pravém rohu třetí strany nahoře.

Jiřina Hauková chodívala často do knihovny a byl tam obvykle v tu dobu i Mikulášek, který jí doporučoval, co číst. Tentokrát to byla Melvilova *Bílá velryba* a Vančurovy povídky *Luk královnyn Dorotky*. Jednou se smluvili, že v sobotu půjdou péct brambory a vezmou s sebou i Vojtěcha Jirsu. Sešli se v *Obzoru*, Mikulášek se svojí láskou Boženkou, Jirsa a Hauková. Mikulášek se zastavil u rezníka pro buřty na opékání. Mikulášek chválil to místo, kam s Jirsou zamířili a kde rostla vzácná drchnička modrá. Hauková našla pupavu a dala ji ochutnat. Pak Jirsa přinesl kedluben a Boženka jablka. Rozdělili si oheň, Hauková nosila s Mikuláškem bramborovou nať, Jirsa sbíral brambory a topil a Boženka se dívala. Když se začalo stmívat, dostali žízeň, a proto zašli do Předmostí na pivo.

Vraťme se ale k Mikuláškovu jako k začínajícímu básníkovi. Je zajímavé, že i v dopisu, který napsal z nemocnice, cítíme velmi vnímavou duši. Dne 25. 7. 1929 psal svému příteli J. Koplíkovi:

*„Kara amiko! Motto: Všude dobře, doma nejlépe!
Diagnosis: Rhinitio hypertroph. Veget. adenoid.
(zánět čelních dutin, jak předpokládal Dr. Zelenka).
Dosud léčí mě toliko kokainisováním bolestivého
místa. Bolesti zrána trvají.*

První dojem jest, že se nová oběť moderního lékařství domnívá, že se nějakým nedopatřením ocitl v Hindustánsku. Po stránce objektivní tomu nasvědčují farářské spodky a kriminální modrobíle proužkovaný habit (abychom se patrně neztratili) a u většiny i turban ve formě nekonečných obvazů, zevně sice bez diamantové hvězdy, ale pod, v hlavě, ať již v uších neb nosu, se jiskřičky rodí, ale analogické s těmi, jichž stvořitelem jest pěst profesionálního

boxera. Konečně nemocniční aroma vnuká ti svým smradem pojem aspoň odstínu ‚Nirvany‘, do které nechybí skoro nic, ba vůbec nic, když nutnost operace vsune Tě sub specie ‚Pokusný králík‘, totiž k nar-kose. Po stránce subjektivní dojem indický zvyšují vzdechy, kvílení a grimasy, jako by to byl ústav na imitování podsvětí a filmových atelierů, krátce schází na hlavní budově signum: ‚Žádné radosti a slasti nevypokoupí zdraví strasti!‘ Teď po stránce asketické též postaráno. Útěchou, a to snad ani ne všem, jest, že přijdou veršajně do nebe, poněvadž ‚koho pán Bůh rád má, křížkem stihá‘! Největší vtíp se podařil jednomu pacientovi, když odcházel a řekl, že zde ztloustl. Ale bohužel ten vtíp pozoruji teprve dnes, kdy jsem poznal, že se patrně správa bojí, abychom nedostali cukrovku (po ztloustití). Neboť nás krmí takovými hladovými jídly, jako rajska (nechtěl bych být andělem) švestková (v tom Tě utvrdí leda 3 švestky, které se bojíš sníst ze soucitu).

Horečka a jedno blbé heslo z kalendáře, že mír jest přípravná doba k válce mě inspirovalo k poznání, že léčení jest průpravou nemoci druhé. Ale poněvadž se ve mně hnulo svědomí, uvědoměním si, že píše člověku zdravému, nechám ty ‚impresé‘ stranou, abys jimi nenačichl a neonemocněl.

Člověče, musíš se u nás informovat, zda někdo ke mně pojede, a v tom případě bys mi moh poslat něco na čtení (ale fair, třeba tu indickou filosofii a třeba i noviny (Masarykův Nový lid, ale to ať koupí naši). Teď teprve člověk pozná, co je to svoboda. Ne že bych si zrovna stýskal, ale víš při té mojí ruské povaze, se tam zasním, před očima zatrne mi (srdce) a je mi tak divně ve hrudi [...]. Prostě souhrn takových pocitů rezultuje ‚Poem‘. Proto měl-li Frank nějaké intermezo s Ní, tak mi referuj, každá maličkost mě potěší třeba i, ... bl-ec‘. Možná že se usměješ nad těmito řádky

O. Mikulášek s přítelem Drahomírem Tůmou v parku Michalov v 1. pol. 30. let 20. st. Zdroj: SOKA Přerov.

nechápatě, otcovsky neb potouchle, ale, kdo nepoznal, nepochopí‘.

Udalo-li se něco výjimečného v Přerově, tu samozřejmě uvědom. Jo a ještě prosím, abys laskavě zařídil odevzdání knih do knihovny (Metafyziku lásky má Otoš a Golla mám doma). Pozdravuj Franka, Perdulu, Pulce, Otoša a koho uznáš za vhodné. Franca zvlášť.

Studijní předmět ‚Neodpírání zlu‘.

S nemocničním zasténáním ‚Ah –ááááh‘ Piš na adresu: Zemská nemocnice v Olomouci. Oddělení 14. č. 67. Mikulášek.“

O prázdninách roku 1931 vydal vlastním nákladem v počtu 200 kusů v tiskárně J. Strojila sbírku básní Černý bílý ano ne, v níž byly mimo jiné básně s názvem Šach, Serenáda, Dívka, Víno a ženy,

Oldřich Mikulášek s přáteli (J. Koplík, Fr. Dostál). Zdroj: SOkA Přerov.

Erotikon, Ona, Pater noster, Červená skvrna, Tanec dervišů, Ping-pong. Šlo o básně ovlivněné poetismem a inspirované východní filozofií, o kterou se Mikulášek v té době zajímal, jak je patrné i z výše

Oldřich Mikulášek s Boženkou Hanzlíkovou, svojí pozdější manželkou, redakční kolegové Vojtěch Jirsa a za ním Ladislav Pour-Suchdolský na výletě nad Předmostím u Čekyně, pol. 30. let 20. st. Fotografovala Jiřina Hauková. Foto poskytl A. Oralová, dcera V. Jirsy.

uvedeného dopisu. Objevují se zde i postavy z tehdy populárních filmů.

To už po padesáti letech nebylo čtenářům zřejmé, jak dokazuje text *Čím ty se zabýváš jako čtenář poezie?* v časopise *Tvar* z roku 1983, což byl vlastně rozhovor s Miroslavem Huptychem, který mimo jiné uvedl:

„Mám hodně rád Oldřicha Mikuláška. Pro edici Květy poezie jsem před dvěma lety připravil výbor. Všechny jeho sbírky jsem si znovu přečetl. Objevil jsem při tom zajímavou věc. V první sbírce Černý bílý ano ne je báseň Tanec dervišů. Sbíрка vyšla v roce 1935 a jsou v ní verše: Na protkávaném koberci ples faunů v bílém khaki / ne sfingy ani mumie pod hvězdnou šachovnicí ne ach ne / ples kostlivců a plachých gejš nad městem Nagasaki. Tuto báseň tedy vydal patnáct let před výbuchem. Když jsem na ni upozorňoval paní Mikuláškovou, byl u toho i Zdeněk Drahoš, básník a dlouholetý editor. Pal jsem se jich, zda o tom někdy později Oldřich Mikulášek mluvil. Paní Mikulášková říkala, že si nevzpomíná, že se k té sbírce nevracel, ale prý jako ho znala, určitě by řekl: Já to už tenkrát věděl...“

Měl na mysli tyto verše, které v něm vyvolaly obrazy hrozná tragédie spojené s výbuchem atomové bomby v roce 1945:

Na protkávaném koberci ples faunů v bílém khaki
ne sfingy ani mumie pod hvězdnou šachovnicí ne
ach ne
ples kostlivců a plachých gejš nad městem Nagasaki

Šest párů noh tam umdlévá když náhle tvář všech
šesti

Tvář v klepetech tvář šesti v kleštích tvář sílí plá
tvář plá a třestí

Tvář šesti buben pětí tlumen v křečích řve vře řve
a vřeští

Skutečnost je ale jiná. Japonské město Nagasaki patřilo k oblíbeným místům u západních skladatelů. Nejznámější je Pucciniho *Madame Butterfly*, z roku 1928 pochází píseň *Nagasaki*, k níž hudbu složil Harry Warren, slova dodal Mort Dixon. Píseň získala velkou oblibu, nahrálo ji mnoho velkých jazzových kapel ve 30. a 40. letech 20. století a i později zůstala zdrojem jazzové improvizace. Slova písně mají jen málo společného se skutečným městem, jde pouze o západní zálibu ve východní exotice, příp. erotice ve spojení s pacifickým přístavem. Zde je třeba vidět zdroj Mikuláškovy inspirace, podobně jako u básně *Erotikon*, která alespoň v názvu je odezvou němeého filmu stejného názvu, který natočil Gustav Machatý a který byl uveden v roce 1929. Sám básník se ke sbírce nechtěl v pozdějších letech vracet.

O tom, jak prožíval dobu spojenou s vydáním své první sbírky, se dočteme v dopisu příteli J. Koplíkovi z 11. 3. 1931:

„Drahý, probral jsem své věci stop nemožno nic zatím vydávati kromě prvé sbírky stop leda snad onen Erotikon stop předělal jsem Sen a udělal ještě jednu stop suma summarum 6 čísel stop možná do konce ještě něco zmohu stop Černý bílý ano ne dám dnes p. prof. Krsovi do komise stop buď si to u něj vyzvedni, nebo mu to nech pro tu Plzeň stop vyjímkou stop že bych dodělal Erotikon stop v tomto případě Č. B. A. N. bys vzal k sobě stop rozumíš.

Dávám to proto Krsovi, poněvadž nemám na známku stop možná že s ním budu mluvit a dodávám stop že se budu snažit stop abych ten Erotikon dodělal stop je tu však potíž o inspiraci stop protože sněží a hurisky města Přerova stop chodí příliš oblečené

stop máš-li zájem stop pošli 50 Kč stop abych moh do baru.

Do Lidovek Ti posílám Ukolébavku – Kouřím – Malé jaro – pokusit se můžeš, ale šikovně inklusive honorář, zadarmo to za boha nedávej stop diplomacie stop že tím snižují produktivnost poetů RČS svědomí národa atd stop kdyby se zdráhali stop dej mírně najevo stop Ti vlezou na krk.

Napiš mně, mluvil-lis s Krsem stop o jeho nějaké kresbě či kresbách při eventuálním vydání Erotikonu a vůbec stop.

Jsem tvořivě podnícen, a proto doufám, že se mě podaří Erotikon dodělat (to já tě chci naštvat, když Ti to už potřetí tlumočím).

Napadá mě aforism a [...] budeš jistě potěšen.

*Láska je strašná sranda
zamilování pláčí (radostí)*

Oldřich Mikulášek

K Mikuláškovým „literárním úspěchům“ v Přerově patřilo druhé místo v soutěži o nejlepší lyrickou báseň, vypsané *Obzorem* v roce 1932, za verše nazvané *Píseň moře*. Jak sám vzpomínal, deset otištěných básní mu tehdy vyneslo jedny „baťovky“ v ceně 99 Kč. S nástupem do funkce redaktora ubývalo básní otištěných v *Obzoru* a novinářská práce převládla.

Oldřich Mikulášek spojoval svou tvorbu s Brnem, ale rodný kraj v sobě nezapřel. Z Přerova pocházela jeho první žena Božena, rozená Hanzlíková. Svatba se konala v Přerově 30. 10. 1937. Měl zde své známé – šéfredaktora K. Haukeho, další redakční kolegy – V. Jirsu, L. Poura, J. Rejzka, L. Suchdolského, přítele výtvarníka D. Tůmu, po-

dobně začínající básnířku J. Urbánkovou a v úplných začátcích stojící J. Haukovou.

Báseň nazvanou *Rodný kraj*, která je datovaná v Pardubicích 15. května 1959, věnoval Drahomíru Tůmovi a zveřejnil ve sbírce *Svlékání hadů* z roku 1963.

Co je rodný kraj? Pár topolů
a dubů a krátký žluví vzlyk
v místech, kde bývali jsme pospolu
a kde byl mladý i ten starý zvyk

ptáti se stále, jestli mne máš ráda
jak tebe já, že hned bych umřel rád.
Ach bože, láska! Zarostla ji tráva

a teskem sládne i v letním slunci luh,
když vzpomínám a zdravím tě, má Haná,

naposled, krátce (jak žluva), jedenkrát...

Mikulášek ji okomentoval těmito slovy: „*Tuto krátkou básničku jsem napsal loni v létě, když jsem*

se toulal v povodí Bečvy. Říkám to proto, abych ukázal, že to člověku trvá i dvacet let, než se mu podaří v jedné malé chvíli postihnout citovou krajinu svého mládí, svou užší domovinu. Snad musí být kvůli tomu opravdu na léta vzdálen, snad je to onen druh odstupu, který v nás probudí domovské city. Podobně se stává lidem v cizině a znám dokonce dost takových lidí, kteří pro tu nostalgii odmítají vydat se po druhé na cesty.“ Ozvěna rodného kraje zní ve verších *Poslední navštívení*, věnovaných památce Josefa Kainara, které byly otištěny ve sbírce *Žebro Adamovo* z roku 1981.

Oldřich Mikulášek byl nejstarším z básnického tria, které se zrodilo v Přerově. Myslím tím vedle něj ještě Josefa Kainara a Jiřinu Haukovou. V díle Josefa Kainara lze vyzorovat odkazy na železniční prostředí, ve kterém se pohyboval jeho otec a sám Kainar. Jiřina Hauková za mnohé vděčila prostředí přerovské redakce nakladatelství *Obzor*, které vedl její otec. I když se o Přerově nevyjadřovala příliš často, někdy i s negativním nádechem, přála si být pochována v Přerově. Rodiště dokáže v sobě zapřít málokdo.

Jiří Lapáček (* 1960) vystudoval historii na FF UP v Olomouci. Zabývá se regionální historií, je spoluautorem dějin obcí přerovského okresu. Redakčně připravuje Sborník Státního okresního archivu Přerov.

»» j.lapacek@pr.archives.cz

Výrobci a obchodníci s liturgickými předměty v Olomouci

JANA KREJČOVÁ

Tato část je věnována Josefu Neškudlovi, který rozvinul svou činnost v Jablonném nad Orlicí a později i v Olomouci.

Prvním známým paramentářem v Jablonném nad Orlicí byl Václav Neškudla (narozen 1. 3. 1790, zemřel 9. 2. 1861), majitel stavení č. 86, zádušník, kostelník a krejčí v jedné osobě. Začínal s opravou bohoslužebných rouch, firmu na jejich výrobu založil v roce 1810. Jeho potomky byli paramentáři Ignác (Hynek) V. Neškudla (narozen 27. 5. 1827, zemřel 23. 9. 1895, později se jeho firma nazývala Ignác Neškudla a syn, uvádí se v č. p. 89 a 45) a Václav Neškudla (narozen 4. 3. 1862, zemřel 12. 4. 1942). Ti všichni podnikali v rodné obci, někteří souběžně s Josefem Neškudlou, jehož produkci zde představíme.

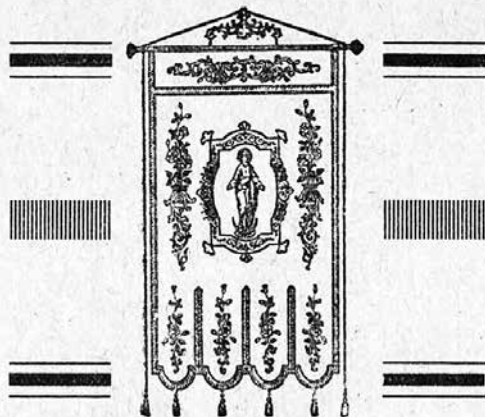
Josef Neškudla, vnuk zakladatele, se narodil 7. listopadu 1851 v Jablonném nad Orlicí. Do Olomouce přišel ze svého rodiště, kde v č. p. 86 měla výroba paramentů již dlouholetou tradici, až jako velmi dobře zavedený výrobce a obchodník, dodávající rozmanitý sortiment do našich kostelů a katolických domácností. V té době byl nosite-

lem čestných uznání z Čech, Moravy, rakouského a pruského Slezska. Často inzeroval „*svůj bojně zásobený sklad velevkusných, trvalých a zvláště levnějších než kde jinde rouch kostelních z látek světoznámých továren v Lyoně ve Francii*“.

Bývalo zvykem, že si výrobci o svých paramentech nechávali od svých zákazníků vystavit dobrozdání, z nichž je patrná jejich spokojenost. V mnoha případech je uveden i druh paramentů, které obdrželi a k tomu vždy místo a jméno zákazníka, tj. duchovního správce. V roce 1880 dodal J. Neškudla nějaká paramenta kolegiátnímu kostelu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, poděkování mu tehdy zaslal Msgre Josef Ehrenberger, sídelní kanovník královské kolegiátní kapituly na Vyšehradě. Jeho zákazníkem se tehdy stal i šumperský děkan a farář P. Johann Tinkl. Závod se postupně rozšířil o výrobu školních a spolkových praporů a kostelní kovové náčiní, vše vždy provedené podle církevních předpisů, trvanlivé a dodávané v cenách levnějších než jinde. J. Neškudla zasílal obrázkové ceníky, rozpočty a hotové věci na zkoušku, aby si zákazník mohl vybrat a přesvědčit se

PARAMENTA,

korouhve, baldachýny, spolkové prapory, čs. státní vlajky a oficiální prapory, církevní náčiní, sochy, lustry, křížové cesty, kostelní prádlo, kadidlo, svíčky chrámové.

Úplné kostelní zařízení dodá
Vám nejlevněji

JOS. NEŠKUDLA

A SPOL.,

továrna kostelních paramentů, praporů
a náčiní,

JABLONNÉ N. ORL. čís. 86.

Ceníky, rozpočty zdarma, vzory a hotové věci na ukázkou bez veškeré závaznosti koupě. Největší a nejstarší závod v Československu.

Založeno r. 1810.

49

o materiálu, ze kterého je výrobek zhotoven. Svou inzerci doplňoval žádostmi o správnou adresu, aby nedošlo k záměně s Ignácem Neškudlou, podnikajícím ve stejném oboru.

Nemáme přesné údaje o tom, kolik kostelů vybavil, ale máme dostačující informace k tomu, abychom dokázali představit šíři jeho záběru. V závěru roku 1885 vypravil bohatou zásilku paramentů, kalich a kadidelnici do americké farnosti v Savanně (stát Illinois, USA), předtím zásobil kostely v Bartošovicích v Orlických Horách a v Orličkách, v roce 1887 dodal paramenta do Spálova, o rok později dodal do Lysic rolnický prapor a do pražského kostela sv. Václava na Proseku paramenta. Krátce předtím zásobil pražský kostel Panny Marie před Týnem. Na Krajinské výstavě v Příboru byl v srpnu roku 1888 ohodnocen první cenou, tj. zlatou medailí. V následujícím roce odeslal své zboží do kostela v Ohnišťanech na Královéhradecku. Jeho stálým zákazníkem zůstal P. Fr. Dražil, farář ve Starém Plzenci. V podnikání J. Neškudla prosazoval kvalitu, nízkou cenu, poctivost a svědomitost. V roce 1891, kdy se firma prezentovala jako Josef Neškudla a syn, dodala do Jablonce nad Nisou 12 kovových svícňů, další zboží do Orlovic v Vyškova či na Horní Bečvu, do Paskova, Štěpánova, Horní Moštěnice, Adamova, Bílé Lhoty u Litovle, Boršic u Blatnice, Plumlova, Postřelmova, Fryčovic, Skuhrova v Čechách, Horky nad Moravou, Náchoda, Úsobrna, Jedovnice či Drahan. Výtah z jeho rozsáhlého ceníku byl přiložen k *Opavskému Týdenníku* z 22. července 1893. Velkou událostí roku se stala Všeobecná zemská výstava 1891 v Praze, na níž J. Neškudla prezentoval mj. bílé mešní roucho z těžkého hedvábného moru s křížem, bohatě vyšívané pravým zlatem.

Kromě zajímavé kompozice vynikalo střídáním vyšívacích stehů. Stonky byly vyšívány zlatou a hedvábnou nití plošně a vypodložené arabesky a ornamenty zlatou nití. Jiné vystavované bílé mešní roucho mělo v centru vyšitý kříž, obrazy Ježíše Krista, Panny Marie a sv. Josefa a na druhé straně sv. Petra a Pavla. Z bohoslužebného náčiní se součástí expozice staly monstrance v gotickém a renesančním slohu, kalichy, ciboria, pacifikál s pravými stříbrnými kupami a paténami, vše v ohni zlacené. Bohatý byl výběr svícnu různých tvarů, kadidelnic, kropenek, oltářních zvonků, nádob na sv. oleje apod. O Neškudlově expozici se obdivně vyjádřil císař František Josef I.

J. Neškudla uspokojoval další a další objednavatele z řad farářů, spolků a také případných soukromých dárců, a to v našich zemích i v zahraničí. Jako majiteli známého parlamentního závodu mu byl v roce 1897 udělen titul císařského a královského dodavatele. Další vybavení odcházela tehdy ještě z Jablonného nad Orlicí do Skuhrova, Davle či do Zborovic u Kroměříže. Tehdy se česká velkovýrobní paramentů J. Neškudly dohodla s Josefou Spůrovou (majitelkou prvního katolického závodu s devocionáliemi, modlitebními knihami a obrazy v Brně) na skladě a zastupitelství, a tak pronikla i do Brna.

Do řady spokojených zákazníků se zařadila i fara v Rudoltovicích na Libavsku a hasičský spolek v Bušíně, který si objednal praporec se sv. Floriánem, vyšívaným hedvábím a perlami. V dubnu roku 1901 J. Neškudla expandoval se svými sklady i do Olomouce a Zábřehu. Zajímavé je, že tehdy se připravovala výstava paramentů v paláci světícího biskupa Msgre Jana Weinlicha, rodáka z Orliček, vsi sousedící s Jablonným nad Orlicí. Zúčastnily

Nejstarší český renomovaný velkozávod

Nejvyššími cenami poctěn.

Kasule bez kříže, z hedvábných látek a porot . . . 15—20 zl.
 „ s křížem, „ 22—30 „
 „ z těžkých hedvábných látek . . . 35—44 „
 „ dtto s niklov. v ohni zlac. porty 48—50 „
 „ kříž pravým zlatem vytkaný, ostatní jak výše 52—60 „
 „ kříž hedv. azlátem vyšitý „ s porty prav. zlat. 70—85 „
 „ kříž zlatem vyšitý „ 90—125 „
 „ celý ryzím zlatem vyšitý, „ 135—180 zl.
 „ Pluvíaly a dalmatky k dostání jsou v téže garnituře!

C. a k. dvorní dodavatel

JOSEF NEŠKUDLA

v Jablonném n. Orl. č. 86. Čechy.

Doporučuje:

Mešní roucha, pluvíaly, dalmatky, véla, nebesa, prapory školní i spolkové, korunhve, koberece oltářní, příkrovy, alby, rochetty; monstrance, kalichy, pacifikály, cibore, svícny, lampy oltářní, kadidelnice, kropenky, kostelní lustry atd. atd.

vynikající nejkusnější úpravou dle církevních předpisů, hodnotou, trvanlivostí a velmi mírnými cenami. Důkazem solidnosti a poctivého obsluhování jest mnoho set čest. doporučovacíh uznání a trvání závodu od r. 1810.

Žádejte velké ilustr. cenníky, vzory a hotové předměty ku výběru franco!

Adresa pro dopisy vždy doslovně úplná.
 Adresa telegramů: **Dvorní dodavatelství** — v Jablonném nad Orlicí. 262

Inzerát, *Katolické listy* 12. 3. 1899, č. 71, s. 9.

Zdroj: digitalniknihovna.cz/mzk.

se jí pouze německé a rakouské firmy, české na výstavě zastoupeny nebyly, a tak i J. Neškudla patřil k těm odmítnutým. Další množnost své prezentace našel v prvním poschodí domu naproti kapucínům, tj. u obchodnice s devocionáliemi Marie Anežky Nedomové. Tam jeho výstava paramentů, doplněná o obrazy z nabídky M. A. Nedomové, trvala po celý svatodušní týden roku 1902. Pak ještě do právě dokončeného kostela Nanebevzetí Panny Marie v Michálkovicích dodal komže pro kostelníka a ministranty v červené, modré a černé barvě.

Konečně se v Olomouci J. Neškudla natrvalo usadil se svou filiálkou až počátkem roku 1904 a na dnešní Denisově ulici 314/5 si instaloval nádhernou výstavu. Mimo své obvyklé produkce nabízel rovněž zvláštní výhody pro chudé kostely nebo

**Kdo lacině a dobře obsloužen býti chce, musí hledat
kováře a ne kovářička**

- - 80 roků existující c. k. dvojnásobný podnik - -

Jos. Neškudla,

Hlídky: OLOMOUČ, Eliščiná tř. 5.

zasílá zdarma a franko nově vydané
Jediné české ilustr. cenníky,
jež vyrovnávají se všem rakouským
a doporučuje při objednávkách

- - paramentů a posvátných nádob - -
žádati o konkurenční ceny totožných.

Navedeme tlačené (presované) výrobky
kalichů, monstrancí aueb větších pře-
kupní látky paramentů!

Navedeme též laciné devocionálie,
nůbrž úplné zařízení chrámů, oltářů,
umělecky řezaných soch atd.

Paramenta na ukázkou franko z Olomouce aneb přímo z továrny!

Inzerát, *Našinec* 12. 8. 1904, č. 92, s. 4.
Zdroj: www.digitalniknihovna.cz/vkol.

také starší roucha přijímal k opravě či je za přiměřený doplatek zaměňoval za nová, zařizoval elektrické osvětlení kostelů včetně osvětlovacích těles, nabízel různé skulptury (zvláště reliéfní křížové cesty), sochy a oltářní obrazy. Z čistého zisku J. Neškudla poskytoval podpory na mnohé dobročinné účely. Zákazníci se na svého dodavatele opakovaně obraceli, mezi ně patřila i kolegiátní kapitula v Mikulově, z nových např. farnost Přemyslovice na Prostějovsku či Hoštice na Vyškovsku. J. Neškudla expandoval na tehdejší Halič, Uhry a jižní slovanské území. S dodanými paramenty byl navýsost spokojen i prelát od kostela Nanebevzetí Panny Marie v Krakově, s kalichem a opravou roucha zase ředitel baziliky v uherské Ostřihomi.

Tehdy byla u J. Neškudly v Olomouci zaměstnána jako účetní absolventka ústavní obchodní školy hraběte Pöttinga v Olomouci slečna Marie Sadílková a Emilie Fialová jako korespondentka. Jako účetní u něho pracoval absolvent obchodní školy v Přerově František Dostál a nějakou dobu též jistý Arnošt Starý, který později přešel do konkurenční Stadníkovy firmy.

V roce 1905 (a také již předtím) opakovaně a neúspěšně žádal o povolení rozšíření koncese o obchod s modlitebními knížkami a obrázky svatých. V odvolacím dopise adresovaném Ministerstvu vnitra ve Vídni ze dne 11. prosince 1905 uvádí, že důvodem k zamítnutí jeho žádosti bylo to, „že v blízkosti jeho obchodu je vykonávána podobná licence“. Dostali ji papírníci, tapetáři, obchodníci s nábytkem, ale on, který již má zavedený příbuzný sortiment, ne. A pokračuje: „*Jinak se má věc u mne. Jako obchodník s kostelními paramenty a devocionáliemi musím a chci prodej svatých obrázků, který vlastně tvoří podstatnou a integrující část mého obchodu,*

provozovat jako obchod, protože mně je nemožné mé zákazníky obsluhovat a neuspokojit je. Hlavní pramen zisku tvoří totiž v naší branži stavby oltářů a dodávky kaplí a zařízení křížových cest. K tomu patří samozřejmě i obrazy svatých, jejichž styl musí odpovídat zařízení těchto prostor, přičemž celek musí tvořit harmonickou jednotu. Toho lze dosáhnout tehdy, když všechny části jsou dodány jedním obchodníkem. [...]

Dále ještě připomínám, že obchod s kostelními paramenty a devocionáliemi může nabízet jen středně velký výběr zboží, což vyplývá z vysoké ceny jednotlivých kusů. Vyžaduje tedy velký kapitál, přičemž peněžní oběh jde jen velmi pomalu, protože nikdo po všechny dny nestaví kostel či kapličku, ale právě naopak opatřuje jen nějaký kalich či korouhvičku. Když chci svůj obchod uhájit, musím prodávat navíc mnoho prodejných artiklů, protože zákaznictvo olomoucké oblasti, zvl. venkovské, je velmi nábožensky založené a právě modlitební knížky a svaté obrazy jsou velmi žádané. Nemůže také zůstat bez povšimnutí to, že můj speciální obchod neslouží jen potřebám Olomouce a okolí, nýbrž že proto jsem zvolil sídlo arcibiskupství jako trvalé místo prodeje, protože své zboží se snažím dodávat do celé diecéze. Přicházejí ke mně tak mnozí kněží a já je nemohu nechat odejít neuspokojeny, když žádají koupit modlitební knihy a svaté obrazy. Jsou zvyklí v obchodě s devocionáliemi najít celý sortiment a nemuseli bloudit městem, které je pro ně neznámé.“

V roce 1905 dodala firma J. Neškudla své zboží do Jestřabí na Libavsku a byla poctěna objednávkou pro rakouskou arcivévodkyni Isabelu z Croy, pro palác jejího manžela arcivévodky Bedřicha, kapituly v Bratislavě a Bánské Bystrici a jiné. Kapitule v Bratislavě věnovala velkolepý pontifikální parament, sestávající z jedné kasule, čtyř dalmatik, třech pluviálů, gremiale, štolý a vela, císařovna

Paramenta

prapory,
korouhve,
monstrance,
kalichy,
lustry,
oltářní lampy,
svícny, kokosové koberce,
sochy, obrazy, devotionalie,

— ve vlastních dílnách —
vzorně provedené dodává

Josef Neškudla,
- OLOMOUC, Eliščina třída. -

Žádejte ilustrované cenníky, vzorky
— a paramenta na ukázkou. —

Inzerát, *Našinec* 5. 12. 1909, č. 191, s. 8. Zdroj: digitilanknihovna.cz/vkol.

Alžběta Bavorská. Msgre Karel Emanuel de Csáky, biskup ve Vacové (Vacz, Maďarsko), objednal mnoho paramentů jako dary chudým kostelům ve

své diecézi, část z nich pocházela od J. Neškudly. Ten byl přijat biskupem Msgre Josipem Jurajem Strossmayerem při audienci v Dakově (Chorvatsko), při audienci probírali otázky pokroku a vyspělosti Čechů na národohospodářském poli. Na závěr se biskup vyslovil pochvalně o kvalitě Neškudlova závodu.

Stálým Neškudlovým zákazníkem byl brněnský obchodník Emanuel Werner, který od počátku svého podnikání u něho nakupoval paramenta. Ve svatodušním týdnu roku 1906 J. Neškudla představil na své výstavě veřejnosti další kasuli pro arcivévodkyni Isabelu a další paramenta určené pro kostely v Libině, Příbor, Hollentau v Dolním Rakousku, Štarnov u Šternberka a prapor pro Křenovice u Slavkova. O rok později (1907) v Olomouci vznikaly stříbrné monstrance pro Příbor a Těšín a další nákladná paramenta pro baronku Bánfly, roz. Esterhazy z Kološváru (Kolozsvár, Cluj-Napoca, Rumunsko), a pro biskupa Demetera Radu.

J. Neškudla nejen vydělával, ale i prokazoval charitativní skutky, např. bezplatně provedl pozlacení velkého kalichu s paténou pro farní úřad v Horce nad Moravou a kostelu sv. Antonína na Dolní Bečvě daroval úplné obleky pro kostelníka a ministranty i s rochetami. Školní prapor s obrazy sv. Aloise a Anděla Strážce, určený pro školu na Dolní Bečvě, si již nechal zaplatit.

Snad vůbec nejhonosnějším jeho výrobkem byla pontifikální biskupská souprava, celá zlatem vyšívaná (v hodnotě tehdejších 8000 K, snad určená pro arcibiskupa Msgre Františka Saleského Bauera), vystavená na Jubilejní všeobecné hospodářsko-průmyslové výstavě v Kroměříži od 28. června do 1. září 1908 v Květné zahradě. Z této výstavy si

J. Neškudla odnesl stříbrnou státní medaili. V létě 1909, kdy se konal sjezd bohoslovců na Velehradě, tam uspořádal velkolepou výstavu parament, na níž byly prezentovány drahocenné ornáty ze zlato-brokatů, a další vystavil a prodal u příležitosti kongresu mariánských družin v rakouském Salcburku.

V roce 1910 vzpomínal stého výročí založení firmy a čtyřicátého výročí svého podnikání.

Hned po převzetí firmy svou snahou, nabytými vědomostmi v oboru církevního umění a neúnavnou pílí závod rozšířil a exportoval své výrobky do řady zemí.

Svou nabídku postupně rozšířil o voskové svíce, jesle, lustry, oltářní pultíky, birety, kolárky, štolky, bursy, alby, pláštíky na ciboria, pentle k praporům, pokrovy, koberce, sochy, obrazy pro domácnost a již dříve také o baldachýny. O modlitebních knížkách se zprávy nevyskytují. Nákrasy zhotovoval zdarma, vydával obrázkové ceníky a na požádání zasílal dokonce fotografie monstrancí a kalichů. U svých výrobků ručil za umělecké provedení, ceny měl někdy o 30 jindy o 25% nižší než konkurence.

Jesličky, které nabízel, byly pečlivě vyřezávané ze dřeva se soškami 30 cm vysokými. V nabídce měl i betlémy se soškami 130 cm vysokými, a to v bohatší sestavě, obsahující svatou Rodinu, anděla slávy, sv. Tři krále, se šesti pastýři, třemi vůdci zvířat a pěti zvířaty a deseti ovcemi, doplněné o zlatou vlasatici (kometu), chlív s osvětlením a o čtyři palmy. Větší verze byla určena k postavení na plochu 170 × 85 cm.

Sklad od roku 1910 provozoval v prvním poschodí domu na Denisově ulici 295/27 a rovněž u obchodníka Karla Katschthalera ve Vídni XIII č. 37. Ještě na podzim se zúčastnil výstavy českých výrobků v olomouckém Národním domě.

Z výrobků, které odvedl v roce 1911, víme o školním praporu pro Týneček. Nový rok 1913 zahájil prodejem veškerých devocionálií a v březnu 1914 přesídlil z Denisovy ulice 314/5 do Komen-ského ulice č. 15. Nebyla to správná volba, 28. čer-vence vypukl válečný konflikt a obchody ustrnuly. Až po skončení první světové války rozšířil své pobočky o Nový Hradec Králové. Zachoval se jeho 34 stránkový nabídkový katalog, nazvaný *Práporý!:* *Jozef Neškudla & spol.: továrna práporov, paramen-tov a kostolného zariadenia v Jablonném n. Orlici* č. 86, vydaný v J. L. Bayerem, v Kolíně v roce 1922. Tento ceník je uložen v Moravské zemské knihov-ně v Brně.

J. Neškudla, majitel závodu na výrobu cír-kevních paramentů, náčiní, praporů atd., dostal Nejvyšší pochvalné uznání od císaře Františka Josefa I., státní a výstavní ceny a čestné diplomy na zemské jubilejní a národopisné výstavě v Praze v letech 1891 a 1895 a zúčastnil se jubilejní výstavy a darů papeže Lva XIII. v Římě v roce 1888.

Zemřel 20. května 1925, pochován je v rodné obci. Jeho firma se z Olomouce vytratila a pokračovala v Jablonném nad Orlicí v č. p. 86 a snad stejnou dobu i v Novém Hradci Králové. Ve své nabídce zdůrazňovala užití předválečných, tj. kva-litních látek.

Připomeňme, že ještě jiný odborný závod na kostelní paramenta, spolkové prapory, baldachýny

Hrob J. Neškudly v Jablonném nad Orlicí. Foto: J. Krejčová.

a kovové náčiní vedl v Jablonném nad Orlicí Josef Vend (narozen 12. 5. 1890, zemřel 19. 7. 1977), který byl s rodinou Neškudlů spřízněn. Všechny uvedené a tehdy ještě fungující firmy byly v roce 1950 znárodněny a převedeny pod podnik Charita. Někaké ornáty původem od Neškudlů vlastní Mu-zeum řemesel v Letohradě.

Jana Krejčová, výtvarnice, dlouhodobě se zabývá historií církevních objektů a osob především na Libavsku a jeho okolí.

»» janakrejцова.atelier@seznam.cz

Železnice miluji, cestovat Evropou se dá i s bedekrem z roku 1913, říká Jaroslav Rudiš

V rámci 8. ročníku festivalu *Olmützer Kulturtage*, který se konal v listopadu, zavítal do hanácké metropole známý český spisovatel Jaroslav Rudiš a přivezl s sebou svůj román *Winterbergova poslední cesta*. Při té příležitosti jsme mu položili několik otázek.

Jaký je váš vztah k městu Olomouc?

Do Olomouce jezdím moc rád, je ale pravda, že jsem tu teď delší dobu nebyl. Fakt jsem moc rád, když se sem dostanu. Když jsem žil v Brně, tak jsme sem jezdili hodně na výlety, dokonce jsme tu přespávali. Poprvé jsem tu byl snad před dvaceti lety. Mám rád olomoucké nádraží, hlavně to okřídlené kolo, to mě moc baví.

Váš román *Winterbergova poslední cesta* se odehrává na trati z Berlína do Sarajeva, je pravda, že jste ji také celou projel?

Ano, ale přiznám se, že jsem ji projel po částech, nikoliv na jeden zátah jako pan Winterberg. Navíc ten konec do Sarajeva jsem nakonec musel letět letadlem, protože tam prostě nebyla možnost se

vlakem dostat. Z Chorvatska do Sarajeva neexistuje přeshraniční železniční doprava. V tomhle smyslu bylo cestování v roce 1913 mnohem snazší. Vlak je obecně pro střední Evropu úplně ideální dopravní prostředek. Ale zpět k vaší otázce. Projel jsem tu trasu chtěl. Já si ty místa vždycky musím projet, chci je vidět na vlastní oči, dát se s někým do řeči. Já jsem byl novinář, tak ve mně pořád jsou nějaké ty reportážní geny. Baví mě být v pohybu a poznávat cizí místa. A samozřejmě roli hraje i to, že miluju železnici.

Někde jsem četl, že jste cestoval podle bedekru z roku 1913, je to vůbec možné?

Je to pravda. Dá se překvapivě dobře jezdit podle bedekru z roku 1913. Je to zajímavé a byl to takový můj objev, když jsem zjistil, kolik věcí z toho bedekru je platných dodnes. Představme si, že bychom s tím bedekrem procházeli třeba Olomoucí, tak také většinu těch věcí najdeme. Ty kostely nikam nezmižely, ale třeba bychom našli i nějakou hospůdku, která se možná tehdy jmenovala jinak. Jsou místa, kde se přehnalý války a velké dějiny krutým způ-

Jaroslav Rudiš na autorském čtení v Olomouci. Foto: Tereza Hrubá.

sobem, a některá ta místa zanikla, ale kupodivu ta střední Evropa je pořád taková docela zachovalá.

Další vaše velké téma románu je bitva u Hradce Králové. Pan Winterberg dokonce říká, že prochází jeho srdcem. Prochází i vaším?

„Bitva u Hradce Králové prochází mým srdcem“ je věta, kterou mi věnoval jeden můj kamarád, kterého hodně zajímá historie, stejně jako mě. Několikrát jsem s ním byl na tom bojišti, ostatně vyrostl

jsem v Českém ráji, nedaleko od něj. I na našem hřbitově byli pohřbení mrtví z této bitvy. S bitvou u Hradce Králové je to zvláštní, byla to obrovská bitva, po bitvě u Lipska druhá největší v 19. století, ale je to taková zapomenutá bitva, o které se moc za komunismu nemluvilo. Navíc je to vlastně taková německo-německá válka, takže to moc nikoho nezajímalo. Ale dějiny jsou tady s námi pořád, jsou stále přítomny a nelze je někam odsunout. A ta bitva svůj dějinný význam rozhodně má.

V jednom rozhovoru jste řekl, že Češi a Němci jsou si podobní a jsou součástí jednoho příběhu, jak tomu rozumět?

Možná jsem to malinko zjednodušil, ale je pravda, že máme hodně společného se Sasy a s Bavory, máme samozřejmě také ty naše sudetské Němce. Já jsem tím ale chtěl hlavně říct, že jsme všichni součástí jednoho velkého středoevropského příběhu. Dějiny mají své dobré i zlé stránky a my jsme toho všeho součástí. Přes naše rozdíly jsme pořád v tom jednom příběhu, který se táhne dějinami.

Dobře, ale Němci a Češi, tam je mnoho rozdílů a mnoho historických křivd...

Záleží, jak se na to díváte. My si tu říkáme, jaké jsou obrovské rozdíly mezi námi a Němci. Když jsem byl v Americe nebo v Japonsku, tak to si teprve uvědomíte, co je to rozdíl mezi národy. V Japonsku je třeba úplně jedno, odkud jste, pro ně jste Evropan, všechny nás házejí do jednoho pytle a nerozlišují mezi tím, jestli jste Němec, Rakušan nebo Čech. Pro ně je Evropa jen jako celek. To bych přál každému, aby tam zajel a cítil se, že je Evropan. Takže vnímání těch rozdílů záleží hodně na úhlu pohledu, pro okolní svět jsme prostě Evropani.

Chodíte rád do knihoven nebo archivů?

Samozřejmě, já mám knihovny hodně rád a rád v nich čtu. Mám průkazku do berlínské knihovny, tam máte za deset euro přístup do celé databáze knih, mnohé jsou navíc elektronicky. V Turnově, kde jsem nedávno byl, stavějí novou velmi moder-

ní knihovnu. Viděl jsem ty architektonické návrhy a můžu říct, že to bude super. Včera jsem byl ve Vsetíně v Městské knihovně Tomáše Garrigue Masaryka, ta je taky moc pěkná. Samozřejmě pro psaní knih potřebuju i archivy. Když jsem něco rešeršoval pro Winterberga, tak jsem si ty materiály stahoval v elektronické podobě. Je super, když to jde digitálně, že si to jen stáhnete. Pro mě jsou velmi důležité třeba digitální archivy starých novin, to je ohromný zdroj informací. Tam najdete opravdu všechno.

Podle čeho se rozhodujete, jestli knihu napíšete česky, nebo německy?

Příběh mi to řekne. Tam je to jasné od první chvíle a já to nějak vnímám a hned vím, jestli to bude německy, nebo česky. Třeba u toho Winterberga jsem okamžitě věděl, že to bude německy, bylo to jasné a nebyla jiná možnost.

Co plánujete pro nejbližší budoucnost?

Letos mi vyjde bedekr o mých cestách vlakem, na to se hodně těším. Chystáme také nové album s kapelou Kafka Band s názvem *Proces* a doufám, že s ním zavítáme i do Olomouce. Chtěl bych napsat ještě knihu o hřbitovech ve střední Evropě, to téma mě láká.

Tato akce se konala za podpory Goethe-Institutu a Česko-německého fondu budoucnosti.

Tomáš Chalupa

OKU 2022 na výpravě: Silou vody – Odra a vodní stavby na jejím horním toku

Pro člověka je krajina prostředím jeho každodenního života, přetváří ji, přizpůsobuje a zrcadlí se v ní, stejně jako ona se zrcadlí v něm. Tato vzájemnost je mnohdy možná zastřená, nepatrná, nevýrazná a pro člověka neuvědomovaná. Krajinu svého domova bere jako samozřejmost, sleduje svoje okolí a nechává ho plynout, když ovšem narazí na krajinu jinou a neznámou, uvědomí si pocit krajiny domova a vůči ní potom všechno další vymezí. Tento bod zlomu je vlastně vzrušujícím pocitem nebezpečí a ztráty jistoty. Stává se vlastně poutníkem, novodobě asi turistou, který má cíl poznávat a vnímat krajinu všemi smysly. Je úsměvnou pravdou, že turisté znají mnohdy krajinu lépe než její obyvatelé a ruku na srdce: Jak dobře znáte svoji domovinu v porovnání s vaším oblíbeným turistickým cílem?

Pocházejíc odjinud je pro mě krajina vojenského prostoru Libavá čistokrevným opakem krajiny, na kterou jsem zvyklá, kterou znám a která je mým útočištěm. Nejsem nadšenou turistkou, ale zajímá mě historie míst a něco,

co mě přimělo v Olomouci zůstat – *genius loci* (duch místa), o kterém všichni autoři píší o Olomouci, studenti i návštěvníci města tolik mluví. Festival *Olmützer Kulturtage* už do kulturního programu Olomouce tradičně patří a v rámci jeho posledního ročníku ve spolupráci se spolkem Lubavia byla pořádána i exkurze do vojenského prostoru Libavá s několika německými pamětníky, kteří mají k tomuto místu vztah jako nikdo jiný. Před odsunem žilo na Libavsku převážně německé obyvatelstvo. Po jejich vysídlení tu vznikl vojenský výcvikový prostor, který je velmi omezeně otevřen veřejnosti.

Exkurze proběhla jednu chladnou zamračenou listopadovou sobotu. A to zejména díky ochotě a vstřícnosti AČR a Újezdního úřadu Libavá, který vydal příslušná povolení ke vstupu do vojenského prostoru. Autobus plný lidí všech věkových skupin a s různými zájmy vyjel v devět hodin ráno z Olomouce a asi do hodinky jsme zastavili v Kozlově u stezky vedoucí k našemu prvnímu cíli – pramenu Odry.

Pramen jako začátek naší poutě po vodních stavbách na horním toku Odry

Celá výprava vysedá z autobusu a v plné síle se vydává na jeden a půl kilometru dlouhou cestu, které byla ještě před několika lety lemovaná hustým smrkovým porostem. Dnes tu fouká jako na vrcholcích hor, protože hustý smrkový les zničil kůrovec. Na konci stezky se cesta stáčí a k samotnému pramenu vede turistický povalový chodník, na jehož konci je dřevěná besídka s vyzděným základem, v jejímž středu můžete na dně studny spatřit „pramen“, jenže..., jak už to tak bývá, o kousek dále je další pramen, který majitelé vedlejšího panství v 19. století označili také jako pramen Odry. Ono mít na svém panství pramen

Pramen řeky Odry. Zdroj: archiv autorky.

přes 850 kilometrů dlouhé řeky ústící do Baltského moře stojí za hádku se sousedem. U besídky jsme se na moment zastavili a poslouchali historika Jiřího Glonka, který nám vyprávěl právě o historii týkající se pramenu řeky Odry.

Od pramenu k pile – osada Eliščino

Pramen byl vždy jen turistickou atrakcí. To, co ale dávalo možnost obživy tamějším obyvatelům, byly vodní pily nebo vodní mlýny. Naše další zastávka byla tedy v osadě Eliščino, kde se nacházela pila. Ta využívala sílu řeky Odry spolu se systémem zádržných rybníků. V osadě se nacházelo jen šest chalup, jejichž obyvatelé živil právě les. Nacházíme se v nadmořské výšce přes šest set metrů nad mořem a je to znát. Oblast je odlehlá, nehostinná a právem se jí přezdívá moravská Sibiř. Právě tady všichni výletníci vytahují přivezené horké nápoje poprvé, zima zalézá za nehty, vítr kvílí a kromě nás tu není ani živáčka. Tmavě mokré porosty kolem nás přislíbují filmové drama z poválečné doby. Právě tady poprvé naplno využíváme možnost promluvit s pamětníky, kteří jsou tu s námi. Jazyková bariéra není překážkou, máme tady tlumočníky. Pamětníci jsou vybaveni mapkami, fotkami, pohlednicemi a dalšími artefakty doby minulé a ochotně ukazují na stráň a umísťují jednu chalupu za druhou se jménem rodiny, podobiznou jejích členů a dalšími osudy... Ze stráně porostlé vysokou travou, říčkou, ruinami pily a skupinou několika stromů se tak rázem stává něčí domov, něčí louka, zahrada, něčí práce, život, paměť, prostor ...

Po proudu řeky – Novoveský mlýn

Vidět osadu Eliščino na pohlednicích, poslouchat pamětníky a výklad historiků Jana Štěpána a Jiří-

Osada Eliščino. Zdroj: Okrašlovací spolek Lubavia.

ho Glonka bylo ve srovnání s tím, co jsme mohli reálně pozorovat na místě, jen připomínkou toho, jak rychle si může vysídlená, opuštěná krajina vzít zpátky, co jí patří. Žádná na první pohled jasná stopa lidské přítomnosti, práce a podmanění krajiny.

To naše další zastávka po proudu řeky už vypadala jinak. Nasedli jsme, už pravda všichni prokřehlí, do autobusu a po cestě sledovali tok Odry, projeli jsme kolem bývalého Schwarzova mlýna k Novoveskému mlýnu. Tento mlýn, který spadal

pod zaniklou obcí Nová Ves nad Odrou (německy Neueigen), je poprvé zmiňován v 17. století a zničen po vysídlení Němců v roce 1946.

Dnes jsou zde patrné kamenné zbytky obvodových stěn mlýna, základová návodní zeď a pilíře. Z mlýnského kola se dochovala hřídel, která byla patrně dubová. Kousek dál za pilou se ještě nachází klenutý kamenný mostek pro cestu a zbytky stodoly, která byla dřevěná s kamennou podezdívkou. U příjezdové cesty se také nachází ruiny kapličky (postavena byla patrně v roce 1857), kterou se

Vodní mlýn Wesselský. Zdroj: archiv autorky.

Detail vodního kola. Zdroj: archiv autorky.

členové Okrašlovacího spolku Lubavia snaží uchránit před povětrnostními vlivy.

Tady se členové naší výpravy zdrželi docela dlouho. Po osadě Eliščíno, kde na nás padl tíživý pocit smutku a všichni jsme spíše vnímali prostor kolem sebe, tady jsme měli možnost z toho prostoru vyčlenit objekty, které jasně dokládají činnost člověka. Zaměřili jsme tedy víc pozornosti na tyto výseče reality a krajina ustoupila do pozadí. Historik Jan Štěpán nás provedl kolem mlýna, vysvětlil, jak fungoval, mluvil o mlynářích a osudu mlýna ve 20. století, upozornil nás také na detaily, které bychom jako laici určitě přehlédli.

Novoveský mlýn a osada Eliščíno neleží na žádné turistické trase (které bývají v rámci akce *Bílý kámen* jedenkrát ročně zpřístupněny), proto je veřejnosti celoročně nepřístupný.

Vodní mlýn v celé svojí kráse – Vodní mlýn Wesselský

Opouštíme vojenský prostor a přijíždíme do nedaleké obce Loučky, kde již od 16. století stojí vodní mlýn s náhonem z Jakubčovic nad Odrou. Dnes ho spravuje rodina Králova, která ho po letech chátrání rekonstruuje a zpřístupňuje veřejnosti. Máme objednanou exkurzi, a tak se hrneme do prostor vnitřního dvora, kde nás vítá Jaroslav Král a v závěsu za ním malé bílé kotě. Naprosto upřímně v několika minutách se stává miláčkem všech účastníků a drží se nás celou dobu.

Exkurzi začínáme venku u obnoveného mlýnskému kola a stodoly s obnovenou transmisí pro pohon zemědělských strojů. Na střeše mlýna a dalších budov září nová střecha z břidlice, kotě koluje z ruky do ruky a posloucháme o mlýnské techno-

Jaroslav Král (úplně vlevo) při výkladu. Zdroj: archiv autorky.

logii, majitelích mlýna, těžkostech s financováním a průběhu rekonstrukce.

Mlýn se stal součástí technotrasy, připraven je také program pro školy s ukázkami využití přírodních materiálů ve stavebnictví, demonstrací využití vodní síly, informacemi o mlynářství, hospodaření a jiné činnosti na mlýně a usedlosti, historii a kultuře Sudet, dřívějším a současném životním stylu. Pokud byste chtěli, můžete se v mlýně také ubytovat.

Tady v mlýně naše sobotní putování skončilo. Tak jako se řeka z pramene stává říčkou, řekou, veletokem, tak i naše trasa prošla vývojem od pramene Odry v tajemné krajině, od zapomenuté a neviditelné osady Elišcino přes zchátralé ruiny Novoveského mlýna až po plně funkční rekonstru-

Účastníci exkurze OKU 2022. Zdroj: archiv autorky.

ovaný mlýn Wesselský, a to vše ještě po proudu řeky Odry. Kdo vymyslel tuhle trasu, zaslouží uznání a můj velký dík. Totéž patří také členům spolku Lubavia a organizátorům *Olmützer Kulturtag* 2022, kteří exkurzi zařadili do programu.

Nakonec už mi nezbývalo nic jiného než společná fotka na památku s lidmi, se kterými mě na jeden listopadový den spojil právě ten zmiňovaný *genius loci*.

Multižánrový festival *Olmützer Kulturtag* pořádá Vědecká knihovna v Olomouci ve spolupráci s dalšími partnery a za finanční podpory Česko-německého fondu budoucnosti, Goethe-Institutu, Olomouckého kraje a statutárního města Olomouc.

Miroslava Dvorská

Stručná historie Červeného kostela

Rekonstrukce Červeného kostela je téměř u konce, tak je dobrá příležitost podívat se blíže na jeho historii. Olomoučtí evangelíci si ho postavili před 120 lety, zdejší protestantská komunita byla poměrně početná a dále se rozrůstala, bylo proto přirozené, že síli-la poptávka po vlastním kostele. V roce 1884 byl zřízen stavební fond a byla podána žádost o darování pozemků uvolněných po zrušení olomoucké pevnosti a demolici hradeb. Nejprve byla postavena budova fary, pak se teprve mohl začít stavět samotný kostel. Projekt kostela vypracoval stavitel Franz Böhm v roce 1898 a sám řídil stavbu až do jejího dokončení v roce 1902 (základní kámen byl položen 17. května 1901).

Jako základní půdorysné schéma byl zvolen tvar kříže s vysokou věží v průčelí. Kostel představuje typickou novogotickou stavbu charakteru severoněmecké cihlové gotiky. Jak vypadal interiér, nevíme, v původní podobě se nezachoval. K dispozici je pouze pohlednice z doby otevření kostela, z níž je zřejmé, že vybavení kostela plně odpovídá luterské tradici té doby. Do dnešní doby

se zachovala pouze kazatelna. Z oné pohlednice lze také posoudit umělecké provedení lavic. Ze vzpomínek pamětníků víme, že byly poměrně pohodlné, což nebývá u kostelních lavic obvyklé. Kostel nebyl vytápěn. Hudbu při mších obstarávaly jednoduše varhany s pedálem a s minimální rejstříkovou výbavou, které jsou dnes nainstalovány v kostele Československé církve husitské v Chudobíně.

Samostatnou kapitolou byly zvony, které se do štíhlé kostelní věže instalovaly až v roce 1926. Kvalitní práci odvedl zvonář Oktáv Winter z Broumova, jenž vytvořil pro Červený kostel tři zvony. Jezus Chistus s úderovým tónem E o hmotnosti 1361 kg, Martin Luther s úderovým tónem Gis o hmotnosti 496 kg a Gustav Adolf s úderovým tónem H o hmotnosti 314 kg.

Kostel byl slavnostně vysvěcen dne 5. října 1902 za přítomnosti jedenácti duchovních. Jeho otevření však způsobilo rozkol mezi olomouckými evangelíky, kdy panovaly dlouhodobé třenice mezi německými a českými evangelíky. Kostel patřil německým evangelíkům, kteří měli vlastní spole-

Pohled na kostel, rok 1935. Zdroj: archiv VMO.

čenství s názvem Německá evangelická církev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Tak tomu bylo po celé období první republiky a druhé světové války.

Po druhé světové válce kostel připadl českým evangelíkům. Nárok na kostel si dělala ale i olomoucká pravoslavná farnost a do sporu se vložila také Jednota českobratrská. Aby toho nebylo málo, existovaly také záměry kostel zbourat jako pomstu německým okupantům a postavit na jeho místě pomník padlých vojáků Rudé armády. Třeníce a spory byly ale nakonec urovnány a kostel zůstal

Červený kostel na snímku zřejmě z konce 20. let 20. století. Zdroj: archiv VMO.

olomouckým evangelíkům. Dne 2. září roku 1945 proběhlo slavnostní znovuoctvení kostela.

Kostel sloužil českým evangelíkům celkem 15 let (1945–1960). Už v roce 1959 se objevily první úvahy, že kostel bude evangelíkům odňat. Jako vhodný se jevil záměr, aby prostory využila Univerzitní knihovna (tehdy třetí největší v zemi) jako sklad knih. Tento záměr byl také v roce 1960 uskutečněn. Poslední bohoslužby v Červeném kostele se konaly 20. listopadu 1960. Následoval už dobře známý příběh, kostel byl upraven pro skladování knižního

Pohled na kostel a faru krátce po dostavbě v roce 1902. Za kostelem lze vidět jednopatrovou budovu filiálky Rakousko-uherské banky, po roce 1918 Národní banky. Budova byla v roce 1923 zvýšena o jedno patro a od roku 1936 zde sídlila Studijní (Vědecká) knihovna. Zdroj: archiv VMO.

fondy a ocelové nosné regály zaplnily prakticky celý jeho vnitřní prostor. Z kostela se tak na dalších 60 let stal knižní sklad. Nová kapitola jeho zajímavé historie se začíná psát právě v tomto roce, kdy bude po rekonstrukci Červený kostel otevřen ve-

řejnosti coby multifunkční kulturní sál s kapacitou 150 osob.

Tomáš Chalupa

S využitím textu Ing. Jana Bartuška pro chystanou publikaci ke slavnostnímu otevření kostela.

Výzva čtenářům

Vážení čtenáři, při příležitosti slavnostního otevření Červeného kostela uvítáme jakékoliv historické fotografie interiéru i exteriéru budovy kostela. Budeme vám vděční, pokud nějaké máte a budete ochotni nám je poskytnout. Fotografie nám můžete zaslat poštou či osobně přinést na vrátnici Vědecké knihovny na ulici Bezručova 2. V elektronické podobě je můžete zaslat na adresu: propagace@vkol.cz. Děkujeme.

Jan Blahoslav se narodil před 500 lety

HELENA KOVÁŘOVÁ

Mezi nejvýznamnější rodáky města Přerov patří Jan Blahoslav, biskup jednoty bratrské, který svým překladem *Nového zákona* zahájil práci na *Bibli kralické*. Narodil se v jednom z domů na Horním náměstí dne 20. února 1523. V Přerově, důležitém centru jednoty bratrské, prožil dětství, získal základy vzdělání a roku 1553 zde byl ordinován na kněze. I když působil v jiných městech (Prostějov, Mladá Boleslav, Ivančice), do rodného města se vracel a zmiňoval jej ve svých dílech. Nejznámější je zápis o „kostech obrů“ v Předmostí, který se dochoval v rukopise *Gramatiky české*. Jedná se o nejstarší písemnou zmínku o paleolitických nálezích v této lokalitě.

Jan Blahoslav se stal písařem (sekretářem) jednoty bratrské a díky jeho pečlivým zápisům v soubořích *Acta Unitatis Fratrum* a *Nekrologium* se dochovaly důležité dokumenty, stejně jako charakteristiky duchovních a dalších příslušníků jednoty bratrské. Z tohoto jedinečného historického pramene čerpáme mnohé znalosti také o přerovském sboru a životě ve městě.

Jako redaktor bratrského zpěvníku známého jako *Šamotulský kancionál* (1561) se zasloužil vytvoření reprezentativního díla s vysokou úrovní grafické výzdoby. Uvědomoval si důležitost knihtisku a z jeho popudu vznikla nová tiskárna jednoty bratrské v jeho biskupském sídle, v Ivančicích (1562). Odtud se tiskárna přestěhovala do Kralic a před převozem tiskařského zařízení do exilu v Lešně byla nějaký čas uložena v Přerově (1629). Blahoslav na ni do konce svého života dohlížel nejen jako editor a výtvarný redaktor, ale také jako autor vydávaných knih, například spisu *Musica*. Blahoslav zemřel ve věku 48 let v Moravském Krumlově dne 24. listopadu 1571. Pohřben byl v Ivančicích.

V letošním roce si připomínáme 500. výročí Blahoslavova narození a při této příležitosti připravilo Muzeum Komenského v Přerově ve spolupráci s městem Přerov, Gymnáziem Jana Blahoslava a střední pedagogickou školou v Přerově a dalšími organizacemi řadu akcí, jejichž seznam a podrobnější informace najdete na webových stránkách muzea. Od 21. února do 28. května

Šamotulský kancionál, titulní list – výřez. Zdroj: VKOL.

2023 bude na zámku možno shlédnout výstavu *Jan Blahoslav, rodák z Přerova*. Na zámku se také bude konat několik dílniček pro širokou veřej-

nost a workshopů pod vedením specializovaných lektorů, v únoru se můžete těšit na dílnu v době jarních prázdnin *Písmo a ornament* (7.–10. 2.) a slavnostní otevření výstavy pod heslem *Blahopřání Blahoslavovi* (19. 2.).

Gymnázium Jana Blahoslava a Střední pedagogická škola v Přerově ve spolupráci s Muzeem Komenského vyhlásilo k 500. výročí narození Jana Blahoslava celostátní literární soutěž *Úsloví neboli přísloví jsou pravými perlami duše*. Inspirována je sbírkou *Česká přísloví*, kterou sestavil ze sběrů vlastních a z práce Matěje Červenky. Literární soutěž je určena pro studenty středních škol. Práce lze odevzdávat do 31. 3. 2023 (podrobnosti na webu školy a muzea). Slavnostní předávání cen vítězům proběhne v květnu na největší akci celých oslav.

V sobotu 20. května 2023 si připomeneme také 100. výročí pomníku Jana Blahoslava od sochaře Františka Bílka. Těšit se můžete na zábavně-poučné odpoledne s názvem *Hledání Blahoslavova rodného domu* zakončeného happeningem.

Kulturní itinerář

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Výstavy

NOVÉ SVĚTY – Dálný východ v evropské kultuře raného novověku

1.–28. 2. 2023 / Galerie Biblio, Bezručova 2

Výstava Ivety Nakládalové z Univerzity Palackého v Olomouci si klade za cíl představit výběr z publikací ve fondech Vědecké knihovny v Olomouci, které přispěly k utváření obrazu Číny a Japonska v době, která je pro západní vnímání Dálného východu rozhodující, tedy během 17. století.

E. T. A. Hoffmann aneb Génius hrůzy

1.–30. 3. 2023 / Galerie Biblio, Bezručova 2

Vernisáž: 6. 3. 2023 v 17.00, úvodní slovo a komentovaná prohlídka kurátora Martina Jirouška
Mystika, pohádkové motivy i fantaskní svět – to vše najdete v díle E. T. A. Hoffmanna, pro jehož knihy je typický hrůzostrašný děj a využívání satiry. U příležitosti 200. výročí jeho úmrtí pro vás VKOL ve spolupráci s Goethe-Institutem a Martinem Jirouškem nachystala výstavu *E. T. A. Hoffmann aneb Génius hrůzy*.

Voda je život

duben 2023 / Galerie Biblio, Bezručova 2

Výstava poukazuje na klimatické změny, které způsobují, že vody v přírodě plíživě ubývá. Příroda a krajina jsou přitom jedinými zdroji, z nichž je možné vodu čerpat. Na jednotlivých panelech, které připravily Česká geologická služba, Český hydrome-

teologický ústav, Povodí Vltavy, s. p., a další instituce, je možné se dozvědět o vodě v přírodě a jejím ubývání v souvislosti např. s těžbou nebo globálním oteplováním.

Výstava bude doplněna přednáškou *Nedostatek vody a jeho řešení celosvětově působícího hydrogeologa Doc. RNDr. Zbyňka Hrkala, Ph.D.*, která proběhne 18. 4. od 17 hodin.

Posláni na Sever

Češi na nucené práci v Norsku za 2. světové války

květen 2023 / Galerie Biblio, Bezručova 2

Výstavní projekt *Posláni na sever* představuje málo známé okolnosti nucené práce Čechů v Norsku během druhé světové války. Spolupráce s potomky přinesla výzkumu nový rozměr, když kromě poskytnutí jedinečných materiálů uchovávaných v rodinných pozůstatcích bylo možné sledovat obraz, jaký nucené pracovní nasazení v Norsku a doba války obecně zanechaly v rodinné paměti přes jednu i více generací. Výstava bude doplněna přednáškou.

Akce pro veřejnost

Prezentace knihy: Jánské Koupele

22. 2. 2023 / 17.00 / sál volného výběru, Bezručova 2

Jánské Koupele – lokalita s bohatou historií, proslulá lázeňstvím, situovaná v katastru obce Staré Těchanovice v okrese Opava. Do lázeňského areálu s léčivými prameny se v dobách jeho slávy sjížděly tisíce lidí z blízkého i dalekého okolí. Fenomén Jánských Koupel připomíná stejnojmenná publikace s podtitulem *Mínulost, současnost a budoucnost*, kterou představí Lukáš Horák a Monika

Čemínová. Více informací a možnost rezervace předem na www.vkol.cz.

Bunkr v Přáslavicích u Olomouce

Přísně utajovaná telefonická ústředna

23. 2. 2023 / 17.00 / sál volného výběru, Bezručova 2
V době studené války se začala budovat síť tzv. Národní kabelový okruh, která měla zajistit komunikaci v případě války. Součástí sítě byla i záložní zesilovací stanice v Přáslavicích – masivní bunkr, jehož provoz zajišťovaly státní radiokomunikace a armáda. Jednalo se o vojenský areál strategického významu, který podléhal nejvyššímu stupni utajení. Zcela odtajněn byl až v roce 2016 a teprve v roce 2022 byl zpřístupněn pro prohlídky veřejnosti. Přednáška přiblíží historii Přáslavického bunkru. Více informací a možnost rezervace předem na www.vkol.cz.

Na motorce kolem světa

7. 3. 2023 / 17.00 / sál volného výběru, Bezručova 2
Od pouští Íránu přes velehory střední Asie až do země vycházejícího slunce. Přes oceán do nejjihnějšího města světa, kolem solných plání a Inckých památek až do zemí kávy, kakaa a rumu. Dva partneři na cestách, dvě motorky. Nové zážitky, přátelé a poznání sama sebe. Přednáška cestovatele Vojtěcha Lavického o jeho putování kolem světa. Více informací a možnost rezervace předem na www.vkol.cz.

Germanistika prezentuje: O německy psané literatuře pražské, moravské a židovské

8. 3. 2023 / 17.00 / sál volného výběru, Bezručova 2
Představení monografie obsahující 17 kapitol, jež jsou tematicky i metodologicky provázány a zahrnují období od romantiky a biedermaieru přes realistickou a naturalistickou literaturu konce 19.

a začátku 20. století až k dílům napsaným po roce 1945. Více informací a možnost rezervace předem na www.vkol.cz.

Kinderklub

15. 3. 2023 / 16.30 / německá knihovna, Bezručova 2
Němčina pro děti od 4 do 8 let přímo v knihovně! Hry, písničky a pohádky pod vedením zkušených lektorek si mohou vyzkoušet děti z českých i ze smíšených rodin. Více informací na www.vkol.cz.

Autorské čtení Pavel Šuba: Klíč k Morgenlandu

28. 3. 2023 / 17.00 / sál volného výběru, Bezručova 2
Jen ten, kdo pozná svoje kořeny, může z nich vyrůst a naplno rozkvést. Ale co když rodilý Berličan nečekaně zjistí, že jeho kořeny jsou vrostlé do jesenických Sudet? Podaří se mu odemknout rodinné tajemství? To nejdůležitější má: Klíč k milostnému příběhu, který se snaží vyrašit i ve stínu druhé světové války. Klíč k Morgenlandu. Setkání s autorem knihy *Klíč k Morgenlandu* Pavlem Šubou.

Semínkovna

v době otevření knihovny / přízemí hlavní budovy VKOL, Bezručova 2

Sázejte, sklízíte, sdílejte... svobodně, ekologicky a ekonomicky!

Tak jako se v knihovně půjčují knihy, semínkovna nabízí osivo do vaší zahrádky. Tak jako se do knihovny knihy po přečtení vrací, tak i při sklizni vaší zeleniny myslíte na sdílení sklizených semínek v semínkovně. Semínkovnu nyní najdete také v přízemí hlavní budovy VKOL včetně doporučené literatury k pěstování semen a ekologickému zahradničení. Více informací o semínkovně a její pravidla naleznete na www.vkol.cz.

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 1 (přerovský zamek)

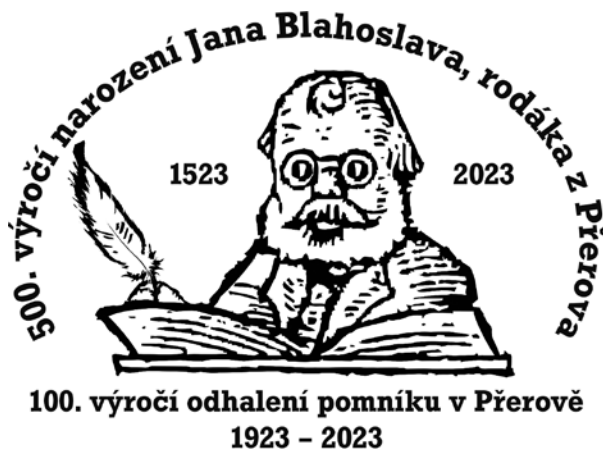
Krása a zdraví ze zahrady

1. 2. – 26. 3. 2023 / Historický sál přerovského zámku
Výstava představí výsledky okresního kola výtvarné soutěže pro děti, kterou pořádá ORNIS – Ornitologická stanice Přerov a Český zahrádkářský svaz. Slavnostní vernisáž nejen pro účastníky soutěže proběhne od 9.30 hodin v Historickém sále přerovského zámku (Horní náměstí 1, Přerov). Výstava potrvá do 26. 3. 2023, vstupné dobrovolné.

Jan Blahoslav, rodák z Přerova

21. 2. 2022 – 28. 5. 2023 / chodba ve 2. patře přerovského zámku

Muzeum Komenského v Přerově připravilo u příležitosti 500. výročí narození významného humanisty, spisovatele, překladatele, přerovského rodáka a biskupa jednoty bratské Jana Blahoslava celou řadu akcí. Tato výstava patří k jedné z nich – připomene Blahoslavovy nejdůležitější práce, především jeho

překlad *Nového zákona* z původních biblických jazyků a práci *Gramatika česká*. Pojednáno bude také o redakci bratrských kancionálů v souvislosti se vznikem bratrské tiskárny v Ivančicích.

V rámci výstavy zároveň připomene 100. výročí odhalení pomníku Jana Blahoslava na Horním náměstí. V návaznosti na stálou expozici představí jeho život a vazby na rodné město. Výstavu mohou návštěvníci zhlédnout až do 28. 5. 2023 v rámci vstupného do stálých expozic nebo samostatně za 20/10 Kč.

Slavnostní zahájení výstavy se uskuteční v neděli 19. 2. 2023 od 15.00 v 2. patře přerovského zámku. Součástí vernisáže bude také hudební flétnové vystoupení žáků ZUŠ B. Kozánka a výtvarný workshop pro děti i dospělé. Vstupné zdarma.

Informace o dalších akcích v rámci projektu *Jan Blahoslav, rodák z Přerova* najdete na sociálních sítích (FB IG) nebo na webu muzea: <https://prerovmuzeum.cz/>

Ljubomír Burian – Vzpomínky

24. 2. – 25. 6. 2023 / Kruhový sál a předsálí přerovského zámku

Srdečně vás zveme na výstavu obrazů přerovského malíře a pedagoga Ljubomíra Buriana, který se narodil 20. 6. 1923 – výstava bude tedy retrospektivou a zároveň také oslavou jeho nedožitých stých narozenin.

Divák bude mít příležitost seznámit se s doposud málo prezentovaným dílem tohoto přerovského výtvarníka, který věnuje ve svých akvarelech především vedutám měst a krajinné tvorbě úzce spjaté s okolím města Přerova. Mezi jeho pracemi však nalezneme i velmi oblíbená květinová zátiší. Prezentována budou díla získaná darem od syna autora,

kteřá nebyla dosud v takto uceleném souboru veřejnosti představena. Na výstavě budete moci zhlédnout více jak 100 akvarelů obohacených o jeho autorské zápisníky a umělecké alba s kresbami. Výstavu doplní životopis umělce a několik fotografií z jeho života.

Výstavu můžete zhlédnout až do 25. 6. 2023 v kruhovém sále a předsálí v 2. patře přerovského zámku, vstupné 30/15 Kč.

Slavnostní vernisáž výstavy proběhne ve čtvrtek 23. 2. 2023 od 17.00 hodin v 2. patře přerovského zámku. Vstup zdarma.

HRAD HELFŠTÝN

Týn nad Bečvou 333

Otevírací doba v měsíci listopadu:

1. 1. – 3. 3. 2023 ZAVŘENO.

Od 4. 3. – 26. 3. 2023 hrad otevřen veřejností pouze o víkendech, 9–16 hodin.

v období 1. 4. – 30. 4. 2023 hrad otevřen denně kromě pondělí, 9–17 hodin.

Více informací připravovaných o akcích najdete na webu: www.helfstyn.cz/

Muzeum a galerie v Prostějově

Hlavní budova

nám. T. G. Masaryka 7/2

Muzeum o muzeu 130. výročí

17. 2. – 7. 5. 2023

Letos 25. října uplyne přesně 130 let od ustanovení „*Musejní a průmyslové jednoty*“ v Prostějově, která je přímým předchůdcem dnešního Muzea a galerie v Prostějově. Prvním správcem muzea byl Josef

Slavíček, kaplan u tamějšího farního chrámu Povýšení sv. Kříže a jeden z prvních místních archeologů. V letech 1893 až 1905 sídlilo muzeu na prostějovském zámku, v roce 1905 přešlo muzeum pod správu města a v té souvislosti byly přestěhovány expozice a sbírky na novou adresu, do bývalé renesanční radnice. Retrospektivní fotografická výstava k dějinám muzea připomene 130. výročí jeho založení. Návštěvníci budou moci zhlédnout mimo jiné unikátní snímky z prostějovské národopisné výstavy z roku 1893, která byla jedním z impulzů k založení muzea. Fotografie budou doplněny starými muzejními plakáty, výběrem katalogů a tisků a také předměty reprezentující pestrost sbírkových fondů.

Příběh železa aneb železo v přírodě, dějinách a experimentu

17. 2. – 3. 9. 2023

Výstava mapuje historii výroby a zpracování železa. Geologická část pojednává o minerálech železa, typch železných rud a jejich zpracování v České republice i v Evropě. Archeologická část prezentuje nálezy železných předmětů od nejstarších výrobků ze starší doby železné přes početné nálezy doby laténské až po ty velkomoravské. Na výstavě bude představena řada unikátních exemplářů z různých lokalit. Výstava je zapůjčená z Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Kříž ze Smržic. Restaurování Dvanácte vrchů ten strom má

vernisáž 9. 2. 2023 v 17.00 hodin

10. 2. – 23. 4. 2023

Muzeum a galerie v Prostějově startuje v letošním roce pilotní projekt restaurování předmětů z vlastních sbírek. Od února až do dubna 2023 se budou

moci návštěvníci seznámit s příběhem restaurování hřbitovního kříže Kateřiny Breslové ze Smržic. Součástí ojediněle dochovaného kříže datovaného rokem 1832 je železná schránka s olejomalbou neznámého regionálního malíře. Vyobrazení zemřelé asi třináctileté dívky v lidovém kroji, která se modlí u paty kříže, upomíná na jednu z rodinných tragédií souvisejících s předčasným umíráním dětí a mladistvých v 19. století. Na výstavě bude prezentován postup restaurátorského zásahu, který se uskutečnil z dotací v rámci Integrovaného systému ochrany movitého kulturního dědictví. Na tuto výstavu navazuje *Dvanácte vrchů ten strom má*, projekt z Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně, který představuje na pozadí křesťanského liturgického roku známé světe a lidové svátky. Výstava je doplněna vybranými trojrozměrnými předměty z etnografického fondu MGP.

Jan Jemelka – grafiky a vitráže

28. 4. – 3. 9. 2023

Výstava vznikla při příležitosti 70. narozenin Jana Jemelky, olomouckého grafika, malíře a vitrážisty. Nabídne ke zhlédnutí dosud nezveřejněné a nerealizované návrhy vitráží navržené v roce 2016 autorem pro Národní dům v Prostějově. Výstavu doplní soubor grafik a kolorovaných tisků.

Ražba pamětní mince

Muzeum a galerie v Prostějově letos slaví 130 let (1893–2023) od svého založení. Roku 1893 se uskutečnila v Prostějově národopisná výstava, která dala základ muzejním sbírkám a odstartovala v tomto městě historii muzejnictví.

Oslavte tento rok s námi a přijďte si pro jedinečnou minci, která je k dostání pouze u nás a bude k zakoupení jen v tomto roce.

Razit můžete na pokladně MGP na náměstí T. G. Masaryka 2. Cena je 20 Kč.

Galerie Špalíček

Uprkova 18

Bohumil Sekanina

16. 3. – 28. 5. 2023

Výstava je věnována významnému výtvarníkovi prostějovského regionu Bohumilu Sekaninovi (1923–1994). MGP prezentuje skleněné objekty a obrazy při příležitosti 100. výročí narození autora.

Hvězdárna

Kolářovy Sady 3348

Na začátku března budeme moci nad západním obzorem pozorovat jednu z nejzajímavějších astronomických událostí letošního roku – konjunkci Venuše s Jupiterem. Konjunkce je jev, při kterém se dva jasné objekty na obloze zdánlivě přiblíží. Tentokrát se zmíněné planety přiblíží na úhlovou vzdálenost 0,49°, což je téměř úhlová velikost Měsíce. Venuše a těsně za ní Jupiter jsou nejjasnějšími objekty noční oblohy hned po Měsíci. Právě kvůli výjimečnosti této situace jsme pro návštěvníky připravili speciální pozorování, které se uskuteční 1. a 2. března od 18.30 hodin.

Z přednáškového cyklu českých odborníků zmiňme nyní velmi aktuální prezentaci popularizátora kosmonautiky Milana Halouska, nazvanou *Válka a kosmonautika*, která se bude

konat 23. března od 18.00 hodin. Dále se mohou návštěvníci těšit na přednášky zaměřené na nejbližší hvězdu a přednášející doc. Mgr. Michala Švandu, PhD., a prof. RNDr. Miloslava Druckmüllera, CSc., termíny obou těchto přednášek budou ještě upřesněny. Aktuální informace najdete na našich webových stránkách www.hvezdarnapv.cz, Facebooku nebo Instagramu.

Od března jsme na hvězdárně pro veřejnost každý čtvrtek a pátek, kdy od 15.00 hodin pozorujeme Slunce a od 23.00 hodin se věnujeme večernímu pozorování. Každý den prvního týdne v měsíci jsou pro děti připraveny astronomické pohádky vždy od 15.00 hodin. Po astronomické pohádce bude za příznivého počasí následovat sluneční pozorování. Na zmiňované akce v týdnech 6.–10. 3., 3.–6. 4. (pátek 7. 4. je státní svátek) a 2.–5. 5. (1. 5. je také státní svátek) a na ostatní programy se objednávejte předem na tel. čísle +420 724 013 039.

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Hlavní třída 342/222

Chlapi od milířů. Uhlířství v Jeseníkách i obecně

23. 2. – 21. 5. 2023 / Rytířský sál

Na nevelké pasece skryté v lesní houštině dýmají tři milíře. Opodál stojí prostá dřevěná bouda, před kterou právě usedli dva umounění muži a rozdělali oheň. Unavené letní slunce pomalu ustupuje za vrchol Pradědu a pach popela splývá s vůní pečené slaniny... Podobný obraz se jistě naskytl každému, kdo nejvyšší moravskoslezské hory před druhou světovou válkou navštívil. Přijměte pozvání na výpravu ke starým jeseníckým uhlířům, ale i za historií a charakteristickými

rysy tohoto řemesla, jež stálo u počátků naší civilizace. Výstavu vedle bohatého textového a obrazového materiálu doplní i působivé dioráma, zobrazující výrobu uhlí v tichu nočního lesa.

Výstava, jejímž autorem je Mgr. Matěj Matela, je zapůjčena z Vlastivědného muzea Jesenicka.

Afrika v Muzejíčku

15. 10. 2022 – 19. 3. 2023 / Muzejíčko

Na podzim se šumperské Muzejíčko proměnilo v africkou buš s množstvím divokých zvířat. Nechybí zde lvi, antilopy, vodušky, opičky nebo gepard. Při svém putování po Africe musí návštěvníci překonat různé nástrahy a překážky, aby se vyhnuli nebezpečným šelmám a ostrým zubům krokodýla nilského. Základem výstavy je sbírka dermoplastických preparátů zapůjčená od paní Jany Zemanové, doplněná exponáty z Lovocko-lesnického muzea na zámku Úsov. A jak již je v Muzejíčku zvykem, nechybí ani tematicky zaměřené aktivity pro děti i pro jejich dospělý doprovod.

Muzeum Zábřeh

Žižkova 1

Václav Hollar – Krajiny a města II.

17. 8. 2022 – 30. 6. 2023

Výstava *Václav Hollar. Krajina a města II.* naváže na předchozí výstavní projekt a představí další Hollarovy veduty, pohledy do krajiny i detailní práce významných staveb. Jádrem výstavy tvoří známý cyklus *Pohledy na Tanger*, k vidění budou i tisky ze série *Římské ruiny* či lepty vytvořené pro známý trojdílný knižní titul *Monasticon Anglicanum*.

Zdenek Kubiček. Mandala – zrcadlo duše

22. 1. 2023 – 10. 3. 2023

Amatérský výtvarník Zdenek Kubiček z Olomouce představí kresby mandal. Mandaly jsou magické kruhové obrazce, které v indické náboženské tradici symbolizují vesmír a využívají se při meditaci. Do západní kultury se dostaly prostřednictvím psychoanalýzy C. G. Junga a své využití našly zejména v arteterapii. Kreslení mandal je určeno těm, kteří chtějí lépe poznat a pochopit sami sebe, vyjádřit to, co je verbálním způsobem těžko formulovatelné a mnohdy i mimo dosah vědomého uchopení. Každý z nás má schopnost vyjádřit se malováním, výtvarné schopnosti ani vzdělání nejsou pro tuto tvorbu podstatné. Autor je civilním povoláním klinický psycholog a psychoterapeut a tato forma tvořivosti mu pomáhá směřovat k vnitřní harmonii, představuje pro něj způsob sebevyjádření, relaxace, sebereflexe a psychohygieny. Přijďte se seznámit s posláním a symbolikou mandal i jednotlivých barev a postupem práce při jejich tvoření.

Míry a váhy

3. 2. – 30. 4. 2023

Kolik měří loket, jak dlouhá je stopa, jak velký je lán či jitro, jaký objem má žejdlík nebo kolik váží lot? Jaké měrné soustavy byly na našem území a kdy se začala užívat jednotná metrická soustava? Odpovědi na tyto otázky najdete na výstavě o mírách a váhách, kterou můžete navštívit v Muzeu Zábřeh a která se věnuje délkovým, plošným a objemovým jednotkám. Prohlédnout si budete moci nejružnější odměrky, mírky nebo měřidla. Stranou nezůstanou ani rozmanité váhy – k vidění budou kupecké, kuchyňské a dukátové váhy nebo mincíře a přezmeny. V doprovodných textech se dozvíte,

jak se v průběhu času jednotlivé délkové, plošné a objemové jednotky jmenovaly a jaký je jejich přepočítání v dnešní metrické soustavě. Malí i velcí si pomocí interaktivních her budou moci vyzkoušet vážení i měření v praxi, a to jak v historických, tak i v současných měrných jednotkách.

Muzeum Mohelnice

Kostelní nám. 938

Za zimních večerů v chalupách

26. 11. 2022 – 5. 3. 2023

V zimních měsících na návštěvníky mohelnického muzea čeká interaktivní výstava ze sbírek Vlastivědného muzea v Šumperku, která bude pojednávat o domácí výrobě na venkově v minulosti. Na výstavě *Za zimních večerů v chalupách* se návštěvníci dozvědí, ale také si prakticky vyzkoušejí, čemu se lidé věnovali v zimě v dobách, kdy neznali televizi ani počítače. Zjistí také, jaké zvyky a tradice se dodržovaly v povánočním období až do masopustu. Vyzkoušet si budou moci i masopustní masky, draní peří, obšívání knoflíku, šití polštářku, výrobu šindelů, na modelu tkalcovského stavu výrobu plátna i jednoduché tkaní na rámech.

Památník Adolfa Kašpara v Lošticích

JUDr. Richard Fischer

9. 2. – 26. 3. 2023

V roce 2022 uplynulo 150 let od narození JUDr. Richarda Fischera a letos tomu bude sto let, kdy byl tento loštický rodák poprvé zvolen starostou Olo-

mouce. Richard Fischer patřil k významným osobnostem severní Moravy, jeho aktivity přesahovaly hranice regionu. V politickém životě se soustředil na prosazování českých národních snah, působil v olomouckých českých spolcích a byl činný jako žurnalista a autor mnoha publikací. Výstava mapující bohatý (a to nejen profesní) život Richarda Fischera je zapůjčena z Vědecké knihovny v Olomouci a doplněna osobními předměty ze sbírky Havelkova muzea v Lošticích.

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zám. náměstí 1

Barevná paleta Jesenicka

17. 1. 2023 – 7. 5. 2023 / Galerie Vodní tvrže
Výstava navazuje na XIX. svatováclavské sympozium, jehož tématem bylo výtvarné umění na Jesenicku a v Jeseníkách ve 20. století. V depozitářích muzeí, archivů, soukromých sbírkách a v dalších pramenech se podařilo najít překvapivé množství jmen malířů, kreslířů a grafiků (bez ohledu na jejich národnost), pro které se tento podmanivý kraj stal inspirací jejich umění. Nejen místní tvůrci, ale i renomovaní umělci z Opavy, Vídně či Německa zanechali svá tvůrčí svědectví např. o návštěvě lázní na Gräfenberku, Vřesové studánky či drsných horských úbočí s rozeklanými skalami a prastarými stromy.
Vstupné 60/30 Kč.

Příběh knih a knihoven na Jesenicku

10. 1. 2023 – 16. 4. 2023 / Hlavní výstavní sál Vodní tvrže
Výstava představuje historii knihovnictví a nejvýznamnější literární díla vzniklá na Jesenicku. Její

součástí je rovněž prezentace práce s digitalizovanými texty od přípravy až po samotný výstup zpřístupněný prostřednictvím webového rozhraní. Díky studijnímu místu si návštěvníci mohou sami vyzkoušet práci s digitalizovanými tisky včetně vstupů do dalších databází. Vstupné 60/30 Kč.

m

VSTUPNÉ: PLNÉ 20 Kč, SNÍŽENÉ 10 Kč,
DĚTI OD 4 LET ZDARMA

PAMÁTNÍK
ADOLFA
KAŠPARA
V LOŠTICÍCH

9. ÚNORA – 26. BŘEZNA 2023

VERNISÁŽ VÝSTAVY SE USKUTEČNÍ
9. ÚNORA 2023 V 17 HODIN

Památník otevřen celoročně |
úterý-sobota | 9.00–12.00, 12.30–17.00

WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ

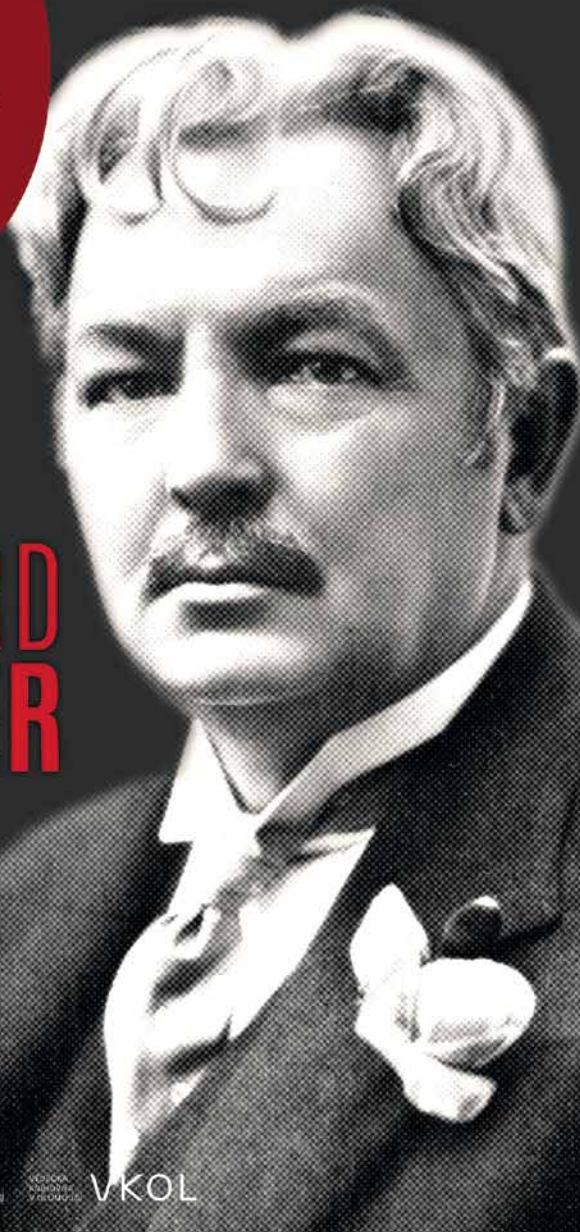
RICHARD FISCHER

1872-1954

Olomoucký kraj

VOJNA
KAMARNA
V OLOMOUČI
VKOL

vlasti
vědné muzeum
jesenicka

příběh knih a knihoven na Jesenicku

10. 1. – 16. 4. 2023

Vodní tvrz / Hlavní výstavní sál

Výstava představí historii knihovnictví a nejvýznamnější literární díla vzniklá na Jesenicku. Součástí výstavy bude prezentace průběhu digitalizace a studijní místo, kde si návštěvníci budou moci sami vyzkoušet práci s digitalizovanými tisky včetně dalších databází.

Vstupné: 60/30 Kč

Komentované prohlídky:
9. a 23. března 2023 od 15.00 hod.

